

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS ŽIVOT

LUTY
FEBRUÁR 2002 Č. 2 (524)

CENA 2.00 zł

**UÝSTAVA TVORBY
LÝDIE MŠALOVEJ**

**VERÍME
U POUVERY?**

**POÈSKÁ MENŠINA
NA SLOVENSKU**

**ZA ĽO
BOJOVALI?**

9. decembra 2001 sa v krajanskej klubovni v Jablonke konala obvodná volebná schôdza nášho Spolku, ktorá zavŕšila volebnú kampaň na Orave pred XI. zjazdom SSP. Oravskí krajania zvolili nový obvodný výbor, revíznu komisiu a delegátov na zjazd Spolku. Podrobnejšie o volebnej schôdzi píšeme na str. 12-13. Foto: P. Kollárik

**Krajankám a krajanom, inštitúciám a všetkým priaznívcom,
ktorí nám poslali vianočné a novoročné pozdravy,
srdiečne ďakujeme.**

Redakcia a ÚV SSP

V ČÍSLE:

Polská menšina na Slovensku (3)	4-5
Usmievavá babička	6
Život v chudobe a šťastí	7
Zo života v Podylkovi	8
Centrum Spiša	9-10
Neveríme už na povery?	11-12
Obvodná volebná schôdza na Orave	12-13
Naše byť alebo nebyť	14
Za čo bojovali?	15
Samo Chalupka	16
Nedajme sa chrípke	17
Výstava malieb Lýdie Mšalovej	18-19
Poviedka na voľnú chvíľu	20-21
Čitatelia - redakcia	22-24
Polnohospodárstvo	25
Mladým - mladším - najmladším	26-27
Šport a hudba	28
Učíme sa pliesť	29
Naša poradňa	30-31
Psychozábava - humor	32-33
Zaujímavosti	34

NA OBÁLKE: Impresia zo zimných prázdnin spišských detí. Foto: J. Bryja.
Návrh obálky: A. Kozioł

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7
tel. 633-36-88, e-mail: zivot@tsp.org.pl

Wydawca:

TOWARZYSTWO SŁOWAKÓW W POLSCE
ZARZĄD GŁÓWNY

SPOŁOK SLOVÁKOV V POLSKU

ÚSTREDNÝ VÝBOR

31-150 KRAKÓW, ul. św. Filipa 7
tel.: 632-66-04, tel./fax: 634-11-27
e-mail: zg@tsp.org.pl

Czasopismo zostało wydane
przy pomocy finansowej
Ministerstwa Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Redaktor naczelny:
JÁN ŠPERNOGA

Zespół:

Peter Kollárik, Ján Bryja

Społeczne kolegium doradcze:

Žofia Bogačková, Jerzy M. Bożyk,
Maria Glodasiková, František Harkabuz,
Žofia Chalupková, Bronislav Knapčík,
Ľudia Mšalová,

Skład:

Redakcja Život

Łamanie i druk:

Drukarnia TSP

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty:

Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje
Zarząd Główny w Krakowie w terminach:
do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następny;
do 15 czerwca na II półrocze roku
bieżącego lub bezpośrednio
wpłatą na konto:
Bank PKO S.A. III/O Kraków
10701193-2017-2221-0100
Prenumeratę czasopisma
można zacząć w każdej chwili.

Cena prenumeraty dla kó i oddziałów Towarzystwa:

1 miesiąc - 2 zł
półrocznie - 12 zł
rocznie - 24 zł

Cena prenumeraty zagranicznej
jest wyższa o 100%.

Do ceny prenumeraty indywidualnej
dolicza się koszty wysyłki.

Nie zamówionych tekstów, rysunków
i fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega
sobie prawo skrótów oraz zmian
tytułów nadesłanych tekstów.

Redakcja nie odpowiada za treść
materiałów pozaredakcyjnych, nie
zawsze zgodnych z poglądami redakcji.

PRED XI. ZJAZDOM SSP

RÓBERT KULAVIAK
z Dolnej Zubrice

- Krajanská činnosť v obci sa v poslednom čase nerozvíja tak, ako by sme si to želali. Navyše v našej škole sa už niekoľko rokov nevyučuje slovenský jazyk a materčinu už oddávna nepočúť ani v našom kostole. Hoci výbor miestnej skupiny SSP sa v spolupráci s OV SSP na Orave snaží zmeniť túto situáciu, je to fažké. Za tento stav sú najviac zodpovední rodičia, ktorí nevenujú dostatočnú pozornosť národnej výchove svojich detí. Mnohí z nich si myslia, že anglický, francúzsky či nemecký jazyk bude v budúnosti pre ich ratolesti potrebnejší ako rodný jazyk. Nezáujem o slovenčinu v súčasnosti je spôsobený aj nelahkými pracovnými možnosťami na Orave, ako aj v celom Poľsku. Orientácia na znalosť západných jazykov teda môže súvisieť s budúcim hľadaním práce dnešných detí v zahraničí. Nie je to dobre. Naše deti predsa musia odmalička vedieť, že sú slovenskej národnosti. Záujem o krajanské dianie zo strany starších krajanov už nestačí, vedľa bez mládeže bude naša snaha o zaktívnenie MS márna. O tom by sa malo hovoriť aj na najbližšom zjazde nášho Spolku. V prvom rade teda treba v našich obciach obnoviť vyučovanie slovenčiny.

Faktom je tiež to, že materiálna podstata dnešného života sťahuje ďalší duchovný a národný vývoj našej krajanskej mládeže a detí. Práve nedostatok finančných prostriedkov spôsobuje, že nemáme ako pritiahnúť mladých ľudí do krajanskej činnosti. Vidieť to tiež na nedostatočnom vybavení našich klubovní, ktoré jednoducho prestávajú byť lákavým miestom stretávania sa krajanov.

Zaktívnenie činnosti nášho Spolku a jeho miestnych skupín má veľký význam práve dnes. Musí si to uvedomiť aj ústredný výbor SSP, ktorý by mal pomáhať najmä malým miestnym skupinám Spolku, v ktorých činnosť stagnuje. Na povzbudenie aktivity treba v našich obciach robiť viacero kultúrno-spoločenských podujatí, organizovať stretnutia s krajanmi a výlety na Slovensko, počas ktorých by naša mládež spoznávala svoju starú vlast. Krajania v súčasnosti očakávajú väčšiu pomoc aj zo strany Slovenskej republiky a inštitúcií, ktoré by sa mali starať o Slovákov žijúcich v zahraničí. Mám na mysli najmä Maticu slovenskú, Spolok sv. Vojtecha a iné, ktoré v poslednom období akoby na nás zabudli. Verím, že zjazd nášho Spolku pomôže niektoré problémy vyriešiť, ale základnú činnosť nikto za nás neurobí.

JOZEF BRIJA
z Novej Belej

- Miestna skupina nášho Spolku v Novej Belej patrí medzi najaktívnejšie. Každý rok organizujeme niekoľko kultúrnych podujatí, ako napr. obľátkové stretnutia. Dalo by sa však robiť aj viac. V poslednom čase sme trošku polavili, najmä pokial ide o schôdzku. Myslím si, že miestna skupina sa musí schádzať aspoň 2 - 3-krát do roka, ako to bolo kedysi. Medzi členskou základňou nám nechýba ani mládež, len sa musíme častejšie stretnať, spoločne hľadať riešenie všetkých problémov. Samozrejme, cez leto má každý vela práce, lenže teraz v zime by si krajania určite našli čas na schôdzku. V obci pôsobí krajanský folklórny

súbor Spiš, ktorý úspešne reprezentuje náš Spolok na rôznych domácich a zahraničných podujatiach. S jeho účinkovaním sme veľmi spokojní. Bolo by však dobre, keby sa opäť oživila činnosť našej dychovky. Ved ešte nedávno bola veľmi aktívna a účinkovalo v nej veľa mladých členov. Teraz musíme na rôzne oslavu pozývať dychovku zo Slovenska. Máme v obci klubovňu, ktorá si však vyžaduje generálnu opravu. Využíva ju hlavne súbor Spiš na nácvik. Okrem opráv by bolo potrebné doplniť aj jej vybavenie, aby bola pre krajanov príťažlivejšia. Zišli by sa nám o.i. aj nové knihy a aktuálne slovenské časopisy. Taktiež by bolo treba zamestnať niekoho, kto by sa o ňu staral a každý deň otváral, aby sa klubovňa stala kultúrnym centrom v obci. V našom kostole sa každú nedelu odbavujú slovenské bohoslužby, ktoré navštěvuje veľa krajanov. Sme spokojní s ich úrovňou. Máme aj jedinú na Spiši a Orave slovenskú školu. Lenže v poslednom čase nám ubúda žiakov. Musíme preto niečo robiť, aby ich počet neklesal. Podľa mňa by bolo potrebné, aby sa výbor MS porozprával s rodičmi. Určite sa nájde dosť ľudí, ktorí by dali deti do slovenskej školy, len sa treba s nimi pozohľadnúť, povzbudiť ich, zapôsobiť na ich národné cítanie.

Činnosť ÚV by som hodnotil kladne. Snaží sa pomáhať miestnym skupinám. Organizuje cez rok niekoľko väčších kultúrnych podujatí a zájazdy na Slovensko pre deti a starších krajanov. Žiadúca by však bola väčšia angažovanosť v menších MS, ktorých činnosť stagnuje. Myslím si, že viac by sa mali angažovať nielen členovia ÚV, ale aj predseda a ostatní členovia Obvodného výboru na Spiši. Treba robiť schôdzze a častejšie sa stretávať s krajanmi v MS, pomáhať im riešiť problémy a povzbudzovať ich do činnosti. Treba pochváliť výstavbu velkého centra slovenskej kultúry v Kacvíne. Podobné objekty sú potrebné v každej našej obci. Žiaľbohu, možnosti a prostriedky nášho Spolku sú obmedzené.

Myslím si, že aj Slovenská republika by sa mala o nás viacej zaujímať. Voľakedy sme cítili, že starej vlasti na nás záleží, aj Matica slovenská nám značne pomáhala. Teraz všetka pomoc sa končí len na slubochoch.

EUGEN ANTALČÍK
z Kyčor

- Dúfam, že blížiaci sa zjazd prispeje k posilneniu činnosti nášho Spolku a pomôže vyriešiť mnohé problémy, ktoré krajanom sťažujú život. Naša miestna skupina, ktorá patrí medzi najmenšie na Orave, nie je výnimkou. Trápi nás najmä to, že v našej škole sa nevyučuje slovenský jazyk a že sa nám nezvyšuje počet predplatiteľov Života. Je preto na rodičoch, aby zapísali deti na slovenský jazyk a vysvetlili im, prečo sa ho majú učiť. Každý z krajanov by mal prispieť k tomu, aby sa jeho deti či vnuci učili slovenský jazyk, aby poznali svoj pôvod. Národnostné povedomie si treba udržiať. Naša budúcnosť je predsa v mladých ľuďoch, ktorí by mali nadviazať na činnosť svojich predchodcov.

Hoci naše rady v poslednom období doplnilo viacero mladých krajanov, chýba im akési nadšenie a zápal pre dobrú vec. Mal by sa teda nájsť niekto, kto by ich záujem o krajanskú činnosť podchýtil a dokázal správne nasmerovať. Podmienky na to predsa máme. Krajančia klubovňa sa totiž nachádza vo vhodných priestoroch u krajana Emila Karkošku, v obci donedávna pôsobilo tiež niekoľko folklórnych súborov, v ktorých účinkovalo aj mnoho krajanov. Stalo by za to, založiť napr. krajanskú kapelu a vybavit ju potrebnými hudobnými nástrojmi, no a nájsť niekoho, čo by ju viedol.

Väčší záujem o našu menšinu by mala prejavovať aj Slovenská republika. Vedenie Spolku by sa zasa malo snažiť častejšie organizovať pre krajanov vlastivedné zájazdy na Slovensko. S netrpezlivosťou tiež očakávame na začiatie výstavby Domu slovenskej kultúry v Jablonke. Ak totiž chceme myslieť na našu budúenosť, takéto kultúrne centrum je nevyhnutné. Vieme však, že základom Spolku sú krajania, preto na nich a na potreby miestnych skupín treba v prvom rade myslieť.

POKRAČOVANIE Z Č. 1/2002

Z poľskej strany sa usilovali presvedčiť Sidora, že ide o bezvýznamné úpravy hraníc, ktoré sú väčšinou neobývané. Prítom išlo skutočne aj o neobývané perly slovenskej prírody vo Vysokých Tatrách a Pieninách!!! Poliaci pritom naliehali na Sidora, aby Slováci zintenzívili svoje úsilie o získanie úplnej nezávislosti od Prahy a sľubovali pomáhať Slovákom pri rokovaniach s Maďarmi.

Sidor po návrate do Bratislavu sa usiloval upokojovať slovenskú verejnosť a uverejnil napr. v Slováku článok *O aké poľsko-maďarské hranice ide?*, v ktorom uviedol: „Hoci nemôžeme predbchať udalostiam a dopúšťať sa indiskrétnosti, jednako však správy, akoby Poliakom išlo o spoločnú hranicu poľsko-maďarskú cez Slovensko, vyhlasujeme, že tieto správy sú úplne falošné. Poliaci nechcú ani jednu slovenskú dušu, ani územie.“

Čs. vláda vymenovala v polovici októbra delegáciu, ktorá rokovala s Poliakmi o ich územných požiadavkach. Z poverenia poľskej vlády rokovania viedol vyslanec Kazimierz Papée. Na schôdzke 18. októbra Papée požiadal o odstúpenie železničnej trate od Zwardoňa, potom Jablunkovského priesmyku a Javoriny. Dňa 22. októbra predložil ďalšie požiadavky, týkajúce sa Vysokých Tatier. Keďže išlo o slovensko-poľskú hranicu, nový zahraničný minister ČSR F. Chvalkovský rozhodol preniesť právo viesť rokovania s Poľskom na novootvorenú autonómnu slovenskú vládu.

25. októbra poľský vicekonzul v Bratislave W. Krzyżanowski predložil slovenskej vláde poľské požiadavky. Avšak úplný zoznam poľských požiadaviek obsahovala až inštrukcia poľského MZV, ktorú obdržalo vyslanectvo PR v Prahe i konzulát v Bratislave 31. októbra 1938 a na druhý deň s dátumom 1. novembra vyslanec Papée predložil oficiálne nótu ministru Chvalkovskému, ktorá obsahovala podobné poľské požiadavky na celkovú zmene hraníc. Na slovenskom úseku sa požiadavky vzťahovali na územia v oblasti Čadce, Oravy, Vysokých Tatier, Spiša, Žegiestowa-Piwnicznej, Łupkowej-Cisnej. V nôte sa ustanovilo, že zmiešané komisie na delimitáciu hraníc začnú pracovať okamžite po výmene nót a skončia práce na českom úseku do 15. 11. a na slovenskom úseku do 30. 11. 1938.

Zverejnenie poľských požiadaviek vyvolalo medzi obyvateľstvom Slovenska skutočný šok, lebo nič také od Poliakov nečakalo. Časove sa to zbehlo s Viedenskou arbitrážou, ktorou boli 2. novembra odtrhnuté od Slovenska veľké južné oblasti so stájisícmi obyvateľstvom nielen maďarskej, ale aj slovenskej národnosti s mnohými mestami so slovenskou väčšinou až po Košice vrátane.

Slovenská autonómna vláda 3. novembra menovala do slovensko-poľskej delimitačnej komisie Dr. Františka Hrušovského ako predsedu a členov Dr. Ivana Krnu, Ing. Jána Slávika, mjr. gen. štábmu Štefana Jurecha, Pavla Čarnogurského, Antona Granatiera a Milana Poláka.

Slovenská autonómna vláda nemala inú možnosť, ako ustúpiť nátlaku poľskej vlády. Spojenci nás hodili cez palubu a susedia sa na nás vrhli ako stádo kobyylie. Winston Churchill vo svojich *Pamätiach* hovorí, že *okrem nemeckých supov sa Maďari a Poliaci vrhli na Československo ako dravé šelmy...*

Odpór slovenského obyvateľstva voči poľským nárokom bol okamžitý a spontánny, vôbec ho nebolo treba najavo vyvolávať, skôr tlmit'. Dr. Hrušovský si viedol súkromný denník od 8. do 27. novembra 1938, v ktorom živo zachytáva atmosféru, fakty, postoje, ale aj citové reakcie slovenských občanov na územiah, ktoré si nárokovala poľská vláda. Na všetkých úsekokoch - na Kysuciach, Orave, v Tatranskej Javorine, Pieninách zúfalí ľudia protestovali a všade hrozili fyzickým napadnutím poľských členov delimitačnej komisie. - *To, čo sme tam (na Kysuciach) videli a poculi, otriaslo celou našou bytosťou, lebo ešte nikdy nemali sme príležitosť vidieť zísať a plakať ľudí pre svoju príťalnosť a oddanosť k svojmu slovenskému rodu.*

24. novembra v Oravskom Podzámku na Orave muselo čs. vojsko brániť poľskú delegáciu idúcu autobusom pred rozbúreným ľudom.

CYRIL BLAŽOŠEK z Vyšných Lápš

- Musím povedať, že v súčasnosti sa činnosť našej miestnej skupiny nevyvíja najlepšie. Zmenšuje sa nám členská základňa, medzi členmi chýbajú mladí krajania a činnosť stagnuje. Je to pre nás starých, ktorých rodičia stáli pri zdroze Spolku, veľmi smutné. Bolo by treba častejšie zvolávať schôdze a oživovať činnosť miestnych skupín. Žiaľbohu, mládež je dnes veľmi ťažko povzbudiť do krajanskej činnosti našej organizácie. Aj v našej škole sa slovenský jazyk učí len málo žiakov, a z roka na rok ich ubúda. Je to dlhodobý problém. Všetko sa začalo už pred rokmi, keď zo Spiša odišli učitelia zo Slovenska. Pamätám sa, že u nás po vojne do slovenskej školy chodilo 98 percent žiakov, v poľskej škole bolo len zopár detí. Keď však slovenskí učitelia museli odísť, všetko sa zmenilo. Dnes však už ani mladí rodičia nemajú také pevné slovenské národnostné povedomie, ako sme mali my. Preto ani nekladú taký dôraz na to, aby sa ich deti učili slovenský jazyk. Všetko sa začína od výchovy v rodine. Ja som doma nepočul ani raz, aby sa otec alebo matka modlili ináč ako po slovensky. Aj mňa tak naučili. Som rád, že máme v obci slovenské bohoslužby, ktoré navštievuje veľa krajanov. Žiadalo by sa však, aby to bola naozaj slovenská omša, teda aj so všetkými čítaniami, evanjeliom a kázňou v slovenčine.

Som rád, že konečne došlo k oprave miestnej klubovne, ktorá určite pomôže oživiť činnosť našej miestnej skupiny. Bolo by však dobre zamestnať niekoho, kto by mal budovu celý čas na starostlivosť, a kto by riadił jej činnosť. Je to krásny objekt v centre obce, len ho treba umne využívať, aby nestál prázdný. Veď je to naša vizitka v obci. Dúfam, že sa nájdú prostriedky aj na dokončenie podkrovia. Chcel by som, aby sa u nás častejšie konali vystúpenia krajanských či slovenských folklórnych súborov a iné podujatia. Myslím si, že by bolo možné aj u nás založiť krajanský súbor alebo divadelný krúžok, len by sme potrebovali vhodného inštruktora, ktorý by ho zorganizoval a viedol. Veď pred rokmi sme mali veľmi úspešný divadelný krúžok, ktorý viedol krajan Augustín Brija. Aj dnes by sa našlo u nás dosť ľudí, ktorí by v krúžku ochotne účinkovali, keby bol taký obetavý človek, ktorý by ho viedol.

Pokiaľ ide o činnosť ÚV, myslím si, že by bolo potrebné, aby členovia predsedníctva častejšie chodili medzi krajanov. Vedenie našho Spolku sa musí snažiť rozhýbať činnosť aj v tých MS, kde už zaniká. Treba častejšie zvolávať schôdze za účasti členov ÚV a spoločne hľadať riešenie našich problémov. Musím pochváliť nápad výstavby veľkých centier slovenskej kultúry na Spiši a Orave. Je to potrebná investícia, vďaka ktorej bude mať náš Spolok lepšie možnosti rozvoja.

Škoda, že v poslednom čase Slovenská republika akoby zabúdala na svojich krajanov v zahraničí. To by sa malo zmeniť. Uvedomujem si, že v súčasnosti je aj na Slovensku zložitá situácia, avšak základnú pomoc z jej strany, ako napr. slovenské knihy a časopisy do škôl či pomoc našim študentom na Slovensku, by sme mali dostávať. Je smutné, že ešte dnes nie všetci Slováci vedia o nás.

Zaznamenali: JÁN BRYJA
PETER KOLLÁRIK

Ľudia rozbili všetky obloky poľského autobusu, dvoch členov zranili, celú cestu zabarikádovali vozmi, skalami...

Dňa 27. novembra pri obsadzovaní oblasti Javoriny nechceli sa poľskí vojaci zastaviť na demarkačnej čiare na Príslope nad Ždiarom, preto čs. vojaci spustili pal'bu a zastrelili poľského majora Regu a jedného kaprála....

V Pieninách na pravom brehu Dunajca obsadili Poliaci slovenskú obec Lesnica, ktorej obyvatelia odišli aj s kostolnými zástavami na slovenské územie a vrátili sa až na prehovárania slovenských činiteľov. Poliaci okamžite vyhnali slovenského farára a dosadili poľského. No kostol sa ozýval miesto modlitbami plačom...

Posledný akt tejto slovensko-poľskej tragédie nastal 1. septembra 1939, prepadnutie Poľska hitlerovským Nemeckom a účasť slovenskej armády na tomto ľažení. Výsledkom bolo obnovenie slovensko-poľskej hranice podľa stavu z roku 1918, to znamená prinavrátenie poľských záborov z r. 1920 aj 1938.

Po oslobodení východných častí Slovenska aj Poľska v januári 1945 Sovietskou armádou, bolo sa treba vrátiť k hraniciam spred Mnichova aj na tomto úseku. Nebolo to ľahké ani jednoduché, pretože

u časti poľskej spoločnosti rovnaký názor, preto sa s tým bude opäť vstretnúť.

Dodatkovým protokolom bola teraz aj poľská strana zaviazaná plniť prijaté záväzky voči slovenskej menšine na Orave a Spiši. Prikročila, hoci dosť vŕavo, k ich plneniu a otvorila napríklad v septembri 1947 dve slovenské školy, jednu na Orave a jednu na Spiši. Občania slovenskej národnosti s dôslednou podporou čs. zastupiteľských úradov v Poľsku - veľvyslanectva vo Varšave a konzulátu v Katoviciach, dosiahli v priebehu niečo vyše roka otvorenie 33 slovenských škôl....

Krakovská cirkevná vrchnosť naďalej zastávala názor, že tu niet slovenského obyvateľstva, že len pod vplyvom nemeckým a v dôsledku pripojenia k Slovensku vytvorili tam samostatnú slovenskú národnosť. Žiadala od štátnych orgánov, aby sa utvorili také podmienky, ako boli pred vojnou!

Menšinové práva, ktoré si Slováci v Poľsku vydobyli v rokoch 1947-1950, boli potom, najmä v 60-tych rokoch postupne oklieštené a odstránené. Školy boli popol'štené, dnes sa napr. slovenský jazyk učí iba asi 500 žiakov, ale len ako nepovinný predmet. Slovenčina bola z kostolov vytlačená až na malé výnimky a došlo dokonca r. 1966 k

vyhláseniu interdiktu nad Novou Belou a Krempachmi na Spiši pre slovenský spev v kostole. Stalo sa to, keď bol krakovským arcibiskupom Karol Wojtyła. Od tých neblahých udalostí uplynulo ďalších, teraz už 34 rokov a Slováci v Novej Belej sa dočkali ďalšieho aktu: odstránenia slovenských nápisov zo svojho kostola. Udialo sa to v poslednom roku 20. storočia. No tento znepokojujúci jav ničenia slovenských nápisov a iných historických pamiatok v

sakrálnych objektoch a na cintorínoch prebieha už celé desaťročia. Najvhodnejšia príležitosť je pri renovačných prácach. Tak sa to stalo aj teraz v Novej Belej pod rúškom vymaľovania interiéru kostola.

Z postupu poľských kniažov v južnom pohraničí Poľska - aj v súčasnosti - jasne vidieť, že na prvom mieste uplatňujú poľské národné prvky a až potom náboženské. To je presvedčenie, ku ktorému dospejli naši krajania v Poľsku na základe dlhodobých skúseností.

Po prevrate pred desiatimi rokmi stretli sme sa okrem iného s príchodom veľkého počtu poľských kniažov na Slovensko s odôvodnením, že potrebujeme pomoc pri duchovnej obnove nášho veriaceho ľudu. Zarážajúca je však iná ich činnosť, ktorá je nežiadúca a ľudí poburuje. Ide predovšetkým o hrubé zasahovanie z kazateľníc do našich vnútorných politických pomerov, ako sa napr. dialo v Klčove pri Sp. Hrhove, ďalej o organizovanie, priam vymáhanie peňazí aj navštěvovaním domácností veriacich, ako sa dialo v obci Sološnica nedaleko Bratislav. Alebo sa pod rúškom náboženských pútí, ale aj autobusmi, robia nájazdy na pohraničné farnosti na slovenskej strane, ako sme boli svedkami napríklad v nedeľu 24. septembra 2000 v Ždiari, keď poľskí pútnici zaplnili mestny kostol, mali svoju samostatnú poľskú omšu, so svojimi kniažmi, dokonca aj svojou hudobnou kapelou, takže umožňujú Ždiarčanom privykať si na svoju rodinu poľskú reč. Po tejto poľskej omši nasadili poľskí pútnici do autobusov a pokračovali v púti do Levoče. V kostole potom nasledovala slovenská omša s požehnaním obecných symbolov a prezentáciou monografie *Dejiny Ždiaru a Tatranskej Javoriny*. Tejto slávnosti sa zúčastnila aj delegácia družobného Zakopaného na čele so starostom p. Bachledom, ktorý vo svojom pozdravnom prejave nezabudol Ždiarčanom pripomenúť, že sú „jednej krvi“.

Priateľstvo medzi ľuďmi, národmi, štátmi je nanajvýš žiadúca vec. Len ma vždy zamrazí, keď na základe poznania histórie viem, ako rafinované pracovali poľská iredentistika proti Slovensku a čo sa aj na úseku hraníc Ždiar - Javorina udialo v roku 1938-1939. A keď si uvedomím, ako nepriateľsky sa ešte aj dnes správa poľskej cirkevná hierarchia - a nielen ona - proti Slovákom, ktorí žijú na poľskej časti Spiša a Oravy. Priateľmi bud'me, ale čestne, úprimne a otvorené.

JUDR. MATEJ ANDRÁŠ

POLSKÁ MENŠINA NA SLOVENSKU (3)

slovenské obyvateľstvo severného Spiša a hornej Oravy sa bránilo opäťovnému pripojeniu k Poľsku. Podľa vzoru povstaleckého Slovenska si založilo v obciach národné výbory a zorganizovalo aj vlastnú milíciu. Uskutočnilo „plebiscit“, podľa ktorého sa 98 % obyvateľstva prihlásilo k slovenskej národnosti a presvedčalo orgány Sovietskej armády, že patrí k Československu. No čs. vláda 5. mája 1945 na zasadnutí ešte v Košiciach rozhodla vrátiť tieto kraje Poľsku. Odozvanie tohto územia zástupcami SNR sa uskutočnilo v Trstenej 20. mája 1945, po čom nasledovalo kruté prenasledovanie každého, kto sa hlásil k slovenskej národnosti. Táto činnosť poľských orgánov, to znamená štátnej správy, bezpečnostných orgánov, cirkevných hodnostárov sa prejavila vypovedaním slovenských učiteľov, kniažov, diskrimináciemi pri zásobovaní a pod. Toto sa umocňovalo teroristickou činnosťou jednotlivcov a najmä skupín, ktoré vyvíjali svoju činnosť na vlastnú päť. Vynikala v tom najmä banda Kuraša-Ogňa, ktorá sa neštítila ani vrážd. Taký bol napr. osud štyroch Slovákov, otcov rodín v Novej Belej, ktorých Ogňova banda odvliekla 15. 4. 1946 a po roku potom našli ich mŕtvymi zahrabané nedaleko jedného z táborov Ogňovej bandy pod Turbaczom. Kuraš-Ogieň prenasledoval a vraždil aj komunistov a Židov, preslávil sa ako bojovník za Poľsko bez komunistov, a popri tom aj bez Židov a Slovákov.

Toto prenasledovanie Slovákov malo za následok, že v rokoch 1945-1946 sa asi šesť tisíc Slovákov zo severného Spiša a hornej Oravy zachránilo útekom do Československa.

K poslednému upokojeniu pomerov na tomto území došlo až po podpísaní zmluvy o priateľstve a vzájomnej pomoci medzi ČSR a Poľskom 10. marca 1947 vo Varšave a po zlikvidovaní Ogňovej bandy.

Neoddeliteľnou súčasťou medzištátnej zmluvy bol Dodatkový protokol, ktorým boli recipročne zabezpečené menšinové práva, a to expressis verbis aj pre Slovákov v Poľsku... Tu musíme uviesť, že aj po prvej svetovej vojne uzavreli čs. a poľská vláda zmluvu, v ktorej boli zakotvené zásady vzájomnej ochrany menšíns, v praxi však Slováci v Poľsku menšinové práva nemali, pretože poľská strana slovenskú národnosť na Orave a Spiši jednoducho neuznávala. Čitateľa prosím, aby si bol vedomý toho, že do dnešného dňa panuje

USMIEVAVÁ BABIČKA

Životné skúsenosti a múdrost našich predkov sú bohatým zdrojom poučenia aj pre dnešné generácie. Z poznatkov najstarších krajanov, ktoré pravidelne prinášame na stránkach nášho časopisu, sa totiž môžeme nielen veľa dozvedieť o našej minulosti, ale aj naučiť. Tentoraz sme sa zastavili v Jablonke, kde žije skoro 94-ročná Cecília SONČEKOVÁ z Jablonky, ktorú sme požiadali, aby sa s našimi čitatelmi podeliла svojimi spomienkami.

Mladosť v službe

Cecília Sončeková sa narodila 4. septembra 1908 v Jablonke v slovenskej rolnickej rodine Andreja a Márie Dvorščákovcov. Jej rodičia gazdovali na niekoľkohektárovom hospodárstve. Mala siedmich súrodencom: tri sestry - Máriu, Alžbetu a Annu a štyroch bratov - Antona, Ignáca, Vendelína a Františka. Jej brat Ignác býva s rodinou na Morave, Vendelín žije v Mokradi na Slovensku a Anna v Bratislave. Ostatní bratia a sestry s rodičami žijú v Jablonke.

Cecília, podobne ako väčšina jej rovneníkov, nemala ľahké detstvo, veď pred vojnou bolo ľažko vyžiť viacčlennej rodine z nevelkého hospodárstva. Bolo však na ňom dosť roboty aj pre deti. Šesť tried Ľudovej školy Cecília vychodila v Jablonke-Boroch. Bolo to ešte za Rakúsko-Uhorska, takže sa učila po maďarsky. Keďže doma bola bieda a otec chorlavel, musela chtiac-nechtiac ísť do služby.

- *Mala som necelých 12-rokov, - spomína, - keď ma rodičia dali po prvý raz slúžiť. Asi dva roky som bola v službe u tety, maminej sestry, Karolíny Páleníkovej v Jablonke-Boroch. Potom som odišla na Slovensko, najprv do Dolného Kubína, kde som slúžila u Kajanovcov, potom som pracovala v mlyne vo Vyšnom Kubíne, neskôr som sa dostala až do Košíc.*

Necelé dva týždne po návrate domov jej, žiaľ, zomrel otec, takže s mamou a súrodencomi zostali odkázaní sami na seba. Aby mame ako-tak uľahčila, dala jej časť zo zarobených peňazí na výdavky zviazané s otcovým pohrebom a sama odišla k starým rodičom Novákovcom, kde pomáhala na hospodárstve.

- *Medzitým, - pokračuje, - došlo v našej rodine k ďalšej tragédii. Bolo to na jeseň, keď moja najmladšia sestrička, 5-ročná Anička, pásla so starším bratom Františkom kravy. Motkala sa blízko ohniska, takže sa na nej začali páliť šaty. Keď brat videl čo stalo, utiekal s ňou k potoku, kde plamene našťastie uhasil. Bola však strašne popálená. Mama ju sice natierala rôznymi mastami proti popáleninám, ale Anička strašne trpela. Nemohla poriadne sedieť, stáť ba ani ležať. Našťastie*

práve vtedy k nám prišiel Žid Holender z Černého Dunajca, ktorý mame povedal, že keď pôjdem k nemu slúžiť, zaplatí za liečenie sestry v nemocnici v Novom Targu.

Tak sa aj stalo. Anička bola nasledujúcich šesť mesiacov v nemocnici, odkiaľ sa vrátila vyliečená, kým Cecília 1,5 roka slúžila u Žida. Starať sa mu o domácnosť a jeho 4-ročného syna.

Cecília Sončeková z Jablonky

- Do služby museli ísť aj moji bratia a sestra Alžbeta, - pokračuje Cecília. - Keďže mama bola vdovou, sami sme sa starali o seba, hoci neraz sme slúžili len za oblečenie, bývanie a stravu.

Keď sa jej najstaršia sestra Mária (Račafová) vydávala, Cecília jej prispela na výbavu. Potom už ďalšie roky až do svojho vydaja pomáhala mame na gazdovstve.

Manželstvo a rodina

Keď mala Cecília 20 rokov, zoznámila sa s Antonom Sončekom, ktorý sa neskôr stal jej manželom. Zosobášili sa v máji 1931.

- *Svadbu sme mali pomerne skromnú, - spomína, - keďže aj môj manžel pochádzal z chudobnej viacčlennej rodiny. Keďže jeho otec už nežil, po svadbe sme začali bývať u jeho mamy.*

Niekoľko týždňov pred svadbovou však Cecília a sňou aj jej mama a najstaršia sestra Mária, ochoreli na týfus. Anton však bol stále pri nej, pomáhal jej v utrpení a neopustil ju ani v takej ľažkej chvíli. Cecília naštastie vyzdravila, jej mama a sestra, žiaľ, chorobe podľahlí.

Manželom Sončekovcom sa postupne narodilo šesť detí: Margita, Vladislav, Jozef, Mária, Eugen a Benedikt. Margita (Vojtasová) s rodinou býva v Jablonke, podobne ako Vladislav, u ktorého Cecília býva, v Jablonke žije tiež jej syn Jozef. Dcéra Mária (Srnčíková) býva na Slovensku, kde odišla ako 18-ročná a tam sa spoznala aj so svojím budúcim manželom Milanom. Bývali najskôr v Lokci a po

jeho smrti sa prestáhovať a žije v Námestove. Eugen zomrel ešte ako 16-ročný na zápal mozgových blán a najmladší Benedikt (1950) zomrel ako 2-ročný.

- *Môj manžel Anton, - spomína, - ktorý zomrel v roku 1973, vyše 18 rokov prepracoval na Slovensku a v Čechách. Chodil na týždňovky a ako stavebný robotník pracoval v Námestove i hlavnom meste Československa v Prahe. Prvé roky po svadbe sa nám však nežilo ľahko. Mali sme totiž značné dlhy u Žida, ktoré sa nám podarilo splatiť až vďaka tete, ktorá mi poslala z Ameriky trochu dolárov.*

Keď vypukla druhá svetová vojna, armáda im rekvírovala koňa, teda mnoho polných práč museli robiť ručne. Keďže aj deti boli vtedy malíčké, obaja s manželom sa museli poriadne obracať, aby všetko porobili. Polepšilo sa im až neskôr, keď deti podrástli a oni predali rodičovský dom. Cecílii manžel potom posplácal svojich súrodencom a z ďalších peňazí, ktoré zarobil na Slovensku, začal v roku 1965 stavať dom, v ktorom Cecília dodnes býva. Keďže manželia Sončekovci žili celý život nesmierne šetrne, pomohli aj dcére Margite i synovi Jozefovi pri výstavbe nových domov. Hoci v živote prežila nemálo utrpenia, životne nešťastia ju nezlamili. Na jej tvári často vidno úsmev, ktorý rozdáva aj svojim najbližším.

V krajanskom duchu

Svoje deti manželia Sončekovci už odmalička vychovávali v slovenskom národnom duchu a posielali ich do slovenských škôl. Nesmierne sa potešili, keď vďaka nebývalému zanieteniu tunajších krajanov vzniklo v Jablonke v roku 1951 slovenské lycium, ktoré nedávno oslavovalo 50. výročie svojho vzniku. Dodajme, že od začiatku boli obaja manželia členmi Miestnej skupiny SSP v Jablonke, pravidelne sa zúčastňovali na našich podujatiach, chodili na krajanské schôdzky a stretnutia, boli tiež verními čitateľmi Života, ktorý si aj dnes predpláca Cecílii syn. Hoci onejdiu bude mať už deväťdesaťštyri roky a nohy ani zrak jej už neslúžia tak ako kedysi, nadálej sa zaujíma o všetko okolo seba.

- *Donedávna, - hovorí, - kým som ešte mala zdravie nohy, chodila som každú nedelu na slovenskú sv. omšu do nášho kostola. Teraz chodím vtedy, keď ma odvezie niektoré z mojich detí alebo vnukov. Život si však rada prezriem, hoci prečítat mi ho, keďže už slabšie vidím, musí môj vnuk.*

Dodajme, že babička sa dožila trinástich vnukov a osiemnástich pravnukov. Do ďalších rokov jej želáme veľa zdravia, pohody a pekné, príjemné chvíle v kruhu rodiny.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

ŽIVOT V CHUDOBE A ŠŤASTÍ

Hoci sa mnohí z nás neraz sťažujú na ťažké časy, že si nemôžu dovoliť kúpiť nové auto či iné drahé veci, jednako ťažko si dnes vieme predstaviť život bez motorizmu, televízie, počítačov a iných výmoženosťí súčasnej doby. Starí ľudia majú však iný pohľad na súčasný svet. Vedia, že dnešní ľudia majú oveľa menej dôvodov na sťažovanie, ako oni v časoch svojej mladosti. Vedľa dnešného života na dedine je neporovnatelný s tým, aký bol napr. pred polstoročím. Preto aj na stránkach nášho časopisu prinášame životné príbehy najstarších krajanov, ktorých skúsenosti sú pre nás bohatým zdrojom ponaučenia. Tentoraz sme sa zastavili v Novej Belej, kde žije už 93-ročná Mária RAJČAKOVÁ, rod. Pacigová. Babička, ktorá patrí medzi najstarších obyvateľov obce, si na svoj život zaspomínala v spoločnosti dcéry Anny.

Ťažké časy

Narodila sa 23. februára 1909 v Krempachoch, v slovenskej rolnickej rodine Anny a Andreja Pacigovcov. Jej rodičia gazdovali na niekolkohektárovom hospodárstve, z čoho však začiatkom dvadsiateho storočia bolo veľmi ťažko vyžiť. Preto sa Andrej Paciga, podobne ako mnoho iných Spišiakov pred prvou svetovou vojnou, rozhodol odísť za prácou do Ameriky. Keď vydcestoval, Mária mala len dva týždne, preto otca si vôbec nepamäta. Žiaľbohu, osud chcel, že Andrej sa už domov nevrátil, zasypalo ho v bani. Nečudo, že bieda ešte silnejšie pritlačila chudobnú rodinu Pacigovcov. Po nejakom čase sa Anna opäť vydala. Za

manžela si zobraza Ján Lukáša z Krempáčov, s ktorým sa spoločne sa pustili do práce na hospodárstve. Musela na ňom pomáhať aj Mária ako najstaršia dcéra. Postupne sa rodina Lukášovcov rozrástla o ďalšie deti - Jána, ktorý neskôr stal gazdovať na rodičovskom hospodárstve, Vojtechu - aj on sa usadil v rodnej obci a Jozefa, ktorý sa oženil v Krempachoch a potom sa s manželkou presťahoval do Kysuce na Slovensku.

Mária Rajčáková z Krempáčov

Z detstva utkvelo Márii v pamäti mnoho spomienok. Keď dovršila 6 rokov, začala navštievoať miestnu ľudovú školu. Aj ona ešte zažila výučbu v troch jazykoch: po maďarsky, slovensky a poľsky. Ako dnes spomína, boli to veľmi ťažké časy, aké si dnešná mládež asi nevie ani predstaviť.

Manželstvo a rodina

Ako 19-ročná sa Mária rozhodla založiť si vlastnú rodinu. Za manžela si vzala Františka Rajčáka z Novej Belej. František pochádzal z Ľopusznej. Do Novej Belej sa prestáhvali, keď sa jeho matka, Katarína Rajčáková, vydala za Ambróza Bendíka.

- Svatbu sme mali skromnú, - spomína Mária. - Vedľa ktože si vtedy na dedine mohol

dovoliť bohatú svadbu? Obaja sme predsa pochádzali z chudobných rodín. Na svadbu sa vtedy nič nekupovalo, všetko sme si urobili sami. Boli len koláče a chlieb s bryndzou.

Po svadbe išla Mária k Františkovi za nevestu. Ani tu ju však nečakal ľahší život. Ambróz Bendík taktiež chcel pomôcť rodine prácou v zámorií. Aby však tam mohol výcestovať musel predať väčšinu poľa, ba aj sa zadížiť. Po návrate z Ameriky časť poľa odkúpil, avšak dlh spolu s manželkou museli ešte dlhé roky splácať.

- Prvé roky po svadbe boli veľmi ťažké, - hovorí Mária. - Museli sme splácať dlh a ne raz nebolo ani čo do hrnca vložiť. Po celý rok sme chodili v gumených krpiciach, lebo na inú obuv sme nemali. Neraď som zašla aj za rodičmi do Krempáčov, aby nám dali niečo na jedenie. Našťastie rodičia, aj keď tiež boli chudobní, snažili sa nám pomáhať. Celý život sme museli ťažko pracovať, aby sme dlhy po splácali a niečo aj mali.

Postupne sa im narodili tri dcéry: Anna, Mária a Bernadeta z ktorých mali veľkú radosť. Život im však uštedril aj bolestný úder, keď najmladšia Bernadeta vo veku dvoch rokov ťažko ochorela a zomrela. Chudobu pocítili na vlastnej koži aj Anna a Mária, ktoré až do svojho vydaja museli slúžiť, aby aspoň trošku pomohli rodine. Mária slúžila v Tatranskej Lomnici a Anna vo Svite. Postupne si obe založili vlastné rodiny - Anna sa vydala za Ludvika Bednáčku, s ktorým ostala gazdovať na rodičovskom hospodárstve, a Mária si vzala za manžela krajanu Františka Chalupku.

Biedne, ale šťastne

- Aj keď sme boli obaja s manželom chudobní, nažívali sme spolu veľmi zhodne, - vraví Mária Rajčáková. Robili čo mohli, aby si uľahčili život. Našťastie František sa vyzhol vojnám útrapám, musel len prejsť krátke vojenské zaškolenie v Sabinove. Ešte pred vojnou absolvoval základnú vojenskú službu v Stanisławove. Koncom päťdesiatych rokov sa zamestnal v novotargskom obuvníckom závode (NZPS), kde robil niekoľko rokov. Dlhé roky bol členom miestneho požiarneho zboru. V apríli 1967 ho v Novej Belej zrazilo auto. Po niekoľkých týždňoch - 5. mája zomrel v nemocnici na následky zranenia.

Život babičky Rajčákovej dnes spríjemňuje 8 vnúčat a 15 pravnúčat. V ich spoločnosti neraz spomína na svoj neflahký život a na dávne časy. Žiaľbohu, dnes jej už zdravie neslúži najlepšie, takmer celý čas musí tráviť v posteli. Ako vraví, aj keď obaja s manželom pochádzali z veľmi biednych rodín a celý život museli ťažko robiť, vždy verili, že aspoň ich deti sa budú mať lepšie.

Dodajme, že Mária Rajčáková, podobne ako celá jej rodina, je dlhoročnou členkou nášho Spolku a vernou čitateľkou Života. Želáme jej ešte mnoho krásnych slnečných dní v kruhu najbližších.

Text a foto: JÁN BRYJA

Naša fotohádanka

Naša snímka predstavuje známeho a populárneho poľského hudobníka, aranžéra, skladateľa a speváka. Nepochybujeme, že veľmi ľahko uhádnnete o koho ide, keď pripomenieme, že spieva úvodnú pesničku vo veľmi oblubrenom detskom filme o vŕielke Maji a v súčasnosti vedie v televízii TVN program Cesta k hviezdam (Droga do gwiazd). Napíšte nám jeho meno a pošlite do redakcie. Medzi autormi správnych odpovedí vyžrebujeme knižne odmeny.

* * *

V Živote č. 11/2001 sme uverejnili fotografiu Ryszarda Szurkowského. Knihy, ako sme už písali, vyrebovali: Andrej Špernoga z Kavčína a Martin Kalata z Podválka.

Pýcha obce - požiarna zbrojnice

Deti cestou zo školy

ZO ŽIVOTA V PODVULKU

Jednou z najstarších oravských obcí je Podvulk, ktorý bol založený v roku 1585. V súčasnosti žije v obci vyše 2300 ľudí v 490 domoch, ktoré lemuju hlavnú cestu E-7 vedúcu z Krakova k poľsko-slovenskému hraničnému priechodu v Chyžnom. Prekrásna okolitá príroda, svieži vzduch a blízkosť Babej hory tvoria dobré predpoklady na rozvoj turistiky. Začínajú to chápať aj Podvlčania. V posledných rokoch už niekoľko rodín začalo poskytovať turistom ubytovanie a venovať sa agroturisticke. Obec mení svoj ráz z roka na rok. Podobne ako v iných oravských obciach, aj tu vyrástli veľké murované domy, v obci je nové gymnázium (od roku 1999), dve základné a jedna materská škola, päť obchodov so zmiešaným tovarom, poštový úrad, zmodernizovaná požiarna zbrojnice, zdravotné stredisko, veľké parkovisko pri kostole, ihrisko, letný amfiteáter, kde sa konajú napr. prehliadky dychoviek a iné obecné podujatia. V posledných rokoch vzniklo v obci tiež niekoľko malých firiem. Sú tu tri píly, výrobňa nábytku, firma ponúkajúca pece ústredného kúrenia a elektroinštalačný materiál, zámočnícka dielňa a pod. Richtárom je Józef Łopuch (od roku 1989), kedy na tomto poste vystriedal Vladislava Boháčika. Predsedom MS SSP je krajan Vladislav Pieronek a v obci žije aj predsedníčka OV SSP na Orave a vedúca krajanského ochotníckeho divadielka Ondrejko Genovéva Prilinská s rodinou.

U richtára

Ked sa chceme dozvedieť, čo sa v niektornej obci urobilo a čo sa ešte len robiť bude, ideme sa na to opýtať richtára, ktorý je vždy najlepšie informovaný o dianí v obci.

- Počas môjho richtárčenia, - vráví J. Łopuch, - sa o.i. podarilo rozšíriť v obci telefónnu sieť, opraviť mnohé cesty, vybudovať nové

gymnázium a ZŠ č. 2, opraviť kostol, postaviť parkovisko a pod. Do decembra minulého roka malo telefóny už skoro 90 % domácností. Občania vplácali za zavedenie telefónov po 366 zlotých. V druhom polroku 2001 bola vďaka Telekomunikácii S.A. postavená v obci aj nová, výkonná telefónna centrála. Väčšinu minuloročných gminných dotácií, okolo 200 tisíc zlotých, sme však vydali na trojposchodovú prístavbu gymnázia. Celý objekt (16x16 m) bol zvonka omietnutý, má založené okná a bude v ňom 5 nových učební, pracovňa riaditeľa, výťah a pod.

Od decembra 2001 pracuje v obci tretia píla, ktorej majiteľmi sú Mária a Tadeusz Pieronkovci. Občania veľa pozornosti venujú opravám cest vedúcim k vzdialenejším hospodársťstvam, nezabúdajú ani na opravy kostola. V obci nemajú problémy ani s nákupmi, keďže k doterajším obchodom pribudol za krížovatkou v Psiarni ďalší, ktorého majiteľkou je Aniela Smiechová.

- Vlani, - pokračuje J. Łopuch, - sme opravili niekoľko úsekov vedľajších cest, v tom cesty do Kudzi a do Kavalierov, kde sme o jeden meter rozšírili aj mostík. Opravili sme tiež povodňou poškodený mostík na Drobnom vrchu, postavili sme zábradlie pri ceste do Posklia, opravili sme okraje cesty v Psiarni. Na tieto práce sme vydali 13 tisíc zlotých. Zatiaľ však ešte neviem, aké prostriedky z gminného rozpočtu budeme mať v tomto roku, takže zrejme budeme musieť preložiť práce na oprave zdravotného strediska.

Dodajme, že vďaka investíciam Gminného úradu v Rabe Wyżnej sa podarilo opraviť asi 3-km úsek starej cesty vedúcej z Podvylka do Posklia, čo umožnilo občanom oboch obcí značne skrátiť si cestu. Dúfajme, že aj v tomto roku Podvlčania urobia veľa v prospech svojej obce.

Požiarnici a dychovka

Požiarne zbory sa tešia veľkej obľube a úcte v každej oravskej obci. Nie je tomu inak ani v Podvylku. Tunajší požiarny zbor bol založený v

Kostol sv. Martina

Podvlčianska pošta

NIŽNÉ LAPŠE

roku 1930, nedávno oslavoval 70. výročie svojho vzniku. Jeho veliteľom je Jozef Pieronek (od roku 1996) a vďaka jeho snahe sa v tom istom roku podarilo kúpiť požiarneku zástavu. Predsedom zboru je Karol Boróka, bývalý dlhoročný veliteľ, ktorý v zboru pôsobí od roku 1950. Požiarinci sú dobre zaškolení, o čom svedčí aj pekné 4. miesto na posledných gminných požiarneku pretekoch. Zbor svoje náradie uskladňuje v modernej poschodovej zbrojnici, ktorú zmodernizovali v roku 1991 a teraz je pýchou celej obce. V jej priestoroch sa konajú tiež obecné schôdze, svadby a zábavy.

Prvý požiarneky automobil Star 20 obdržali od Oblastného požiarneho veliteľstva v roku 1978, neskôr do technického vybavenia zboru pribudla motorovú striekačku Polonia PO3 a v roku 1995 druhý automobil zn. Žuk, ktorý kúpili vďaka pomoci jablonskej gminy. Posvätenie najnovšieho požiarneku automobilu zn. Steyer 91 sa konalo v októbri 2001.

- V súčasnosti má naša jednotka 24 členov, - hovorí J. Pieronek. - Zasahujeme pri požiaroch nielen v našej obci, ale aj v širokom okolí a každoročne sa zúčastňujeme na gminnej súťaži požiarneku zborov v Jablonke.

Pri požiarneku zboru pôsobí aj dychovka, ktorú založili v roku 1923 Jozef Paldia a Jozef Jablonský. Jej kapelníkom je učiteľ Ján Páleník a mažoretky tancujú pri orchestri od roku 1996. Svoje kvality dychovka potvrzuje na gminných prehliadkach v Novom Sáčci, ako aj na prehliadkach krajanských dychoviek.

Opravy kostola

Pred dvoma rokmi bolo v interéri murovaného rímskokatolíckeho kostola sv. Martina, ktorý bol postavený v roku 1767, opravené presbytérium s hlavným oltárom, ktorý je čiastočne novorenesančný a novobarokový. Poznamenajme, že pri oltári stojí soška sv. Martina na koni, patróna obce, ktorý svojím pláštom zakrýva ležiaceho žobráka. Okolo neho sa nachádzajú sochy dvoch kráľov - sv. Štefana a Vladislava. Vedľa kostola stojí starobylá soška Panny Márie z roku 1759.

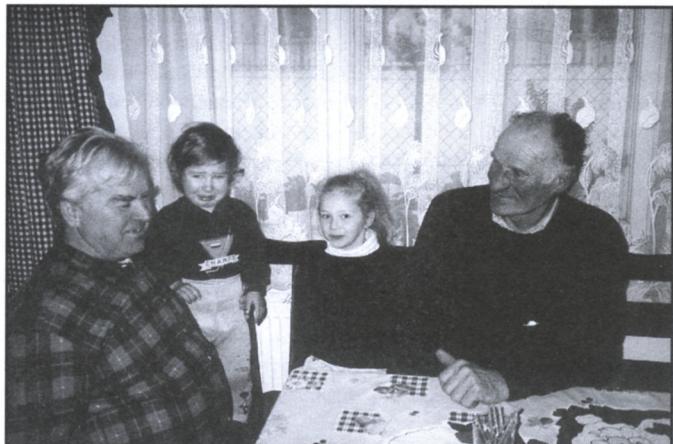
- Kostol sme vlni vymaľovali a vymenili v ňom aj podlahu a lavice, - hovorí richtár. - Žiaľ, počas malovania bol na jednej z vitráží premaľovaný slovenský nápis sv. Martin na poľský.

Je to už druhý takýto prípad v obci. Mnohí Podvŕšania si totiž iste pamätajú podobný prípad netolerancie, keď v roku 1989 bol z veže tunajšieho kostola odstránený dvojramenný kríž, o čom sme viackrát písali. Je to odsúdeniahodný incident, za ktorý je zodpovedný mestny farský úrad.

Medzi krajanmi

Kedysi bolo krajanské hnutie v tejto obci veľmi živé. V ZŠ č. 2 sa dlhé roky vyučovala slovenčina, bolo tu veľa predplatiteľov Života a členov Spolku sv. Vojtecha. Dnes je obec známa najmä aktívnou, už vyše 50-ročnou činnosťou krajanského divadelného krúžku Ondrejko, ktorý žne úpechy na obidvoch stranách poľsko-slovenskej hranice. Súbor vedie G. Prilinská, a jeho stálymi členmi sú Eduard Prilinský, Vladislav Pieronek, Jozef Rusnák, Krištof Pieronek, Mária Gribáčová, Barbara Torbová, Eva Gondevková a Božena a Katarína Prilinské. Vedenie divadelka už oddávna spolupracuje s riaditeľkou Oravského osvetového strediska v Dolnom Kubíne Olgovou Žabenskou, ktorá tunajším ochotníkom pomáha najmä pri sprostredkovávaní cest za slovenskými divákmi. Je tiež nápomocná vedeniu OV SSP na Orave pri organizovaní výletov žiakov zo základných škôl a lýcea v Jablonke na Slovensko. Divadelníci nacvičujú v miestnej klubovni, ktorá sa nachádza v dome manželov Prilinskovcov. Každý rok vystupujú na všetkých krajanských podujatiach, ako sú napr. Fašiangy-ostatki v Krampachoch, Deň slovenskej kultúry v Jablonke a podobne. V obci sa už trikrát konali prehliadky krajanských dychoviek. Hoci sa zdá, že krajanská činnosť v obci sa začína ožívovať, zostáva hlavný problém - obnovenie výučby slovenčiny. Veríme, že sa to tunajším krajanom už čoskoro podarí vyriešiť, čo by bol dobrý znak ich aktivity. Držíme im v tom palce.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

Krajania F. Kaňuch (sprava) a Š. Stanek s vnučkami

CENTRUM SPIŠA

Nižné Lapše patria medzi najväčšie spišské obce. Známe sú aj tým, že sú sídlom gminy, teda sídlia tam všetky základné inštitúcie, ako napr. gminný úrad, polícia, gminné zdravotné stredisko a pod. Nachádza sa tam aj jediné gymnázium v nižnolapšanskej gmine. Na prvý pohľad však nevidno nejaký podstatný rozdiel medzi Nižnými Lapšami a ostatnými obcami gminy. Ako vrvia mestni obyvatelia, aj keď je ich obec sídlom gminy, nemá vôbec väčšie výsady ako iné dediny. Aj oni majú veľa nevyriešených otázok, na ktoré chýbajú peniaze.

Povodňové škody

Ako si všetci určite dobre pamätajú, v lete postihlo celé Poľsko veľmi nepriaznivé počasie. Dlhotravajúce dažde a silné búrky spôsobili na mnohých miestach veľké škody. Povodne neušetrili ani Nižné Lapše, kde najviac utrpeli cesty, najmä poľné, ktoré sa stali úplne nezjazdné. Na mnohých miestach došlo k zosuvom pôdy, čo spôsobilo ďalšie škody, nehovoriac o zničenej ūrode.

- Škody sú veľké, - hovorí krajan Stanislav Stanek. - Najviac postihnuté bolo hospodárstvo Jadwigy Demskej, ktorej voda zaliala všetky hospodárske staviská. Hoci odvtedy už prešlo pol roka, ešte nedostala odškodenie. Aj cesty sú ešte vždy neopravené. Napr. na hlavnej ceste cez obec, smerom na Nedecu, je pred mostom obrovská diera. Naštastie teraz je zasypaná snehom, ale na jar tam môže dôjsť k nehode.

Nižnolapšania sa sťažujú aj na zlý stav polných ciest. Aj keď veľa opráv urobili svojpomocne, bolo by ich treba ešte vyrovnať a vytvrdiť, aby boli zjazdné.

Dokončiť výstavbu školy

O nižnolapšanskej škole sme už neraz písali. Jej výstavba trvala dlhé roky a k jej úplnému zavŕšeniu je ešte veľmi ďaleko, aj keď v nej už niekoľko rokov pôsobí miestna základná škola a gymnázium, ktoré navštievujú žiaci zo všetkých obcí gminy. V starej školskej budove v centre obce sa učia len žiaci nultého ročníka. Gymnazistov dováža do školy špeciálny autobus, samozrejme, okrem miestnych žiakov, ktorí musia do školy chodiť peši. Kedže škola sa nachádza na samom začiatku obce, niektorí žiaci musia každý deň prejsť aj vyše dvoch kilometrov. Ich rodičov však najviac trápi zlý stav chodníkov pozdĺž cest. V lete totiž prebiehali práce pri modernizácii telefónneho vedenia, ukladaného

pod zemou, v súvislosti s čím boli chodníky rozkopané a deti chodili do školy krajom cesty, čo je dosť nebezpečné. Skorý príchod zimy nedovolil dokončiť opravu chodníkov, dúfajme však, že na jar bude všetko ukončené. Vykonávateľ výmeny telefónneho vedenia - Poľská telekomunikácia sa zaviazala čiastočne finančovať opravu chodníka, zvyšok nákladov by mal uhradiť gminný úrad. Vráťme sa však ešte k budove novej školy. Ešte vždy nie je ukončená výstavba ľavého krídla školy, aj keď nové priestory by boli veľmi potrebné. Opýtali sme sa nižnolapšanského vojta A. Kapoľku, či na jar budú stavebné práce pokračovať.

- *Ešte nemáme schválený rozpočet na tento rok, avšak plánujeme výčleniť na dokončenie výstavby tejto školy 400 tisíc zlotých*, - hovorí A. Kapoľka. - *Vďaka týmto prostriedkom by mali vzniknuť v ľavom krídle ďalšie štyri učebne a celé by malo byť zastrešené*.

Problém s kanalizáciou

Ďalšia vec, ktorú by chceli Nižnolapšania doriešiť, je zapojenie obce do kanalizačnej siete. Doposiaľ je zapojená len polovica Nižných Láps, na zvyšok nie sú prostriedky. Ako sme sa od vojta A. Kapoľku dozvedeli, ani v tomto roku nebudú peniaze na ďalšie práce. Dodajme, že Nižné Lapše sú napojené na čističku odpadových vôd v Nedeci. Kanalizácia by sa zišla najmä miestnym podnikateľom a remeselníkom, ktorých v obci pribúda. Dnes už v Lapšoch je niekoľko obchodov, stolárskych dielní, opravovní hospodárskych strojov a v širokom okolí známe másiarstvo. Nachádza sa tu aj oblastné zdravotné stredisko, kde majú svoje ambulancie viacerí lekári, o.i. kardiológ, detský lekár, gynekológ či Zubný lekár. V Nižných Lapšoch sídlí aj jediné oblastné policajné veliteľstvo v gmine. Donedávna to bolo samostatné gminné veliteľstvo, teraz podlieha okresnému veliteľstvu v Novom Targu. Tvorila ho štyria policajti, ktorí dbajú o poriadok na území celej gminy. Podľa miestnych obyvateľov je to však nevystačujúci počet. Najmä vo večerných hodinách by sa zišli častejšie hliadky.

- *Dnešná mládež sa niekedy nevie správať rozumne*, - vratí S. Stanek. - *V centre obce máme autobusovú zastávku, ktorá nie je v noci osvetlená. Tam sa zvykne mládež po večeroch schádzať a na druhý deň tam nájdeme porozhadzované smeti, porozbierané fľaše a pod. Keby policajné hliadky chodili častejšie, určite by bol v obci väčší klud. No najlepším riešením by bolo osvetliť túto zastávku*.

Oživiť krajanskú činnosť

Nižnolapšania sa môžu pochváliť aj zmodernizovanou požiarnou jednotkou a znamenitou dychovkou.

- *Naša dychovka má v súčasnosti 28 členov*, - hovorí jej člen, predseda MS SSP František Kaňuch. - *Nechýbajú nám ani mladí*

Budova gminného úradu a požiarna zbrojnica

Centrum obce v zimnom rúchu

členovia. Cez leto sa sice väčšina rozide za prácou, preto máme problémy s účasťou na niektorých podujatiach, ale mimo sezóny je nás dosť. Chodíme hrávať aj na Slovensko - boli sme už v Spišskej Starej Vsi a Liptovskom Mikuláši. Škoda, že nás vlni bolo príliš malo, aby sme sa zúčastnili prehliadky krajanských dychoviek v Podhradí.

Žiaľbohu, v posledných rokoch značne ochabla činnosť miestnej skupiny SSP v Nižných Lapšoch. Je to problém, ktorý treba urýchlenie riešiť. Dnes už nižnolapšanská mládež slovenský jazyk neovládá, preto sa ani neangažuje do činnosti MS. Staršia generácia sa ešte snaží udržať slovenské národné povedomie, lenže tých z roka na rok ubúda.

- *Myslím si, že v dnešných časoch bude veľmi ťažko oživiť krajanskú kultúrnu činnosť v našej obci*, - hovorí predseda MS F. Kaňuch. - *Dnes je vôbec ťažko nájsť ľudí, ktorí by sa ochotne angažovali do akejkoľvek spoločenskej činnosti. Musíme však niečo robiť, ak nechceme, aby naša MS zanikla. Jednou z vecí, ktorá by mohla pomôcť oživiť našu činnosť, by mohla byť moderná klubovňa. Mala by sa nachádzať niekde v centre obce a byť dobre vybavená moderným zariadením. Klubovňa musí byť pre krajanov, hlavne pre mládež, atraktívnym miestom. Na to sú však potrebné peniaze.*

- *Je treba, aby sa aj v našej obci konali nejaké krajanské kultúrne podujatia, napríklad prehliadka dychoviek alebo folklórnych súborov*, - dodáva krajan S. Stanek. - *Ludí treba povzbudzovať do činnosti, robiť niečo pre nich. Zišlo by sa častejšie organizovať pre krajanov pútnické či vlastivedné zájazdy na Slovensko, napr. na odpust do Šaštína. Je potrebné, aby krajania boli v kontakte so starou vlastou a videli ako sa mení a vyvíja.*

Ostáva len veriť, že krajanská činnosť sa v tomto spišskom centre opäť začne rozvíjať.

Text a foto: JÁN BRYJA

Zdravotné stredisko v Nižných Lapšoch

NEVERÍME UŽ NA POVERY?

Od najdávnejších čias ľudia hľadali prostriedky a spôsoby, ktoré by ich chránili pred chorobami, zraneniami tela aj duše. Pomoc sa spočiatku riadila jednoduchými úvahami a skúsenosťami, a postupne, ako sa človek zoznamoval s prírodou, začal z nej čerpať liečebné prostriedky. Tak sa vyčlenila skupina ľudí venujúcich sa ľudovému liečiteľstvu. Vždy však veľkú úlohu zohrávala viera ľudí, viera v to, že sa uzdravia, že daný človek či obrad im pomôže... Dnes v prípade nešťastia ľudia hovoria o osude, božej vôli, náhode, nešťastí. V dávnych dobách bol na vše diabol, čarodejníci alebo čarodejnice, zlí duchovia. Ako ochranu proti zlým silám používali ľudia rastliny s „čarovnou silou“ a to hlavne vtedy, keď sa chystali na niečo, čo prinášalo so sebou určité riziko - napr. pred cestou, pred uzavretím obchodu, pred poľovačkou, pred rodinnými udalosťami, ako boli svadby, narodenie detí, ale aj na poslednej ceste svojich blízkych. Poviete, že dnes je to už dávno za nami? Kolík z vás si však aj teraz sušia štvorlístok bud sa obklopujú kvetmi pri rôznych udalostach a tajomné vrecká s bylinkami ich majú ochraňovať rovnako, ako pred stovkami rokov?

Zázračné rastliny

Kto sa zaoberal ľudovými poverami súvisiacimi s rastlinami často dospel k poznaniu, že na celom svete vznikajú podobné legendy a tradície. Väčšina z nás má blízko k symbolike rastlín. Napr. olivová ratolest je univerzálnym symbolom mieru, palma symbolom vŕazstva, slnečnicu spájame s obdivom, biele ľalie so symbolom čistoty a podobný atribút má aj lotos, symbolizujúci dušu. V súvislosti s mandragorou ľudia verili, že jej koreň pripomínači ľudské telo má liečivú moc. V hebrejskej tradícii symbolizoval plodnosť a jedol sa kvôli podpore počatia. Poverty súvisiace so štvorlístkom patria medzi najstaršie. Latinský názov dateliny trifolium znamená rastlina s troma lístkami. Symbolizujú lásku, verność a nádej. Večer rastlina mení svoju polohu - dva krajné lístky sa prikláňajú k sebe a stredný je nad nimi, akoby ich chránil. Štvrtý lístok znásobuje symboliku dateliny a pridáva k nim ešte zdravie. Väčšina indiánskych a iných kmeňov považuje svet rastlín za súčasť rituálnych obradov. Dnes sa zachovali mnohé legendy a poverty, v ktorých sa mnohým rastlinám pripisovali nezvyčajné účinky. Tak vznikli bylinky zabudnutia, zamilovania sa, tie, ktoré privodili dlhý spánok, alebo dokonca stav podobný smrti. Alebo bylinky umožňujúce stať sa neviditeľnými, či premiestňovať sa na iné miesta atď. Vedecí znalcí rastlinnej ríše by dnes uvažovali o halucinogénoch, sedatívach, hypnotikách a afrodisiakách. Pre nás je však dôležitá skutočnosť, ako ľudia dôverovali sile prírody, akú moc jej pripisovali a ako vnášali svoje sny a túžby do príbehov zmiešaných s reálnymi základmi. Ved základom väčšiny povier je zna-

Čierna mačka naozaj prináša smolu?

losť prírodných zákonov. Väčšina ľudí nemala ani tušenia o týchto zákoniostiach, a preto ich ani nevedela využiť. Boli však aj ľudia, ktorí ich poznali a vďaka tomu si získali úctu (alebo aj opovrhnutie) spoločnosti. Vela ich bolo aj na Spiši, a ľudia neraz chodili za nimi, keď ich poistilo nejaké nešťastie. Ani krajan Stanislav Stanek z Nižných Láp neveril na poverty, avšak spomína si na človeka, ktorý vedel pomáhať zvieratám.

- Neraď sa stalo, že kravy na paši uštipol had a potom im strašne opuchlo vemeno, - spomína. - Bol u nás v obci človek, ktorý vedel „začítavať“ hada“. Postup bol nasledovný: najprv kázať ísf po vodu do potoka. Bolo ju však treba nabrať po toku potoka, nie proti prúdu. Potom sa nad touto vodou pomodlil a kázaľ ťahu omývať krave vemeno, ale smerom doleva. Väčšinou to pomohlo a krave vemeno rýchlo odpuchlo.

Ťažko však povedať v akej miere pomohlo „začítavanie“ a v akej len studené obklady, ktoré sa predsa aj dnes používaju na ošetroenie opuchutných miest.

Po celý rok

Rolnícke národy spájali začiatok prírodných cyklov s vegetačnými fázami plodín a svoj život im plne podriadieli. Obrady, viazané na tieto cykly (narábajúce so symbolikou), sa zachovali vo fragmentoch dodnes. A tak po celý rok sa môžeme stretnúť s mnohými obradmi a poverami, ktoré majú svoje korene v ďalekej minulosti. Ved voľakedy každá práca mala svoj obrad, svoje zákonitosti, ktorími sa ľudia riadili. Tak napríklad, keď sa na jar po prvýkrát vyháňali kravy na pašu, gazda dával pod prah maštale povraz, cez ktorý kravy museli prejsť. Malo to pomôcť, aby sa kravy na paši držali pokope. Potom na paši sa popod kravy kotúčili uvarené vajíčka, aby bol dobytok tučný, vykŕmený - okruhly ako tie vajíčka. Neskôr, keď sa tie vajíčka zjedli, treba bolo vykopat v zemi dieru a zahrabať v nej škrupiny, aby sa kravy na paši nerozutekali, ale sa držali spolu. Neraď som počul aj príbehy o bačoch, ktorí tak vedeli „okadit“ svoje ovce, aby sa pásli pokope a vyhýbali sa im všetky zlé sily. Poverami boli prepletené aj iné práce na dedine. Ešte dnes nejeden gazda po zotmení nepustí do maštale cudzieho človeka, aby mu neporobil. Západu slnka sa voľakedy pripisovalo ovela väčšiu význam ako dnes. Slobodné dievčatá nemohli po zotmení izbu zametať, aby si vraj ženíchov nevymietli z domu. No najviac povier a obyčajov sa spája s najväčšími sviatkami a významnými kalendárnymi dňami v roku. Krajanka Ľudmila Majerčáková z Novej Belej na poverty neverí, je však znamenitou rozprávačkou a ochotne sa s nami podeľať svojimi spomienkami.

- Pamäťam sa, že sme ako deti na Štedrý deň nemohli ísf nikam na návštevu, len doma sedieť - hovorí. - Museli sme počúvať rodičov a byť dobrí. Na Štedrovečernom stole čakalo 12 jedál, v každej miske však muselo niečo ostať. To sa potom dávalo domácim zvieratám, ktoré vraj o polnoci hovorili ľudským hlasom. Po slávnostnom obede slobodné dievčata vyšli na dvor zakričať a odkiaľ sa ozvala ozvena, odtiaľ mal prísť pre nich ženich. Niektorí zase verili, že treba počúvať, kde pes zaštéká, lebo odtiaľ príde pytač. Po polnočnej omši otec zobrajal zvyšky obeda a zaniesol zvieratám, aby sa po celý rok dobre držali a v gazdovanie darilo. Pod misu, z ktorej sme jedli sa na Štedrý veče, dával ovos. Ak sa potom misu zodvihlo, pozerali sme, kolko zrniek sa na ňu nalepilo. Ak vela, mal byť úrodný rok, ak málo - neúrodný. Pod stôl sa zase kládlo seno, ktoré sa potom dávalo sliepkam buďhusiam do hniezda, aby na ňom vysedeli

Znamenitá rozprávačka L. Majerčáková

vajíčka. Sviatky boli vždy veľkou rodinnou slávnosťou. Ludia to naozaj prežívali. Nič sa nerobilo - cez Vianoce sme ani neustieľali ani hrnče nemyli. Obdobie od Lucie do Vianoc malo zase ukázať, aký bude celý rok, jeden deň predstavoval jeden mesiac - napr. ak bolo 14. decembra krásne, celý január malo byť pekné počasie.

Veľa zvykov sa spájalo s veľkonočnými sviatkami. Ludia verili, že keď sa v sobotu pred Veľkou nocou zvony odvážujú, majú sa ľisti rýchlo umyť do potoka, aby boli po celý rok pekní. Všetky ženy sa zase po svätení pokrmov ponáhľali z kostola domov. Ktorá najskôr prišla, v tom dome mali prvú skončiť žatvu. Potom gazdiná vzala chlieb a nadrobila ho sliepkam na dvore, aby sa po celý rok držali pokope. Na Kvaternú nedelu sa svätia bahniatka, na ktoré gazdovia dobre pozerali, ako vyzerajú. Ak vyrástli na celej halužke až do konca, znamenalo to, že bude úrodný rok a obilie bude klasnaté. Bahniatka boli zviazané bičom, s ktorým sa potom chodilo po celý rok pásť kravy, aby nemali pandravy. Z posvätenými bahniatkami sa nesmelo vojsť do izby, aby nebolo veľa múč. Dávalo sa ich potom do vriec s osivom a zemiakmi na sadenie, aby bola dobrá úroda. Do izby sa nevnášalo ani bylinky, posvätené na sviatok Nanebovzatia Panny Márie (15. augusta), ale dávalo sa ich za krokvu, aby blesk neudrel do domu. Potom sa ich podávalo chorým zvieratám. Bohatým na povery bol od pradávna deň svätej Lucie a Andreja. Na Andreja si hlavne dievčatá chceli vyveštíť budúcnosť. Už poobede sa zbierali skupinky dievčat, aby sa dozvedeli, ktorá sa najkôr vydá. Zistíť sa to dalo niekolkými spôsobmi. Treba bolo napr. ukradnúť drevo z domu svojich frajerov. To drevo potom doniesli do jednej izby, kde na ňom varili halušky. Najlepšie bolo, ak aj múka na halušky bola ukradnutá z týchto domov. Do každej halušky dievčatá dali napísané meno svojho vyvoleného a potom ich naraz hodili do hrnca s vriacou vodou. Ktorého dievčaťa haluška prvá vyplávala na povrch, tá sa mala aj prvá vydáť. Potom dievčatá vybehli pred dom a každá objala toľko lát v polote, kolko mohla. Ak jej výšlo päťné číslo, znamenalo to, že sa skoro vydá, ak nepárne - svadba nebola v dohľadnom čase. Deň Lucie bol známy najmä mnohými huncútstvami, ktoré chlapci robili dievčatám. Mnohé z nich mali svoj význam. Napr. do izby, v ktorej sa dievčatá zišli na priadkach, hádzali hlinené hrnce. Ak sa hrniec rozobil na drobné kúsočky, znamenalo to, že aj dievčatá sa čoskoro rozpŕchnu každá iným smerom. Pred Luciou sa zase páralo perie a nepotrebné zvyšky z peria sa nemali páliť, aby domácich nebolela hlava. Bolo ich treba vysypať pred dom. Ktorým smerom ich vietor odvial, tam sa malo dievča z tohto domu vydáť, alebo mládenec oženiť. Svadba, krstiny a inné rodinné obrady boli taktiež preplnené poverami. Niektoré boli zábavné, ako napr. počas čepčenia, keď miladucha musela sedieť na vankúši, aby mala ľahký pôrod. No niektoré určite dokázali ľudi vystrašiť. Ak napr. počas sobáša zhasla na oltári sviečka - malo to znamenať, že do roka jeden z mladomanželov zomrie.

Dnes sa už nad ľudovými poverami a zvykmi väčšinou len zasmiejeme, alebo s nedôverou pokrútime hlavou. No musíme si uvedomiť, že boli a sú v nich obsiahnuté vzťahy človeka k prírode, k príbuzenstvu, k vekovej a lokálnej skupine. Neraď mali v sebe čaro a rúško tajomstva, ktoré už nenávratne z našich dedín mizne.

Text a foto: JÁN BRYJA

Tradičné páračky

G. Prilinská otvára schôdzku. Vedľa O. a M. Žabenskovi
a L. Molitoris

OBVODNÁ VOLEBNÁ SCHÔDZA NA ORAVE

9. decembra 2001 sa v krajskej klubovni v Jablonke uskutočnila obvodná volebná schôdza Spolku Slovákov na Orave. Pred zasadáním sa krajania zúčastnili v miestnom kostole Premenenia Pána na slovenskej sv. omši, ktorú celebroval kňaz Robert Bučala.

Schôdzu viedla predsedníčka OV SSP Genovéva Prilinská, ktorá privítala delegátov z oravských miestnych skupín SSP a hostí, v tom tajomníčku ÚV SSP Ľudomíra Molitorisa, riaditeľku Oravského osvetového strediska v Dolnom Kubíne Oľgu Žabenskú so synom Miroslavom a redaktora Života.

Predsedníčka OV G. Prilinská predniesla správu o činnosti výboru za obdobie 1,5 roka. Informovala v nej krajanov o najdôležitejších podujatiach, ktoré výbor organizoval alebo k nim výrazne prispele. Boli to o.i. volebné schôdzky MS SSP na Orave, dve obvodné oblátkové stretnutia v Jablonke, exkurzie žiakov zo ZŠ a študentov jablonského lycea na Slovensko, spolupráca OV SSP pri organizovaní Dňa slovenskej kultúry na Orave a prehliadky dychoviek v Podvilku, úspešné vystúpenia divadielka Ondrejko z Podvilk na Slovensku (Čadca, Martin, Krivá) a pod. Spomenula tiež utužovanie spolupráce s Okresným osvetovým strediskom v Dolnom Kubíne, za čo podákovala jeho riaditeľke O. Žabenskej. Výbor OV SSP na Orave prijal správu G. Prilinskéj a kladne zhodnotil jej prácu, angažovanosť a organizačnú schopnosť.

Tajomník ÚV SSP L. Molitoris v svojom príhovore o.i. kladne zhodnotil vyše 1,5-ročné pôsobenie predsedníčky OV SSP na Orave, pochvalne sa vyjadril o hojnej účasti občanov, v tom mládeže, na slovenskej sv. omši v Jablonke, podákoval krajanom za dobrú organizáciu počas poslednej prehliadky dychoviek v Podvilku a prisľubil ďalšiu podporu ÚV SSP pri financovaní nákladov na organistu zo Slovenska. Apeloval tiež, aby nový OV SSP zahrnul do plánu práce otázkou obnovenia vyučovania slovenského jazyka a zvýšenie počtu odoberateľov Života. Zmienil sa tiež o

Krajania v rozhovore o voľbách

Očakávanie na výsledky hlasovania

niektorých problémoch spojených s financovaním kultúrno-spoločenských podujatí Spolku, napr. veľkým oneskorením štátnych dotácií a poukázal na potrebu urýchlenia volebnej kampane na Spiši, aby sa XI. zjazd SSP mohol uskutočniť v prvom štvrtroku 2002. Spomenul tiež prípravy k výstavbe Domu slovenskej kultúry v Jablonke (po ukončení výstavby v Kacvíne) a zmienil sa aj o priebehu osláv polstoročia lýcea v Jablonke.

O. Žabenská v úvode svojho pruhovoru odovzdala krajanom pozdrav od Dr. Gondu, prislúbila jeho pomoc pri katalogizácii krajanskej knižnice v Jablonke, pochválila činnosť divadielka Ondrejko a vyzdvihla jeho zásluhy v propagovaní krajanskej kultúry na Slovensku. Navrhla OV SSP rozšírovať časopis Život aj v prihraničných obciach na Slovensku, aby aj tamojší občania poznali krajanskú problematiku Slovákov žijúcich v Poľsku, odovzdala krajanom niekoľko desiatok kusov slovenských časopisov a ponúkla OV SSP ďalšiu pomoc a spoluprácu s vedením OOS v Dolnom Kubíne.

Krajan Š. Karlák z Jablonky požiadal vedenie ÚV SSP o finančnú pomoc pri výstavbe náhrobku oravského dekana Štefana Pirončáka a V. Smrečáková zdôraznila potrebu pomoci pri obnove vyučovania slovenského jazyka na oravských školách.

Po udelení absolutória ustupujúcemu obvodnému výboru SSP (jeden hlas proti), predsedníčka schôdzke L. Mšalová z Hornej Zubrice navrhla zvoliť volebnú komisiu, do ktorej sa dostali: Jozef Rusnák z Podvilk - predseda, ako aj Viktória Smrečáková z Malej Lipnice a Michal Sołava z Hornej Zubrice - členovia, ktorí dbali nad priebehom hlasovania. Ako konštatovali, plén je uznaňaťaschopné, keďže na schôdzke sa zúčastnila nadpolovičná väčšina delegátov, t.j. 18 z 25. Potom nasledovali volby obvodného výboru, revíznej komisie a čestného súdu. Za novú predsedníčku OV SSP na Orave prítomní jednohlasne zvolili G. Prilinskú z Podvilk, ktorá na záver schôdzke podčakovala krajanom za dôveru a vyzvala ich do aktívnejšej krajanskej práce v miestnych skupinách.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

ZPava: V. Smrečáková, E. Molitoris, G. Prilinská a J. Karnafel

OBVODNÝ VÝBOR SSP NA ORAVE

Genovéva PRILINSKÁ - predsedníčka, Podvilk č. 155
Štefan KARLÁK - podpredseda, Jablonka, ul. Wolnošci 26
Ján ŠVIENTEK - podpredseda, Pekelník č. 29
Alojz BUGAJSKÝ - tajomník, Jablonka, ul. Polna 23
Mária KAŠPRÁKOVÁ - pokladníčka, Jablonka, ul. Wilsona 23
Stanislav STACHULÁK - člen, Jablonka č. 966
Eduard PRILINSKÝ - člen, Podvilk č. 155

OBVODNÁ REVÍZNA KOMISIA

Robert KULAVIAK - predseda, Dolná Zubrica č. 256
Jozef KARNAFEL - tajomník, Veľká Lipnica č. 310
Jozef RUSNÁK - člen, Podvilk č. 203

ČESTNÝ SÚD

Michal SOŁAVA - predseda, Horná Zubrica č. 96
Lýdia MŠALOVÁ - tajomníčka, Horná Zubrica č. 551
Jozef PYTEL - člen, Podsklie č. 105

DELEGÁTI NA XI. ZJAZD

Stanislav STACHULÁK - Jablonka
Krištof PIERONEK - Podvilk
Anna PACHOLSKÁ - Dolná Zubrica
Vladislava BOGACZOVÁ - Horná Zubrica
Michal SOŁAVA - Horná Zubrica
Angela VONTORČÍKOVÁ - Malá Lipnica
Gražyna STERCULOVÁ - Veľká Lipnica
Johana JANOVIAKOVÁ - Kyčory
Eugen ANTALČÍK - Kyčory
Mária KOZÁKOVÁ - Oravka
Anna LENČOVSKÁ - Chyžné
Alojz OTREMBAIAK - Pekelník
Mária BOHÁČIKOVÁ - Podsrnie
Alojz HOSAŇÁK - Podsklie

KRÁTKO ZO SPIŠA

Začiatkom januára t.r. bola oficiálne otvorená tzv. „Gotická trať“ pre turistov, spájajúca kežmarský a novotarský okres. Trať viedie cez Podhalie, Pieniny, poľskú a slovenskú časť Spiša. Po ceste si návštěvníci môžu prezrieť mnoho historických pamätiadností, o.i. kostoly, Nedecký zámok, kaštieľ vo Fridmane či zrúcaniny Czorsztynského zámku. Popis a mapku trate môžeme nájsť na oznamovacích tabuliach vo všetkých obciach, cez ktoré trať prebieha.

* * *

10. decembra minulého roku bola na Nedeckom zámku podpísaná dohoda o spolupráci medzi poľsko-slovenským Euroregiónom Tatry a maďarským Euroregiónom

Váh - Dunaj - Ipeľ.

* * *

Život v spišských dedinách sa mení z roka na rok. Mnohé práce, ktoré volekedy boli samozrejmosťou, dnes už pomaly upadajú do zabudnutia. Spomeňme trebárs priadky, páranie peria alebo domáce pečenie chleba. Na našej snímke vidíme krajanku Katarínu Brijovú z Novej Belej pri miestnej ceste na chlieb. S takýmto obrázkom sa už na Spiši zriedka stretneme. (jb)

NAŠE BYŤ ALEBO NEBYŤ

V posledných týždňoch minulého roka sa zvlášť veľa písalo a debatovalo o finančnej situácii štátu, najmä v súvislosti s prácam vlády i parlamentu na príprave a prijatí štátneho rozpočtu na rok 2002. Keďže stav verejných financií je skutočne neradostný, vláda vyvíja opatrenia smerujúce k úspornejšiemu hospodáreniu, teď na jednej strane k obmedzovaniu výdavkov a na druhej strane k zvyšovaniu príjmov do štátnej pokladnice, čo by sa zdalo byť logické a cieľavedomé.

Ziaľ, logika sa nie vždy snúbi so zdravým úsudkom a rozvahou, na čo doplatili práve národnostné menšiny v Poľsku. Totiž v rámci spomínaného úsporného hospodárenia bude tohoročný rozpočet Ministerstva kultúry a národného dedičstva PR, ktoré dotuje národnostné menšiny, chudobnejší o 16 % ako vlni. Nuž, povedali sme si, bude sa treba trochu uskromniť a nejak to pretrváme. Aké však bolo naše prekvapenie, keď sme sa dozvedeli, že ministerstvo na podporu všetkých menšín v Poľsku vymedzilo v tomto roku len 1,75 milióna zlých! Je to až o 71 % menej, ako v minulom roku, kedy štátna dotácia pre menšiny dosahovala ok. 6 miliónov zlých.

Nevedno, čím sa riadil minister pri takomto diskriminačnom prístupe k potrebám národnostných menšín. Uvedo-

mujeme si predsa veľmi nepriaznivý stav verejných financií a sme ochotní sa trochu uskromniť, ale tak neúmerné obmedzenie dotácií pre menšiny (71 % v porovnaní so zmenšením rozpočtu ministerstva o 16 %) je nespravidlivé. Chápeme, že treba hľadať každú zlotku a šetriť, na čom sa len dá, ale prečo práve na úkor národnostných menšín? Ved' úspory získané na menšinách znamenajú vo výdavkoch Ministerstva kultúry nepatrny zlomok percenta, zato pôsobia dojmom, že sa šetriť na najslabších.

Národnostné menšiny nikdy neoplývali bohatstvom a dotácie štátu boli tiež veľmi skromné. Stačili kryť len časť potrieb na ich kultúrnu a vydavateľskú činnosť, napr. na organizovanie prehliadiok súborov či festivalov, vydávanie menšinových časopisov a pod. Teraz však, ak sa nič nezmení, po tak drastickom obmedzení dotácií budú musieť takmer úplne zastaviť svoju činnosť. Následky takého rozhodnutia by boli nevyspetateľné, ba dá sa povedať, že by znamenali náš zanik. Prestal by totiž vychádziať Život, neuskutočňovali by sa Dni slovenskej kultúry na Orave a Spiši, prehliadky súborov, recitačné súťaže školskej mládeže, skrátka krajanský život by jednoducho zamrel.

Netreba podotýkať, že takáto neekviwalentná redukcia dotácií je v rozpore s doterajšou priaznivou národnostnou politikou poľskej vlády, ktorou sa Poľsko mohlo popýšiť aj na európskom fóre. Nečudo, že ju všetky menšiny prijali z rozhorčením a chápu ju ako diskriminačný akt voči nim. Narušuje to aj záruky práv menšín obsiahnuté v Rámcovej dohode Rady Európy o ochrane národnostných menšín, ktorú Poľsko ratifikovalo v r. 2000. Je pochopiteľné, že sa tým určite zhorší obraz Poľska na medzinárodnom fóre, čo je zvlášť dôležité najmä teraz, v období rokovania o prijatí Poľska a iných krajín strednej a východnej Európy do Európskej únie.

Poznamenajme ešte, že v súvislosti s obmedzením dotácií sa zástupcovia národnostných menšín a spolkov stretli 21. decembra 2001 na pôde Helsinskéj nadácie ľudských práv vo Varšave, kde zaujali jednotné stanovisko a vyjadrili ostrý protest proti tomuto diskriminačnému aktu. Spracovali tiež spoločné vyhlásenie, ktoré poslali vláde, parlamentu a ďalším centrálnym inštitúciám v Poľsku. Zároveň sa rozhodli podniknúť ďalšie kroky v tomto smere.

JÁN ŠPERNOGA

Zástupcovia národnostných a etnickej menšín prijali s odporom správu o drastickom obmedzení finančných prostriedkov, plánovaných z rozpočtu Ministerstva kultúry a národného dedičstva v roku 2002 na vyvýjanie kultúrnej činnosti, ktorá slúži udržiavaniu národnej identity jednotlivých národnostných a etnických menšín. Riešenie, navrhované ministrom kultúry, pánom Andrzejom Celinským, hrozí - podľa mienky zástupcov spolkov a združení zhromaždených na stretnutí v sídle Helsinskéj nadácie ľudských práv vo Varšave dňa 21. decembra 2001 - úplným zničením doterajších výsledkov, ktoré sa podarilo vypracovať za posledných 12 rokov v oblasti politiky štátu pri podporovaní kultúry národnostných menšín.

Protest vzbudzuje najmä fakt neekviwalentnej redukcie dotácií (71 % v porovnaní so zmenšením o 16 % rozpočtu ministerstva), čo nám absolútne znemožňuje pokračovať v našej kultúrnej činnosti. Následky tohto rozhodnutia by boli jednoznačne negatívne a dlhodobé. Zastavenie väčšiny podujatí by spôsobilo neodvratné straty pre kultúru národnostných menšín. Dobre chápeme súčasný stav verejných financií, preto deklarujeme ocho-

Vyhľásenie

tu obmedziť počet úloh plánovaných na rok 2002. Zastávame však názor, že obmedzenie dotácií o viac ako 70 % v pomeri k roku 2001 je nespravidlivé. Podľa nášho hodnotenia je podiel národnostných menšín v deľbe verejných prostriedkov určených na kultúru nerovnoprávny. Sme tiež toho názoru, že meritórne predpoklady ministra kultúry pre konštrukciu rozpočtu na rok 2002 v kapitole „Kultúra národnostných menšín“ sú kontroverzné a vyžadujú si diskusiu a vypracovanie spoľanej koncepcie.

Po ratifikovaní v Poľsku v roku 2000 Rámcovej dohody Rady Európy o ochrane národnostných menšín spôsobí zavádzanie takých drastických obmedzení vo financovaní našej kultúrnej a vydavateľskej činnosti nielen nenávratnú stratu dosiahnutých výsledkov jednotlivých spolkov, ale môže aj negatívne ovplyvniť obraz Poľska v cudzine, ako krajiny tolernej a menšinám naklonenej, čo by bolo iste nežiaduce na terajšej etape rokovania o prijatí do Európskej únie.

Od roku 1989 sa národnostné a etnickej menšiny usilujú v podmienkach trans-

formácie vyvíjať činnosť smerujúcu k záchovaniu národnej i kultúrnej identity svojho prostredia a pôsobiť v prospech budovania dialógu a dobrých vzťahov medzi menšinou a väčšinou. Naše organizácie si tiež mnohokrát získavalu uznanie za svoj prínos v rozvoji dvojstranných vzťahov so susedmi Poľska.

Terajšia prax Ministerstva kultúry a národného dedičstva PR arbitrárneho rozhodovania o obmedzení pomoci so strany rezortu môže prispieť k fiskálnej aktívnej politike štátu voči občanom inej národnosti a k zastaveniu hodnotných kultúrnych projektov našich spolkov.

Obraciame sa preto na všetky kompetentné inštitúcie Poľskej republiky o podporu nášho úsilia smerujúceho k vyriešeniu existujúcich problémov.

Vyhľásenie podpisali zástupcovia nasledovných spolkov: Zväzu Ukrajincov v Poľsku, Kultúrno-spoločenského spolku Nermcov, Bieloruského zväzu v Poľskej republike, Bieloruského spoločensko-kultúrneho spolku, Spolku Slovákov v Poľsku, Zdrúženia Rusínov, Spolku Rusínov, Spolku Litovcov v Poľsku, Spolku litovskej mládeže a Zväzu Ukrajincov na Podlasi.

Od tých čias, o ktorých dnes písem, uplynulo už vyše pol storočia. Dnešná mladá generácia si totiž na druhú svetovú vojnu, ktorá priniesla ľudom tolko zla i utrpenia a vzala si za obeť milióny ľudských životov, nespomína, vedľie o nej takmer nič. A keď áno, tak len toľko, koľko sa o nej dozvedela z učebníčiek dejepisu. Už len málo priamych účastníkov tejto vojny ostalo pri živote. Tí však, čo ešte žijú, neradi na ňu spomínajú. Patria k nim aj Krempašania Ján Šproch a Silvester Moš, s ktorými som sa mal priležitosť porozprávať sa o ich vojnových osudoch.

Bola práve nedeľa 30. septembra 1941, keď v noci vypukol v obci veľký požiar, v ktorom zhorelo vyše desať stodôl. Spôsobil ho miestny duševne chorý človek, ktorého neskôr našli utopeného v priekope. Spomínam tento požiar aj z tohto dôvodu, že na druhý deň viacerí Krempašania, medziiným Ján Šproch, Jozef Surma, Petráškovci, Šeliga a ďalší odchádzali na vojenčinu do Popradu. Slúžili potom v levočskej záistovacej divízii. Spolu s Krempašanmi odišli vtedy na vojenčinu aj viacerí Fridmančania, z ktorých, žiaľ, už nikto nežije.

Bol to už druhý rok druhej svetovej vojny a piaty mesiac nemeckého útoku na vtedajší Sovietsky zväz. Krátko po príchode do jednotky jej velenie poslalo Jána Šprocha do poddôstojníckej školy, ktorú ukončil v hodnosti čatára. V tom čase, keď už slovenská Rýchla divizia bojovala vo vnútrozemí ZSSR, spomínaná Levočská záistovacia divízia sa tiež začala pripravovať na východný front. Neprešlo veľa času, keďže už na začiatku roka 1942 dostala rozkaz k odchodu na východ. O niekoľko dní sa ocitla v zázemí frontu na líniu Žitomir - Minsk, kde mala zabezpečovať dopravu smerujúcu na front a staráť sa o poriadok i bezpečnosť na obsadenom území.

Čatár Ján Šproch i so svojou čatou si v lúdnym zaobchádzaním ku každému získal všeobecnú úctu miestneho obyvateľstva. Aj slovenskí dôstojníci boli priateľsky naklonení tamojším obyvateľom, nechceli s nimi bojať, takže sa tešili ich úcte a uznaniu. Avšak partizánsky odboj v celom okolí bol už vtedy veľmi aktívny, takže slovenská jednotka musela zachovať veľkú opatrnosť a disciplínu. Nikdy totiž nebolo známe, kedy a kde ju napadnú. Raz počas hliadkovania železničnej trate pri stanici Kulikovice v susedstve obce Znachino zbadal čatár Šproch mŕtvo položenú pod kofajnice. Okamžite zavelil na ústup, ale z nedalekého lesa sa zrazu ozvali výstrely. Čoskoro sa vyvinula silná prestrelka medzi Šprochovou čatou a partizánmi, a práve uprostred nej sa k stanici začal

približovať vlak s maďarskými vojakmi idúcimi na frontu. Šproch sa sice snažil vystríhať rušňovodiča o nebezpečenstve, ktorý začal brzdiť, ale bolo už neskoro, takže došlo k výbuchu. Naštastie okrem poškodenia rušňa sa nikomu nič vážne nestalo. Medzitým Šprochova hliadka ďalej bojovala, odrážala útoky partizánov, až kým neprišla posila. Spôsobila im značné straty, kym sama nestratila ani jedného vojaka. Za bdelosť a udalnosť dostal Šproch a jeho vojaci vyznamenanie.

ZA ČO BOJOVALI?

V tomto období začalo čoraz častejšie dochádzať k prechodu slovenských vojakov a nezriedka i dôstojníkov na sovietsku stranu. Kedé prípady útekov začali nadobúdať masový charakter, rozhodlo sa nemecké velenie stiahnuť slovenskú divíziu z územia ZSSR a poslať ju na taliansky front. Cesta na Slovensko a potom ďalej na juh až do Talianska bola veľmi dlhá. V Taliansku stráví Ján Šproch niekoľko mesiacov. Bolo to naštastie ešte v období pred ofenzívou spojencov, takže vojaci sa zúčastňovali zväčša na opevňovacích a iných práciach.

Kedé J. Šproch bol na vojne neprestajne viac ako dva roky, dostal konečne krátku zdravotnú dovolenkou a vrátil sa na niekoľko dní domov. Možno aj preto, keď sa po vypršaní dovolenky hlásil v materskej jednotke, ho už neposlali ani na východný, ani na taliansky front, ale ho odvelili do Medzilaboriec. V tom čase v tamojších jednotkách Slovenskej armády začali narastať protivojnové nálady, množili sa prípady nerešpektovania rozkazov a útekov. Do takéhoto prostredia sa po návrate z dovolenky dostal Ján Šproch. Ako čatár neboli asi dosť prísný voči svojim podriadeným. Dodnes to presne nevie. Tak či onak vojenské orgány, ktoré potláčali „vzbúrenecké nálady“, zaradili aj jeho medzi nespokojencov a zaistili ho. Krátko potom ho predviedli pred vojenský súd v Prešove, ktorý ho odsúdil na šest rokov tažkých prác. Aký len paradox! Ten istý čatár, ktorý bol vyše dva roky na východnom a talianskom fronte, ktorý vynikal odvahou a dostal niekoľko vyznamenaní, sa zrazu stal, aj keď bezdôvodne, trestancom. Ale také sú už zákonitosti vojnových čias. Naštastie osud bol k nemu láskavý a nedovolil, aby odpykával nespravidlivý rozsudok v pracovnom tábore. J. Šproch totiž ochorel, začal sa mu kaziť zrak, čo vyzeralo natolikó vážne, že ho demobilizovali, takže ďalšie mesiace strávil v rodnych Krempachoch.

Ked na začiatku 1945 bola vyhlásená mobilizácia, Ján Šproch, ktorý sa medzitým šťasne vyliečil, odchádzal opäť na vojnú, tentoraz do Československej armády. Naštastie už nie na dlho. Prišiel totiž vytúžený koniec vojny. Ked sa však onedlho dozvedel, že Spiš a Oravu opäť pripojili k Poľsku, okamžite požiadal svoje veliteľstvo o prepustenie z armády. Dostal ho a onečlino sa vrátil domov.

Celkou inou cestou viedol osud druhého z krempašských účastníkov druhej svetovej vojny, spomínaného Silvestra Moša, ktorý taktiež rukoval 1. októbra 1941. Jeho zadeliili do jazdeckej výzvednej roty v Humennom. Kedé bol šikovný, aj jeho poslali do poddôstojníckej školy, ktorú ukončil v hodnosti čatára. Potom sa už zaoberal zaškoľovaním vojakov, regrútov i záložníkov. V auguste 1944 odišiel spolu so svojou jednotkou do Banskej Bystrice, kde mal na starosti sklad zbraní a streľiva. Počas Slovenského národného povstania bojoval na viacerých úsekokoch, medziiným so svojím oddielom slovenskej armády sa v rámci Jegorovovej brigády zúčastnil jedného z najväčších povstaleckých bojov - boja o Telgárt. Neskôr, po prechode povstalcov na partizánsky spôsob boja a po rozpustení jeho jednotky, sa pridal k partizánom a s nimi pokračoval v odboji, medziiným v priestore Partizánskej Lúčke, Liptovského Hrádku a Liptovského Mikuláša. Žiaľ, počas jednej z potyčiek s prevažujúcimi silami nemeckých vojsk v Demänovskej doline bol ranený a dostal sa do zajatia. Príamo zo bojiska ho prevezli do nemocnice v Ružomberku a odtiaľ po krátkom liečení poputoval do zajateckého tábora v Nemecku. Slobody sa dočkal za ostnatým drôtom vo Freizingene pri Mosburgu. Netreba podotýkať, že pobyt v tábore bol veľmi tažký. Sám ho neskôr spomínal ako najtažšie obdobie vo svojom živote. Spolu s ním boli aj ďalší krajania zo Spiša, o.i. Sebaštián Milon z Čiernej hory.

Po oslobodení tábora sa F. Moš snažil čo najskôr vrátiť domov na Spiš, čo mu trvalo niekoľko dní. Ked sa potom ako-tak zotavil z vojnových útrap, začal pomyslať na založenie rodiny. Za manželku si vzal mladú krajanu Žofiu Švecovú, s ktorou vychovali niekoľko detí.

Silvester Moš bol celý život spoločensky veľmi aktívny. Od začiatku bol členom nášho Spolku a dlhé roky pôsobil ako člen výboru MS SSP v Krempachoch. Bol tiež iniciátorom družstevnej činnosti v Krempachoch. Dlhé roky pracoval ako člen miestnej obecnej rady, neskôr Gminnej národnej rady v Lopusznej a nakoniec v Novom Targu, až kým neprešiel do dôchodku, ktorý tráví v Krempachoch, kde sa teší všeobecnej úcte.

JÁN BRINČKA

SAMO CHALUPKA

A ty mor ho! hoj mor ho, detvo môjho rodu,
kto kradmou rukou siahne na tvoju slobodu.
A čo i tam dušu dás, v tom boji divokom,
mor ty len a voľ nebyť, ako byť otrokom!

(úryvok z básne Mor ho!)

Pripomeňme si aspoň stručne život a tvorbu autora týchto burujúcich slov, slovenského básnika, člena štúrovskej generácie, Sama CHAPUPKU, od narodenia ktorého onedlho uplyva 180 rokov.

Narodil sa 27. februára 1812 v starej spisovateľskej rodine v Hornej Lehote na Orave, kde prežil nielen svoje detstvo, ale neskôr i väčšinu života. Základy vzdelania dostal od svojho otca. Ako deväťročný (v roku 1821) odišiel na nižšie gymnázium do Šajavského Gemera a o rok neskôr do gymnázia v Kežmarku, kde sa zdokonaloval v nemčine. Tu sa stretol s profesormi Jánom Benediktom a Matejom Slavkovským, blízkymi priateľmi Jána Kollára, ktorí mu po prvýkrát otvorili cestu k národnému uvedomieniu. V štúdiach pokračoval v Rožňave a po ich ukončení (1827) odišiel na evanjelické lýceum do Bratislavu, kde študoval teológiu a filozofiu. V Bratislave sa zoznámil s národnostne uvedomelými slovenskými studentmi, najmä K. Štúrom, D. Lichardom, J. Godrom, J. Trokanom a inými, ktorí ho zatiahli do spoločenského života.

Ked' roku 1830 vypuklo v Poľsku povstanie proti cárskemu Rusku, S. Chalupka prerušil štúdiá a odišiel do Poľska ako dobro-

voľník. Roku 1831 bol v Haliči ranený a vrátil sa domov. Po vyliečení zložil kandidátske skúšky a začal pracovať ako vychovávateľ v rodine Maximiliána Kubinyho v Demänovej. V roku 1833 odišiel do Viedne, kde udržiaval úzke styky s polskými revolučnými študentami. Po ukončení školy nastúpil ako farár najprv v Chyžnom, okres Revúca a roku 1834 odišiel už na svoju vlastnú faru v Jelšavskej (dnes Gemerskej) Teplici nedaleko Revúcej. Tu zostal až do roku 1840, keď mu zomrel otec, po ktorom prebral faru v Hornej Lehote, kde ostal až do svojej smrti 19. mája 1883. Na jeho žiadosť mu na náhrobok vytiesali dvojverše z básne Branko:

*„Pravde žil som, krivdu bil som -
verne národ svoj lúbil som.“*

Chalupkove básne sa dodnes prihovárajú všetkým ľuďom bez rozdielu, nehľadiac na ich vzdelanie a sociálne postavenie. Hoci jeho básnické dielo nie je rozsiahle a z mestí sa v podstate do jednej rozsiahlejšej bánsickej zbierky - jeho básne Spevy, Mor ho!, Branko, Lickavský väzeň, Králoholinská, Junák, Turčín Poníčan a ďalšie patria i dnes k najznámejším slovenským básniam a nevyvážia ich ani omnoho rozsiahlejšie básnické zbierky iných autorov.

Vrcholom jeho tvorby je báseň Mor ho!, vydaná roku 1864 v časopise Sokol, ktorá sa neskôr stala synonymom slovenského boja za národné a sociálne práva. Príbeh opísaný v tejto revolučnej bánsni vychádzal zo skutočnej udalosti, ktorú S. Chalupka prispôsobil svo-

jim potrebám. Pavol Jozef Šafárik ho popisuje nasledovne: „Roku 358, v ktorom cisár Konstantín mal svoj zimný tábor v Sirmiu (v dnešnom Srbsku), ukazovali sa nové kôfle Sarmatov, zatísnutých pred rokom ku karpatským vrchom; keď ich cisár volal na zodpovednosť, stavali sa sprvu pokojne, ale skoro v pokonávaní v Acimincu (dnešný Petrovaradín, popisovaný ako „pevný hrad na vysokom brali“), nečakane hodili sa s výkrikom Mar ha! Mar ha! na cisára, ale boli rímskymi légiami premožení.“ Ide teda o skutočnú udalosť, naznačenú tiež Ammianom Marcellom a týka sa Sarmatov Limigantov, ktorých pokladali za Slovanov.

Chalupkove verše vychádzali v Štúrovom Orlovi podtatranskom, v prílohe Slovenských národných novín. (pk)

KRÁTKO Z ORAVY

Vo februári (12. 2.) oslávil pekné životné jubileum - 80 rokov života Ján Tisončík z Chyžného, jeden zo spoluzakladateľov Spolku a dlhoročný ričtár v obci a 65 rokov sa (23. 2.) dožíva krajan Jozef Kadlubek z Podsmia. Našim oslavencom srdečne blahoželáme a prajeme veľa zdravia a spokojnosti v ďalšom živote.

* * *

19. februára t.r. si naša krajanská komunita pripomenie 7. výročie úmrtia bývalého pred-

sedu Ústredného výboru Spolku Slovákov v Poľsku a horozubrického rodáka, Dr. Eugena Mišince. Čest jeho pamiatke.

* * *

Tohoročná zima, sprevádzaná tuhými mrazmi a silným snežením, ktorá spôsobila mnoho problémov v celom Poľsku, neobišla ani Oravu. Cesty do viacerých obcí boli dlho nejjazdné, vyskytli sa problémy so zásobovaním obchodov, dodávkou elektrického prúdu, meškali autobusy a pod. Značné fažkosti mali tiež vodiči kamiónov na hraničnom priechode v Chyžnom (na snímke), kde sa značne predĺžil čas očakávania na colnú odpravu.

* * *

Obyvatelia hornej Oravy, ktorí vlastnia v 15-kilometrovom poľnohoričnom pásme na území Slovenskej republiky súkromný pozemok, musia túto skutočnosť čím skôr ohlásiť a potvrdiť na svojom gminnom úrade. Ak tak

neurobia, v roku 2005 prejde ich majetok do vlastníctva slovenského štátu.

* * *

Novým zástupcom riaditeľa gymnázia vo Veľkej Lipnici sa po vyhľadanom konkurze stal Mgr. Bogusław Jazowski.

* * *

Počas zimných mesiacov zavítali do Oravy (na snímke) stovky lyžiarov z celého Poľska. Mali k dispozícii lyžiarsky vlek, znamenité ubytovacie, stravovacie a snehové podmienky.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

NEDAJME SA CHRÍPKE

Bolí vás hlava, ste unavení, trápi vás horúčka či zimnica, smrkáte a kýchate... Poznávate tie príznaky? To je najlepší dôkaz toho, že vás dopadla chrípka. Je to jedno z najčastejších vírusových ochorení, ktoré postihuje najmä dýchací systém. Nemali by sme ju podceňovať, lebo pri nej môžu nastať vážne zdravotné komplikácie, najčastejšie zápal plúc. Vysoké riziko ľažkého priebehu chrípky hrozí najmä tým, čo trpia chronickou chorobou plúc alebo srdca, tehotným ženám a starým ľuďom.

Niekoľko faktov

Chrípku nemožno brať na ľahkú vahu, pretože to nie je obyčajné nachladnutie. Ide o jednu z najstarších chorôb. Po prvýkrát ju popísal už v roku 412 p.n.l. Hippokrates. Prvá zdokumentovaná epidémia chrípky bola roku 1580 a po nej nasledovalo 31 ďalších. Chrípka dokáže zabýtať, lebo jej vírus je schopný mutácie. Fakt, že sme jeden rok prekonali ľažkú chrípku, neznamená, že nemôžeme o rok ochorieť rovnako ľažko, ale na iný druh. Existujú formy A, B a C, pričom najnebezpečnejšia je forma A, ale smrtiace sú aj formy B a C. K epidémiam chrípky dochádza, ak vznikne nový subtyp vírusu, ktorý je schopný prenosu z človeka na človeka. Schopnosť tvoriť nové subtypy majú iba vírusy chrípky typu A, ktoré vyvolávajú ochorenie nielen u človeka, ale aj u zvierat, najmä u vtákov, prasiat a koní. Vírusy chrípky typu B a C vyvolávajú infekcie len u človeka. K vzniku nového subtypu ľudského vírusu chrípky dochádza rekombináciou medzi ľudskými a zvieracími kmeňmi vírusov typu A vo zvieracom hostiteľovi. Tak vzniká tzv. antigénny skok. Keďže ľudia nie sú voči novému subtypu imúnni, dochádza k rýchlemu rozšíreniu ochorenia, vznikajú epidémie, ktoré v priebehu niekoľkých mesiacov môžu postihnúť celé kontinenty. Vtedy hovoríme o pandémii.

Ľudstvo v 20. storočí zápasilo s chrípkou v epidémii trikrát - v rokoch 1918, 1957 a 1968. Na Španielsku chrípku, ktorá sa rozšírila roku 1918, ochorela viac než miliarda ľudí a vyše 30 miliónov jeho podlhaho. Ázijská chrípka z roku 1957 sa z Číny rozšírila do Hongkongu, Singapúru a do celého sveta. Zomrelo na ňu najmä veľa starších ľudí. Hongkongská chrípka roku 1968 vypukla v južnej Číne, prešla celým svetom a zomreli na ňu tisícky ľudí. Známe sú aj iné prípady, napr. roku 1976 epidémia chrípky vypukla vo vojenskej pevnosti Dix na juhu USA. Vďaka tomu, že tam rýchlo zorganizovali očkovanie 41 miliónov ľudí, sa jej šírenie zastavilo. Vedci sa obávajú novej epidémie. Niektorí tvrdia, že očakávaná pandémia sa už začala, a to tzv. vtáčiu chrípkou,

ktorá vypukla v rokoch 1997 a 1998 v Hongkongu. Ako prvý na ňu zomrel trojročný chlapec. Spočiatku úplne neznámy kmeň bol neskôr identifikovaný ako H5N1, ktorý dovedy povážovali za neprenosný na človeka. Začal sa poplach. Zistilo sa, že všetky obeťe mali pred ochorením kontakt s kurčatami. Chrípka sa prestala šíriť, keď pozabíjali stácisice sliepok. Podobný poplach spôsobila vlna chrípky šírica sa z prasiat na človeka. Aj tá bola zažehnaná a ľudstvo opäť zachránené. Vedci však zostávajú ostrážní, pretože nevedia, odkiaľ epidémia opäť zaútočí. Dúfajú, že sa pred vypuknutím pandémie podarí vyrobiť účinný a do statočne silný liek.

Ako sa chrániť?

„Sezóna“ chrípky sa začína už v septembri a prvá vlna zvýšeného výskytu sa objavuje v októbri až decembskom. Šíri sa vzduchom, prostredníctvom drobných kvapôčok obsahujúcich vírusy. Uvoľňujú sa kašlom, kýcháním, ale aj pri konverzácií. Nakazí sa možno aj fyzickým kontaktom, znečistenými rukami alebo prostredníctvom kontaminovaných predmetov. Chrípka má inkubačnú dobu 1 až 3 dni. Pre typy A a B je charakteristický náhly začiatok choroby so zimnicou, vzostupom horúčky na viac ako 38 stupňov, bolesťami v krížoch, končatinách a svaloch. K tomu sa pridružuje aj bolesť hlavy. Chorý musí ležať a piť dostatočné množstvo tekutín. Lieky znížujúce horúčku by sa malo podávať až pri teplotách nad 38,5 stupňa Celzia, lebo vírusy sú citlivé na vysoké teploty. Preto je horúčka súčasťou liečby. Ak pocítíte na sebe aj najjemnejšie príznaky ochorenia, nemali by ste ich brať na ľahkú vahu. Doprajte si minimálne tri dni absolútneho pokoja, kým príznaky neučnú. Skúste si najprv pomôcť sami - ostaňte v posteli, užívajte lieky na zmiernenie ľažkostí, pite vela teplého čaju, zabezpečte si dostatočný príslun vitamínu C, zvlhčujte si vzduch v miestnosti. Keď sa však ani potom nebude cítiť lepšie, ba pridružia sa ďalšie príznaky, treba nutne vyhľadať lekára.

Dajme sa zaočkovat

Najlepšou prevenciou je dať sa pred chrípkou sezónou zaočkovať, čím sa možnosť ochorenia značne zníži. Účinnosť očkovania je takmer 75-percentná. Svetová zdravotnícka organizácia na základe kvalifikovanej prognózy každoročne navrhuje aktuálne zloženie očkovacej látky. Očkovanie sa zvlášť odporúča u osôb starších ako 65 rokov, u osôb s chronickým ochorením dýchacích ciest, srdcovovo-cievneho aparátu, s metabolickými a imu-

nitnými poruchami, u ich rodinných príslušníkov, ako aj u zdravotníckych pracovníkov, ktorí sa o tieto osoby starajú. Očkovanie treba každoročne opakovať. Rozhodne sa nemôžu očkovať osoby háklivé na vaječné bielko alebo iné súčasti vakcíny a nemluvňatá do šiesteho mesiaca života. Ak sa necítite najlepšie, máte nádchu alebo slabú horúčku, mali by ste očkovanie radšej preložiť, až keď budete v poriadku. Treba vedieť, že z vakcíny nemožno dostať chrípku, lebo vírusy sú v nej mŕtve a nemôžu sa v bunke reprodukovať. Mŕtve vírusy zvyšujú obranyschopnosť organizmu tým, že ho nútia do tvorby protílátok. U niektorých ľudí môže vyvolať očkovacia látka reakciu podobnú slabej chrípke, čo znamená, že sú precitliví na určitý druh vakcíny, avšak najbežnejšou reakciu na očkovanie je menšie začervenanie kože a mierna bolesť v mieste vpichu. Oboje zmizne do dvoch dní. V porovnaní s ostatnými krajinami očkovanie v Poľsku a na Slovensku využíva len malú časť populácie. Pred minulou sezónou bolo v Poľsku očkovávaných proti chrípke 7 percent osôb, na Slovensku len 6 percent, oproti 20 až 40 percentám v USA a ostatných vyspelých krajinách. Cena za sérum a očkovanie je okolo 60 zlôtých v súkromných ambulanciach. Za očkovanie v štátnej ambulancii sa platí len za sérum (30 - 40 zlôtých). Určite je to oveľa menšia cena, ako keď vás ochorenie zmôže. (JB)

NOVÍ BLAHOREČENÍ

Ako viacerí čitatelia už vedia, 4. novembra min. roka pápež Ján Pavol II. beatifikoval osem osôb, medzi ktorými boli dvaja mučeníci z bývalého Československa - prešovský gréckokatolícky biskup Pavol Peter Gojdič (1888-1960) a český reholný kňaz Metod Dominik Trčka (1886-1959), pôsobiaci na Slovensku. Obaja sa stali začiatkom päťdesiatych rokov obeťami politickej perzekúcie komunistického režimu a zomreli v komunistickom väzení. Na slávnostnom akte beatifikácie sa zúčastnil o.i. prezident SR Rudolf Schuster s manželkou, vládna delegácia, primátori ôsmich krajských miest a 1200-členná delegácia veriacich z Prešovskej diecézy.

Z ostatných blahorečených sú štyria Taliani, jeden Portugalčan a jedna Španielka. Pápež poznamenal, že všetci ôsmi beatifikovaní posvätili svoj život „na slávu Boha a pre dobro svojich bratov.“ (pk)

V NAŠEJ GALÉERII

Prof. J. Čongva otvára výstavu. Vedľa: L. Mšalová a L. Molitoris

Vernisáže sa zúčastnili desiatky milovníkov umenia

VÝSTAVA MALIEB LÝDIE MŠALOVEJ

17. decembra 2001 sa v Galérii slovenského umenia nášho Spolku v Krakove konala vernisáž výstavy akvarelov oravskej krajanky Lýdie Mšalovej, spojená s predvianočným koncertom kolied a iných pesničiek. Bola to už druhá výstava prác L. Mšalovej v sídle Spolku v Krakove. Prvá sa konala pri príležitosti otvorenia Galérie slovenského umenia v aprili 1999.

Výstavu otvorili predseda a tajomník ÚV SSP prof. J. Čongva a L. Molitoris. Prof. Čongva v úvodnom príhovore srdečne privítal autorku exponovaných prác L. Mšalovú a ostatných hostí, medzi ktorími o.i. boli: malopoľský vicevojvoda Andrzej Haręžlak, šéfredaktor Života Ján Špermoga, riaditeľka Oravského osvetového strediska Olga Žabenská so synom Mirkom, predsedovia OV SSP na Spiši a Orave František Mlynarčík a Genovéva Prilinská, členovia ÚV SSP, krakovskej MS SSP, lektori a študenti slovakistiky JU v Krakove a ďalší.

Lýdiu Mšalovú našim čitateľom určite ne treba predstavovať. Svoje prvé výtvarné práce vystavovala ešte pred maturitou na internáte v Jablonke. Prvú väčšiu individuálnu výstavu

mala na zámku v Nedeci, neskôr vystavovala v Katoviciach, Jablonke a niekoľkokrát v Krakove. Jej tvorba je známa aj na Slovensku, kde v roku 1994 vystavovala v Krajanskom múzeu Matice slovenskej v Bratislave, v Zuberči a v Dolnom Kubíne. Nejeden jej obraz poputoval aj do Ameriky, kde si ho so sebou zobraťi rodáci z Oravy. Hlavnou téμou tentokrát vystavaných prác boli oravské kaplnky a Božie muky, ako aj krásu oravskej prírody.

Práce L. Mšalovej vzbudili medzi návštěvkami výstavy veľký záujem. Pri tejto príležitosti vydal náš Spolok nevelký katalóg jej akvarelov, ktorý si záujemcovia mohli hned dať autorke podpísat. Po ukončení prehliadky sa vo vedľajšej miestnosti konal nevelký koktail, spojený so spomínaným koncertom viačočných kolied, slovenských a polských evergreenov a iných pesničiek v podaní troch známych krakovských umelcov: Kingy Gízbert-Studnickej, Anny Stanek-Włodarczykovej a J. M. Božky, ktorý obidve dámy sprevaldzal na klavíri a zahral aj niekoľko vlastných skladieb. Vyše dvojhodinový koncert mal pestrý a bohatý program. Popri známych slo-

venských a poľských koledách obsahoval aj viačné pesničky Barbary Streissand, Nancy Wilson, Brendy Lee, Karen Carpenter a ďalšie skladby. Dodajme, že zvukovú režiu koncertu mal na starosti Julian Studnicki, ktorý na podujatie poskytol aj vlastnú aparáturu.

Pri príležitosti výstavy sme L. Mšalovej položili niekoľko otázok.

- Vo svojej tvorbe sa používate rôzne techniky: grafiku, akvarely, olejomalbu... Čím ste začínali?

- Úplne na začiatku som maľovala pastelmi a ceruzkou. Ceruzkou som kreslila najmä portréty ľudí, ktorí nás navštěvovali. Olejové farby som si kúpila za prvú učiteľskú výplatu, a moju prvou olejomálbou bola Bolesná Panna Mária. Tento obraz mi zobraťi brat a dodnes visí uňho na stene. Potom som začala maľovať aj krajinky, aj keď stredobodom mojej výtvarnej činnosti je sakrálna tematika. Maľovala som vela obrazov do kostolov, zastavenia krížovej cesty, obraz sv. Antona pre kostol v Hornej Zubrici, štyri obrazy Panny Márie pre priekostolné kaplnky v Pekelníku a ďalšie.

- Prečo náboženská tematika dominuje vo vašej tvorbe?

- Pochádzam z nábožensky založenej rodiny, mám dvoch bratov kňazov a ja som bola od

Koncert kolied. Spieva K. Gízbert-Studnická

Účastníci vernisáže počas koncertu

Všetci so záujmom počúvajú spomienky L. Mšalovej

malička vychovávaná v tomto duchu. Keď sa zamyslím nad súčasným životom, zdá sa mi, že všetci hľadajú len materiálnu stránku. Ja práve naopak - duševnú. Keď malujem portréty, nezaujíma ma len výzor daného človeka, ale aj jeho duša. Snažím sa predstaviť, aký je to človek a potom to aj stváriť na portréte. Preto mi je oveľa ľahšie maľovať ľudí, ktorých poznám ako cudzích. Pravdu povediac, portrét je oveľa ľahšie namaľovať ako krajinku, ale ja vždy idem tým smerom, kde je tažšie...

- Malujete aj obrazy svojich súčasníkov, alebo len ľudí, s ktorými ste sa kedysi stretávali?

- Samozrejme, namaľovala som obrazy svojich rodičov, aj brata. Najradšej som kreslila ceruzkou. Už od detstva, keď k nám prišli známi, priatelia či kolegovia mojich bratov, ja som si sadla v kúte a hned som kreslila ceruzkou portréty týchto ľudí. Keď som bola svojho času v nemocnici, kreslila som tam ceruzkou portréty všetkých pacientov.

- Aká výtvarná forma vám v súčasnosti najviac vyhovuje?

- Teraz sa najčastejšie venujem olejomaľbe.

- Vo svojich prácach už dlhé roky stvárujete krásy Oravy. Zmenil sa za ten čas váš pohľad na tento región?

- Musím povedať, že vidím veľký rozdiel medzi dávnou a dnešnou Oravou. Stačí len pozrieť na dnešné veľké moderné domy. Lenže to je niečo čo ma ako maliarku neoslovuje. Oveľa viac mi vyhovujú drevenice. Podobne aj ľudia, vyhľadávam také tradičné oravské typy, jednoduchých ľudí. Naďastie príroda sa príliš nemení, vždy je rovnako krásna.

- Je niečo, čo nemalujete?

- Áno, nemaľujem zvieratá. Ja chcem vo svojich obrazoch predstaviť niečo viac, nielen vonkajší výzor, čo sa mi pri zvieratách zdá veľmi tažké. Človek má dušu, ktorú v nom hľadám a snažím sa to aj stváriť na obraze, kým zvieratá, ak keď sú tiež božími tvormi, dušu nemajú...

- Čo by ste chceli v najbližšej budúcnosti namaľovať?

- Teraz by som najradšej zobraza farby a išla do prírody ešte raz stváriť rôzne zážutia, ktoré som už pred rokmi maľovala, aby som znázornila, ako sa zmenili, ako ich vidím teraz, v akých farbách. Musím povedať, že ja všetko vidím veľmi farebne, preto aj moje obrazy hýria farbami. Na druhej strane nikdy som sa nevyjadrovala abstraktne, nereal-

sticke. K modernému abstraktnému umeniu nejak nemám vzťah, prosté sa mi to nepáči.

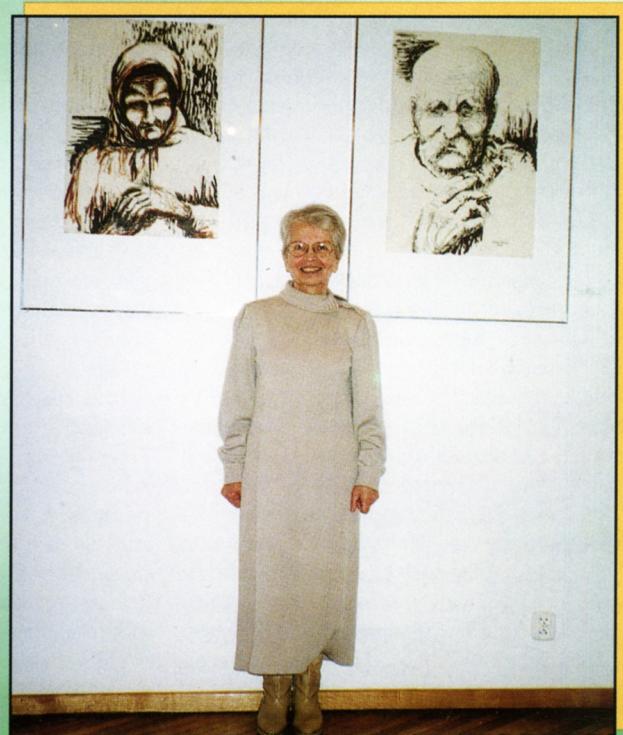
- Čo je ľahšie maľovať, prírodu alebo portréty ľudí, svätcov? Kolko času vám zaberie namaľovanie jedného obrazu?

- Prírodu je ľahšie maľovať. Nuž a čas, to je relativne. Keď som maľovala krížovú cestu, všetky jej zastavenia, trvalo mi to asi osem mesiacov. Samozrejme nemaľovala som od rána do večera, veď mám aj iné povinnosti. Nuž a jeden obraz? Keď ma pochýti tvorivá chut a sila, za tri hodiny mám obraz namaľovaný. Lenže potom, keď si oddýchnem, často opravujem to, čo som namaľovala. S odstupom času toto dielo dopĺňam, čo mi niekedy trvá aj tri týždne. Viete, mne sa zdá, že by som taký obraz mohla maľovať aj celý život, lebo vždy na nom nájdem niečo, čo by som mohla opraviť.

- Ďakujem za rozhovor.

Text a foto: JÁN BRYJA

L. Mšalová a jej portréty

Vernisáž zavŕšilo malé pohostenie

Maud Sheridanová, tridsaťšestročná sekretárka doktora Ernesta Coopera, jedného z najlepších psychiatrov na východnom pobreží, sa s Jimmym Frenchom zoznámila na jednom večierku. Polichotil jej jeho záujem, ale nič si od tejto novej známosti neslubovala. Ked jej druhého dňa zatelefonoval, ani ju to veľmi nevzrušilo. Takéto dievčenské rozochvenia už mala dávno za sebou. Napriek tomu išla s ním do kina a ked ju tam chytí za ruku, neodtiahla sa. Bozk na rozlúčku pred dverami svojho bytu prijala ľahostajne - rozhodne sa jej o ňom v noci nesnívalo.

Ondelho sa ozval. A potom znova. Po dvoch týždňoch si ho začala pozornejšie všímať. Nie, neboli to bohvieaký krásavec, ale mal sympathetický úsmev. Bolo príjemné dotýkať sa jeho čiernych hustých vlasov. Neboli vysokej postavy, ale v dobre ušitom obleku pôsobil dojmom vyšportovaného muža. Nemohol sa sice pochváliť vzdelením, ale mal prirodzený úsudok a nechýbal mu ani určitá prešikanosť. Maud sa sice táto druhá vlastnosť nepáčila, ale vedľ nikto nie je celkom dokonalý.

Potom kritizovala sama seba. Dlho zmyslene postával pred zrkadlom. Nie, nevyzerala najhoršie, ale v ostatnom čase sa dosť zanedbávala. Opäť teda začala navštěvovať kozmetický salón a rozholila sa držať diétu. A to všetko pre Jimmyho Frencha, lebo jemu na nej záležalo - veľmi záležalo.

- Lúbim ťa, - povedal jej istého večera. Prekvapilo ju to. - Lúbim ťa, - zopakoval a objal ju. - Viem, že nič pre teba neznamenám. Si ovela vzdelenejšia než ja, Maud. Ja som svojím spôsobom, dosť primitívny.

- Nie! Vôbec nie! - namietala.

- Nikdy by som sa neodvážil ani pomyslieť, že by sa dievča ako ty, na mňa čo i len pozrelo, - povedal a nežne si ju k sebe privinul.

O chvíli sedeli vedľa seba a zhovárali sa. Rozprával jej o svojom predošom živote. Niektoré veci ju sice prekvapili, ale nepokladala ich za dôležité. Iba neskôr o nich rozmýšľala a poprosila ho, aby jej o tom znova porozprával.

- Teraz už vieš o mne aj to najhoršie, Maud, - povedal. - Bol som veľmi nevydanený diéta. Okrem toho, že som kradol autá, dopustil som sa aj ozbrojenej lúpeži.

- Vtedy si bol ešte veľmi mladý a nerozumný, - bránila ho. - Nevedel si si nájsť v živote poriadne miesto.

Usmial sa na ňu.

- Vďaka za pochopenie, ale musím sa ti priznať, že nemám stále zamestnanie, nič, na čom by sme mohli začať budovať náš spoločný život. Nie, naozaj nie som pre teba dosť dobrý.

- To nechaj na mňa, aby som o tom rozhodla, - povedala a pohladila ho po vlasoch. Občas, najmä ked sa zatváril väzne, vyzeral ako veľké dieta.

- Nie, to vôbec nie je v poriadku, aby som sa ti zavesil na krk, Maud. Chcel by som najprv niečo dokázať a potom sa môžeme pozehovať o svadbe.

To bolo po prvýkrát, ked spomenul svadbu. Pre ňu to bolo doteraz neznáme slovo. V duchu si ho slastne zopakovala a nahlas povedala:

- Na tom vôbec nezáleží, Jimmy, ver mi. Pre mňa si dôležitý iba ty ...

oboch martini. Maud sa cítila neisto, mala pocit, že ju všetci naokolo pozorujú. Napokon čašník priniesol kávu a Jimmy povedal:

- Chcel by som ta o niečo poprosiť, Maud ... Obávam sa, že tým nebudeš veľmi nadšená.

- Len mi to pekne povedz. Prečo sa zdŕhaš?

- Ide o mňa. Na mojom konte v banke je päťdesiat dolárov, a pritom sa chcem oženiť. Stále nad tým rozmyšľam, až ma od toho rozbolela hlava ...

- Chudáčik? - poľutovala ho nežne.

- V takomto prípade nepomôže aspirín.

Pomohlo by niečo celkom iné. Jedna finančná injekcia, Maud. To by pomohlo.

- Nerozumiem ti.

- To, čo som ti o sebe rozprával, nie je celkom presné. Neboli som nevydanený diéta. Bol som taký istý, ako väčšina ostatných priemerných detí. A tá osoba, ktorá kradla autá a uskutočnila ozbrojenú lúpež, to som ja, Maud, ale v súčasnosti. To som ja, ale teraz, dnes!

- Preboha, Jimmy, to nemysliš vážne?

- Pozri sa na mňa. Vyzerám na to, že žartujem? Hovorím ti o sebe čistú pravdu, Maud. Ja som jednoducho stratený prípad.

- Nesmieš tak hovoriť! Rozhliadla sa okolo seba, ako by sa bála, či ich niekto nepočuje.

- To predsa nie je možné, Jimmy!

Odpil z pohára dúšok vody a napätie na tvári mu trochu povolilo.

- Chcel by som, aby si pre mňa niečo urobila, Maud. Od toho závisí všetko ostatné. Lebo ja sa chcem zmeniť. Keď sa to podarí a všetko prejde, bude zo mňa celkom iný človek.

- Čo sa má podarí? Kedy to má prejsť?

- Iba jedna vec. Jediná, ale tentoraz sa to musí vyplatiť. Musí nám to umožniť, aby sme mohli začať náš spoločný život. Chcem, aby si mi priniesla zdravotné záznamy pacientov z vašej ordinácie. Tých pacientov, ktorí sa teraz podrobujú liečbe ... Och, neprerušuj ma, prosím! Nechcem, aby si tie záznamy ukradla, iba si ich vypočičia. Ja si ich poprezerám a nasledujúce ráno ich môžeš vrátiť.

Mala pocit, že jeho hlas k nej dolieha z veľkej diaľky. Pomaly sa ozvala:

- Čo to vravíš, Jimmy? Načo ti budú tie záznamy?

- Minulú noc som dostal nápad. V záznamoch psychoanalytikov sa hovorí

H. SLEŠAR

STAREC A DIEVČA

Nasledujúceho dňa jej tvár žiarila šťastím. Dokonca si to všimol aj doktor Cooper, ktorý bol večne zaneprádznený problémami svojich pacientov. Prijavil sa jej:

- Dnes vyzeráte mimoriadne spokojne a šťastne, Maud.

Začervenalá sa ako školáčka a začala rýchle listovať v poznámkach na svojom pracovnom stole.

- O pol jedenástej príde pán Harrison, doktor. Mám vám pripomenúť, aby ste mu určili nasledujúci termín.

- Áno. - Tvár doktora Coopera sa znova zachmmúrila. - Úbohý pán Harrison...

- Vari ... vari sa jeho stav nezlepší?

Opatrne vyberala slová, viediac, že je to mimoriadne fažký prípad.

- Bohužiaľ, nie. Občas sa mi vidí, že je to moja chyba, že by som mal nájsť nejaké riešenie, niečo, čo by ho ochraňovalo pred ním samotným ... - Doktor si zhlboka vzdychol. - Uvedte ho hned, keď príde.

Harrison meškal - asi naschvál. Bol to päťdesiatnik, vysokej silnej postavy. Tesný golier sa mu zarezával do tučného krku a tvár mal stále červenú. Maud si pomyslela, že ten tesný golier niečo naznačuje, ale teraz nemala vôľu premýšľať o chorobách. Chcela myslieť iba na svoju lásku a na svoju populudňajšiu schôdzku s Jimmym.

Strelili sa v prímluvnej reštaurácii, priveli drahý na to, aby tam mohli obedovať každý deň. Jimmy objednal pre

aj o veľmi súkromných veciach. Chcem povedať, pacient musí svojmu lekárovi porozprávať naozaj všetko, však?

- Pochopiteľne.

- Teda nesmie mať pred ním žiadne tajomstvá. Zišlo mi na um, čo všetko by som dokázal, keby som sa dostať k tým materiálom. Pacienti tvojho šéfa sú veľmi bohatí ľudia, pre ktorých zopár tisícok nič neznamená. A pre mňa, pre nás, by to bol celý majetok.

Nehovorila nič, ale vytrvalé krútenie hlavou mu jasne naznačovalo, že jeho žiaťost odmieta.

V noci sa k tejto téme opäť vrátili, a ona znova odmieta. Plakala mu v náručí, tvrdila, že k tomu, aby boli šťastní, nepotrebuju cudzie peniaze. Neprotirečil jej, ale ani sa nevzdával. Pochopila to, a bola z toho veľmi nešťastná. Dva dni nešla do práce.

Nasledujúci týždeň bol ešte horší. Dodholi sa, že sa na určitý čas prestanú stretnať. Maud rýchle zistila, že bez neho nedokáže žiť. Zatelefonovala mu. Vtedy sa po prvý krát pohádali. Vyhrájal sa jej, že ho týmto spôsobom donúti k oveľa horšej akcii, než je tá s vypožičanými zdravotnými kartami.

Po troch týždňoch Maud privolila, že prinesie kartotéky a fascikle z ambulancie doktora Coopera.

Bol to najhorší deň v jej živote. V práci bolo všetko ako inokedy. Doktor Cooper mal dokonca výbornú náladu. Žartoval s ňou a vypytoval sa na Jimmyho. O štvrtej odchádzal domov a navrhoł jej, že môže aj ona odísť z práce skôr. Podakovala mu, ale vyhovorila sa, že si musí dať do poriadku nejaké výkazy. Priateľsky ju potláčal po pleci a odišiel.

Pozrela sa na seba do zrkadla, a veru nebola vôbec spokojná s tým, čo v ňom videla. Tvár mala strhanú a smrteilne bleďú. Potom pristúpila ku skrini a vytiahla zásuvku, v ktorej boli uložené záznamy

momentálne sa liečiacich pacientov. Vybrala z nich asi polovicu, dávajúc pozor, aby ich nepoprechadzovala, a všetky vložila do veľkej obálky. Napokon zhasla svetlo a zavrela za sebou dvere. To všetko netrvalo ani päť minút.

Z ordinácie odišla priamo do Jimmoho bytu v Dvanástej ulici. Jej priateľ ne-skryval svoju radosť, keď uvidel, že priniesla fascikle.

- Dávaj, prosím ťa, pozor, aby si ich nepomiešal, - pripomienula mu.

- Toľko viem aj sám, - odvrkol jej podráždene.

- Prepáč, - povedala skľúčene.

Kym pripravovala večeru, trochu sa upokojila. Jimmy ležal na gauči a sústredene študoval záznamy doktora Coopera. Až okolo polnoci sa konečne ozval:

- Hla! To je ono! Prípad, označený šífrou M. H. Kto je ten pacient?

- Pán Martin Harrison. Pracuje v nejakej poisťovacej spoločnosti. Myslím ... myslím, že je dosť zámožný. Ale je to veľmi nešťastný človek, Jimmy. Nekomplikuj mu život ešte aj ty.

Zasmial sa.

- Ani by som nepovedal, že je taký nešťastný. Dokonca si myslím, že mu je celkom fajn s tou sedemnástročnou priateľkou. A on má kolko? Aha, päťdesiat štyri rokov. Zvraštíl čelo, keď si všimol jej výraz tváre. - Čo je drahá, vari si o tom nevedela?

- Nie. Doktor Cooper mi sice rozprával o pánovi Harrisovi, ale toto mi nespomínil. Povedal iba toľko, že tento muž má vážny problém.

- Problém je on sám, - rozosmial sa Jimmy.

- Našiel si mladú priateľku, a teraz zomiera od strachu, že sa o tom dozvie jeho žena. A nedokáže ju opustiť, lebo veľmi vela preňho znamená. Predstav si, taký starigán ako on ... Vari ti je naozaj takého človeka lúto?

- Áno.

- Začudovane pokrútil hlavou.

- Ty si jednoducho skvelá, Maud. Možno práve preto ťa tak veľmi milujem. Ale tento Martin Harrison je ten pravý človek pre nás. Vložil fascikle naspať do obálky. - Zajtra to tam môžeš vrátiť. Som si istý, že doktor Cooper nič nezbadal.

Nasledujúci týždeň sa s Jimmym vôbec nestretla. V sobotu je konečne zatelefonoval:

- Rozprával som sa s pánom M. H. Všetko je na dobrej ceste, drahá.

- Jimmy, prosím ťa, rozmysli si to ešte ...

- Všetko som si dobre rozmyslel, Maud. Zajtra sa s ním stretnem. Požiadal som

ho o dost vysokú čiastku, ale som pripravený trocha z nej aj zlaviť.

Nedokázala zo seba vydať ani slova.

- Maud, si tam?

- Áno, tu som, Jimmy.

- Ľubím ťa, - povedal a zložil slúchadlo.

Ked Maud prišla v pondelok ráno do práce, doktor Cooper tam ešte neboli. Dvom pacientom, ktorí už na neho čakali, nedokázala dať žiadne vysvetlenie. Vytočila doktorovo domáce číslo, ale nikto nebral telefón.

Počas obedňajšej prestávky zašla na obed do reštaurácie, kam zvyčajne chodievala, ale známe prostredie na ňu tentoraz pôsobilo akosi cudzo a nepriateľsky.

Doktor Cooper prišiel až okolo druhej popoludní. Vyzeral väzne, a ešte ustaraňšie než inokedy. Zastavil sa pri jej stole, ako by jej chcel niečo dôležité povedať. Potom si sadol, oprel sa laktami o stôl, zakryl si dlaňami oči a ticho zamrmrial:

- Prišiel som o jedného pacienta, Maud. A to celkom neočakávaným spôsobom.

- Kto to je, doktor?

- Môj najťažší prípad. Mohol som to predvídať. Potreboval ovela väčšiu starostlivosť, než som mu poskytoval.

- Pán Harrison?

- Áno, on. Nevedel som, Maud, že sa v ňom skrýva tá temná sila a že je iba otázkou času, kedy to vytrysne na povrch. Zložil si ruky z tváre a pozrel sa na ňu. - Včera zabil nejakého muža. Ráno mi volali z polície, a tak som ho bol navštíviť vo väzení. Zabil človeka, ktorý ho vydieral. Ten muž od neho žadal peniaze, vyhľážajúc sa, že jeho manželke porozpráva o jeho pomere s mladým dievčaťom. Pán Harrison sa vybral na stretnutie s tým človekom s revolverom vo vrecku a zastrelil ho. Vydiereč! Sám Boh vie, ako sa dostať k tej historke. Ako sa len mohol stať obeťou takého tragickeho omylu?

- Omylu? Čo tým chcete povedať, doktor?

- Iba toľko, že tu nebol žiadny dôvod na vydieranie. Žiadne mladé dievča neexistuje, Maud. Tá milenka bola iba výplodom Harrisonovej chorobnej fantázie. Pocítoval výčitky svedomia zo situácie, ktorá v skutočnosti vôbec neexistovala. Ked mu vydiereč pohrozil, ochránil svoje chorobné výmysly vraždou.

Doktor si zhľboka vzdychol a odišiel do svojej pracovne. Vôbec si neuvedomil, ako jeho slová zaúčinkovali na Maud, ktorá sedela za stolom bez pohnutia, s vytreštenými očami.

(ExPRESS číslo 11/1991)

Účastníci novoročného stretnutia

NOVOROČNÉ STRETNUTIE V SÍDLE SSP

Rozlúčili sme sa s rokom 2001, ktorý bol súčasne prvým rokom nového storočia a tisícročia. Je to obdobie, kedy už tradične bilancujeme to, čo sa nám podarilo urobiť v uplynulých 12 mesiacoch, spomíname na príjemné chvíle, tešíme sa z dosiahnutých úspechov a robíme si ďalšie plány do budúcnosti. Novoročné stretnutia zároveň spájame s prianím všetkého najlepšieho a veríme, že nový rok bude lepší a úspešnejší ako ten, s ktorým sme sa práve rozlúčili.

Milého stretnutia, ktoré sa konalo 4. januára 2002 v našej Galérii slovenského umenia, sa o.i. zúčastnili tajomník ÚV SSP Ľudomír Molitoris, predsedu MS SSP v Krakove

Jerzy M. Bożyk, predseda krakovskej Konfraternie básnikov Jacek Lubart-Krzysica, macedónsky výtvarník Jani Konstantinovski Puntos, redaktori Života, sekretárka a hlavná účtovníčka Spolku Jolanta Dziedzicová a Ewa Kołodziejová, pracovníčka počítačového oddelenia Ewa Koziołová s manželom Arturom a zamestnanci tlačiarne.

Stretnutie otvoril L. Molitoris, ktorý prítomným zaželal veľa zdravia a úspechov v novom roku. Pripomienul tiež, že 5. januára 2002 si pripomíname okrúhle, 10. výročie pôsobenia nášho Spolku v novom sídle na ul. sv. Filipa v Krakove a stručne zhodnotil dosiahnuté výsledky v roku 2001. Potom si všetci štrngli pohárikom perlivého šampanského a za hudoňho sprievodu Jerzyho M. Božyka zaspievali niekoľko kolied a slovenských ludo-vých piesní. Stretnutie pokračovalo neformálnymi rozhovormi a spomínaním na uplynulý rok.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

DAR SRDCA

Naša akcia pod týmto názvom naďalej pokračuje. Tentoraz sa do nej zapojili krajania a inštitúcie zo Sliezska, ktorí prispeli na činnosť tamšej miestnej skupiny nášho Spolku. Sú to: Bronislav KNAPČÍK - 1776.82 Zl, podnik Slovnaft Katovice-Petrovice - 100 Zl, Bronislav KNAPČÍK - 940.00 Zl, Rajmund Malina - 86.00 Zl a Marian Szweda - 75.00 Zl. Všetkým srdečne ďakujeme.

Ktokoľvek by chcel podporiť nás Spolok, môže prispievať na adresu: Zarząd Główny TSP, ul. św. Filipa 7/4, 31-150 Kraków. Konto: Bank PKO S.A. III/O Kraków, 10701193-2017-2221-0100.

VALNÉ ZHROMAŽDENIE MATICE SLOVENSKEJ

V dňoch 16. - 17. novembra 2001 sa v matičnej siene Zlatá niž v Martine na Hostihore uskutočnilo dvojdňové Valné zhromaždenie Matice slovenskej. Pracovné rokovania viedli predseda MS Jozef Markuš a prvý podpredseda MS Igor Kovačovič. Ich náplňou bolo zhodnotenie trojročného volebného obdobia, programové zámery Matice slovenskej na roky 2001 - 2004 s výhľadom do roku 2007 a voľby predsedníctva MS. Prvý deň v diskusii vystúpilo 9 delegátov. Večer sa v evanjelickom chráme uskutočnil scénický program Poéma o dreve. Nasledujúci deň v diskusii vystúpilo 26 delegátov. Vo svojich príspevkoch sa zaobrali vnútromatičnými pomermi a vnútornou ob-

rodou Matice slovenskej, ako aj upevnením jej postavenia v spoločnosti. Vystupovali aj krajania a predstavitelia spolkov zahraničných Slovákov z USA, Kanady, Nemecka, Švajčiarska, Juhoslávie a ďalších krajín. Prednesli požiadavky, aby MS naďalej koordinovala spoluprácu so slovenským svetom v zahraničí za ekonomickej podpory štátu. V mene Miestneho odboru Matice slovenskej v Novej Belej vystúpil krajan František Brodovský, ktorý predstavil činnosť miestneho odboru MS a oboznámil delegátov s problémami našej menšiny v Poľsku, v tom aj s otázkami štúdia našej mládeže na území SR. Vo svojom príhovore krajan Brodovský o.i. povedal:

- *V minulosti veľký počet krajanských detí odchádzal štудovať na Slovensko. V súčasnosti je to, žiaľ, oveľa menší počet, keďže sú väčšie problémy s vybavením štipendií pre stredoškolákov a vysokoškolákov, ako aj iných otázok spojených so študijným pobytom na území Slovenskej republiky. Na jednej strane slovenská vláda vydala preukaz zahraničného Slováka ako dokument pre uľahčenie vybavovania pobytu, ale študenti majú s tým naďalej problémy, keďže tento preukaz nič neuľahčuje. Preto žiadame o upresnenie predpisov ktoré sa s tým spájajú, aby naozaj platili v celej republike. Potrebovali by sme podporu nielen z politického hľadiska, ale najmä od kultúrnych inštitúcií vo forme učebníčkov slovenského jazyka pre základné školy od prvej po šiestu triedu, časopisov, kníh a videofilmov z oblasti súčasnej literatúry a literatúry pre deti a mládež. Ide o to, aby naše deti a mládež mali plnú možnosť počuť živé slovenské slovo... Je nám lúto, že na Slovensku je slabá informovanosť o existencii Slovákov v Poľsku. Žiadalo by sa, aby televízia, rozhlas, rôzne časopisy a aj regionálne noviny písali o nás viac.*

Na záver VZ MS boli vyhlásené výsledky volieb predsedníctva MS. Z piatich kandidátov na predsedu MS bol v tajnom hlasovaní opäť zvolený Jozef Markuš a za predsedu Dozorného výboru Jozef Lukáč. Účastníci VZ MS prijali Memorandum MS 2001 a Ohlas Slovákom celého sveta. (JB)

Ohlas Slovákom celého sveta

Matica slovenská ako najstaršia ustanovenie Slovákov celého sveta vstupuje po boku Slovákov na tejto zemeguli do 3. tisícročia svojej existencie.

Osvedčuje sa, že sa bude i naďalej napriek štátnej výluke z pomoci slovenskému zahraničiu uchádzať o tradičného garanta a gestora tejto disciplíny na Slovensku a k tomu povoláva všetky slovenské zahraničné subjekty do spolupráce o budovanie Múzea zahraničných Slovákov, ich informačného, vedeckého, stykového neštátneho strediska na Slovensku v spolupráci so štátnymi orgánmi SR.

Má osobitné ambície pomáhať najmä slovenskej mládeži v zahraničí, jej stykom s materinskou krajinou a hľadať všetky formy spolupráce so štátnymi i neštátnymi subjektami pri tvorbe účinného a kooperatívneho modelu vzájomných vzťahov MS, Slovenska a slovenského sveta.

Očakáva nielen Vašu spoluprácu, ale i podporu posilnenia tradičnej formy spolupráce garantovanej nezávislými formami slovensko-slovenskej spolupatričnosti Slovákov celého sveta, k čomu vyzýva na vytvorenie celosvetového orgánu kooperujúceho na prospch záujmov nášho národa na celom svete, čo najskôr a s požadovaným účinkom.

SEJM O MENŠINÁCH V POĽSKU

Jazyky národnostných menšíns sa majú stať v regiónoch Poľska, kde žijú príslušníci iných národov, popri poľskom pomocnými jazykmi. Okrem oficiálneho uznania jazyka národnostnej menšiny v konkrétnej časti krajiny ako pomocného jazyka má podľa nového projektu „zákon o národnostných menšínsach a etnických skupinách“ vzniknúť v Poľsku Úrad pre záležitosti národnostných menšíns. Predseda poľského parlamentu Marek Borowski potvrdil, že dostał k dispozícii návrh právej normy, pričom jej podklady a znenie pripravil ešte predchádzajúci Sejm. Procedurálny poriadok vyžaduje, aby návrh zákona o národnostných a etnických menšínsach teraz postúpili príslušnej komisii Sejmu na podmienkovanie a prípadné úpravy.

Na práciach a konečnom znení zákona sa majú zúčastiť okrem zástupcov národnostných menšíns aj predstaviteľia kultúry a masmédií. Zákon je veľmi dôležitý aj pre slovenskú národnostnú menšinu, žijúcu predovšetkým na Orave a Spiši. (Ludové noviny, 3. 1. 2002)

POHLAD DO MINULOSTI

Hovorí sa, že papier neklame, že veľa znesie atď. Ja by som k tomu dodal, že ovšem, papier neklame, ale radšej autor, ktorý na ňom píše. Čo by sme však nepovedali, jedno treba konštatovať, o čom sme sa aj v poslednom polstoročí mohli sami presvedčiť, že papier nazaj veľa znesie, aj keď sa na ňom popísalo toľko nepravdy, klamstiev alebo v najlepšom prípade poloprávd napr. o nás, Slovákok, našom pôvode i národnom povedomí, o historii Oravy a Spiša, o viacerých zmenách ich hraníc a pod.

A propos hraníc, ktoré nás v minulosti nechávali raz na jednej a raz na druhej strane a

Harkabuzskí požiarnici spievajú koledy

proti našej vôle nás oddeľovali i oddeľujú od vlasti. Voči tomuto aktu nespravodlivosti neostávali ľahostajní ani slovenskí básnici (písal o tom Život r. 1992 v článku J. Čongvu Básne o hraniciach). Veľmi tažko znášal stratu severnej Oravy po rozhodnutí Rady veľvyslancov v Spa v r. 1920 najmä najväčší slovenský básnik a oravský rodák Pavol Országh Hviezdoslav, ktorý svoj bôl vyjadril v básni 28. júl 1920. Je to v poézii na túto tému azda najtragickejšia báseň. Básnik nevedel, lebo keď písal túto báseň, ešte nemohol vedieť, že naše vtedajšie odlúčenie od vlasti potrvá takmer dvadsať rokov. Preto ma akosi nutká dopísať k jeho básni: Len zázrak kýsi, prozreťlosť, tá to spraví, že o dvadsať rokov sa zem tá bôlna opäť vráti...

Ako v spomínanom článku uvádzá J. Čongva, s odtrhnutím časti Oravy sa nevedel zmieriť ani ďalší veľký Oravec, spišský biskup Ján Vojtaššák, rodák zo Zakamenného. Mons. Viktor Trstenský vo svojej knihe Sila viery, sila pravdy takto o ňom píše: „Čo cítilo srdce mladého oravského vlastenca v rokoch po prvej svetovej vojne, keď jemu intimne známe, blízke a z kaplánovania k srdcu prirastené oravské farnosti a zamagurské, spišské dedinky protislovenská a českým šovinizmom vedená politika Dr. Eduarda Beneša začachrovala za těšínske a ostravské uhlie, to neprebolelo toto.“

Hoci od tých čias uplynulo už viac ako osem desaťročí, myslím si, že by nebolo od veci napísať nejakú monografiu venovanú tejto problematike, ktorá by pravdivo a dôkladne predstavila tieto spiško-oravské udalosti a ich politické pozadie a vysvetlila, prečo napr. nedošlo k plebiscitu a pod. Uvedomujem si, že dnes by sme sa mali predovšetkým pozerať do budúcnosti, ale predsa musíme poznáť aj našu minulosť, tú pravdivú, čo je zvlášť žiadúce najmä vzhľadom na dnešnú mladú generáciu.

ALOJZ BUGAJSKÝ

ROKOVALI HASIČI Z HARKABUZA

6. januára t.r. sa v Harkabuze konala valná schôdza miestneho požiarneho zboru, ktorej sa zúčastnili o.i. vojt Gminného úradu v Rabe Wyżnej Edward Siarka, vicevojt Bodziak, gminný veliteľ požiarnych zborov Janusz Jura, a člen gminnej správy DPZ Władysław Domałaczny. Správu výboru o činnosti v uplynulom roku predstavil veliteľ zboru František Harkabuz a správu revíznej komisie Stanisław Maćkowiak. Po nich zhromaždení udelili výboru absolutórium.

Počas diskusie sa zvlášť veľa hovorilo o otázke dokončenia výstavby a odovzdania do užívania hasičskej zbrojnice. Podľa mienky vojta je šanca zavŕšiť výstavbu ešte v tomto roku, ale pod podmienkou, že sa Harkabuzania na obecnej schôdzi rozhodnú určiť peniaze pridelené na obecné potreby priamo na dokončenie výstavby zbrojnice. Učastníci diskusie tiež pripominali, že už pred niekoľkými rokmi mali prislúbený požiarnický cisternový automobil, len čo dokončia výstavbu zbrojnice, samozrejme s vhodnou garážou. Takýto automobil, ako viacerí podotýkali, je zboru veľmi potrebný nie len v lete, ale najmä v zime, keď je pre veľký sneh a mrazy prístup k vode obmedzený alebo nezriedka nemožný. Žiaľ na túto otázku dostali od vojta vyhýbavú odpoved, čo všetkých zneľokojilo. Niektorí diskutujúci navrhovali tiež zaobstaráť pre zbor zástavu a odovzdať ju požiarikom počas slávnostného otvorenia zbrojnice. Zatiaľ však všetko poukazuje na to, že aj zástava ostane len vo sfére snov.

Poznamenajme na záver, že schôdza sa uskutočnila v priestoroch školy, kde boli práve vystavené jasličky, zhotovené deťmi požiarníkov. Ani nie div, že popri prehliadke jasličiek sa schôdza skončila spoločným spievaním viačočných kolied.

FRANTIŠEK HARKABUZ

OBYVATEĽSTVO NA SLOVENSKU

Z posledného sčítania obyvateľov, domov a bytov v Slovenskej republike, ktoré sa uskutočnilo v máji 2001 vyplýva, že oproti poslednému sčítaniu z roku 1991 vzrástol počet obyvateľov SR o 105 120 osôb (o 2 %), a celkovo dosiahol 5 379 455 osôb.

Z tohto počtu je Slovákov 4 614 854 (85,8 %). Po nich nasledujú občania maďarskej národnosti - 520 528 osôb (9,7 %) a Rómovia - 89 920 osôb (1,7 %). K českej národnosti sa na Slovensku prihlásilo 44 620 osôb (0,8 %), občanov rusínskej národnosti je 24 201, ukrajinskej - 10 814, nemeckej - 5 405, polskej - 2 602 (0,05 %), moravskej - 2 348 a chorvátskej - 890.

Ako uvádzajú Štatistický úrad SR, viac ako polovicu obyvateľstva tvoria ženy (51,4 %), počet ekonomicky aktívnych osôb sa zvýšil o 48 tisíc, ale celkovo prevláda trend starnutia občanov krajiny. Najpočetnejší je Prešovský kraj - 789 968 osôb, ktorý je súčasne aj najmladší - žije tu 22,8 % osôb v predprodukívnom veku. Najmenej ľudí - 551 003 - žije v Trnavskom kraji. (pk)

ORCHESTER PO DESIATYKRÁT

Ako mnohí iste vedia, Jurek Owsiaik a jeho nadácia zorganizovali v nedeľu 13. januára 2001 už po 10-krát najväčšiu dobročinnú akciu v Poľsku pod názvom Veľký orchester sviatočnej pomoci. Tentoraz sa počas akcie zbieralo peniaze na liečenie detí s vrodenými vadami, najmä na operácie novorodencov a dojčiat.

V tomto roku hral Orchester po prvýkrát aj za hranicami: v Chicagu, New Yorku, Vancouveri, Tripolise, Toronte, Berlíne, Aténach a Bejrúte. V Poľsku vyše 100 tisíc dobrovoľníkov, najmä mladých, zbieralo peniaze na uliciach ale nielen. V mnohých mestách sa konali rôzne masové podujatia a hudobné koncerty, na verejných aukciách, ale aj v internete licitovali zlaté srdiečka a zlaté telefónne karty, tenisovú raketu, ktorú venoval známy americký tenista André Agassi, futbalový dres Emmanuela Olisadebeho, v ktorom hral proti Ukrajine, kufor s kničkami Harry Potter, vydanými v rôznych jazykoch, ako aj príležitostné medaily, vyrazené pri príležitosti 10. výročia účinkovania Veľkého orchestra sviatočnej pomoci.

Zvláštnosťou tohtoročnej akcie bolo zbieranie mincí používaných donedávna v 12 krajinách Európskej únie, ktoré boli 1. januára 2002 stiahnuté z obehu a zastúpené novým platidlom - euron. Z tohto dôvodu boli v mnohých oddeľeniach báň Pekao S.A. a BPH-PBK na území celého štátu vyložené pokladničky, do ktorých občania vhadzovali neplatné mince. Vďaka dohode, ktorú podpísala nadácia Owsiaika s vedením Poľskej národnej banky (NBP) boli tieto

mince, ktorých sa zozbieralo vyše 3 ton, vymené na euro bez akejkoľvek bankovej provízie. Za takto získané peniaze bude kúpené zariadenie pre detské nemocnice.

V tomto roku pribudlo na konto Veľkého orchestra sviatočnej pomoci vyše 25 miliónov zlôtých. (pk)

TISO V PODVLKU

Nedávno počas návštavy Oravy sa mi v Podvilku dostal do ruky zaujímavý historický dokument z obdobia 2. svetovej vojny. Je to rukopis privítacej reči bývalého podvľčianskeho richtára Štefana Turvoňa, ktorý vital vtedajšieho slovenského prezidenta Jozefa Tisa

počas jeho návštavy v tejto oravskej obci 12. októbra 1941. Uvítací text znie:

Slovutný Pán President! Dvadsať rokov od svojej matky slovenskej odtrhnutá obec Podvilk slávi svoj najkrajší deň, keď v slávnostnom vzkriesení môže uvítať tu, vo svojom lône, prvého prezidenta slobodného slovenského štátu a oslobođenej Hornej Oravy. V tejto slávnostnej chvíli pripadá mi v mene organizácie obcí Podvilk, Sŕnie a Harkabuz milá úloha, aby som Vás tu srdečne privítal a tlmočil vrele city povdačnosti všetkých tunajších občanov.

Za všetky Vaše dobrodenia, za naše oslobođenie, žičíme Vám, aby všemohúci Boh odmenil všetku Vašu prácu a námahu. Budte nám, Slovutný Pán prezent a slovutný páni, vzácní hostia, srdečne vitaní! (pk)

ODIŠLI OD NÁS

Dňa 25. októbra 2001 zomrela v Tribši vo veku 69 rokov krajanka

HELENA GRONKOVÁ

Zosnulá, dlhoročná členka Spolku a čitatelka Života, bola manželkou krajanského činiteľa Jakuba Gronku, s ktorým vychovala 3 deti. Odišla od nás vzorná krajanka starostlivá manželka, matka a babička. Nech odpočíva v pokoji!

Rodine zosnulej vyjadrujeme úprimnú sústrast.
MS SSP v Tribši

* * *

Dňa 21. októbra 2001 zomrel v Jurgove vo veku 67 rokov kraján

VALENT TIBOR

Zosnulý bol dlhoročným členom nášho Spolku a horlivým čitatelom Života. Odišiel od nás vzorný krajan, starostlivý manžel, brat a dobrý človek. Nech odpočíva v pokoji!

Rodine zosnulého vyjadrujeme hlbokú sústrast.

MS SSP v Jurgove

* * *

Dňa 21. novembra 2001 zomrela vo Falštíne vo veku 62 rokov krajanka

MÁRIA GELATOVÁ

Zosnulá bola dlhoročnou členkou Miestnej skupiny Spolku vo Falštíne a čitatekou Života. Odišla od nás dobrá krajanka, starostlivá manželka a matka. Nech odpočíva v pokoji!

Rodine zosnulej vyjadrujeme úprimnú sústrast.

MS SSP vo Falštíne

* * *

Dňa 12. novembra 2001 zomrel v Kacvíne vo veku 83 rokov kraján

VOJTECH GALOVIČ

Zosnulý bol účastníkom Slovenského národného povstania, dlhoročným členom nášho Spolku a čitatelom Života. Odišiel od nás vzorný krajan, dobrý manžel, otec a starý otec. Nech odpočíva v pokoji!

* * *

Dňa 15. decembra 2001 zomrela v Kacvíne vo veku 86 rokov krajanka

ANNA ŠPERNOGOVÁ

Zosnulá bola aktívnu účastníčkou krajanského folklórneho a divadelného hnutia, členkou Spolku od jeho vzniku a čitatelkou Života. Odišla od nás vzorná krajanka, starostlivá manželka, matka a babička. Nech odpočíva v pokoji!

Rodinám zosnulých vyjadrujeme hlbokú sústrast.

MS SSP v Kacvíne

* * *

Dňa 26. novembra 2001 zomrela v Novej Belej vo veku 88 rokov krajanka

ROZÁLIA SABUROVÁ

Zosnulá bola manželkou krajanského činiteľa Petra Saburu, členkou Spolku od jeho vzniku a čitatelkou Života. Odišla od nás vzorná krajanka, starostlivá manželka, matka a babička. Nech odpočíva v pokoji!

Rodine zosnulej vyjadrujeme hlbokú sústrast.

MS SSP v Novej Belej

Z KALENDÁRA NA FEBRUÁR

Záhradkári

Jednou z hlavných podmienok zdravia človeka je správna výživa, v ktorej nemôže chýbať zelenina. Aby sme mali čo najdlhšie čerstvú zeleninu, musíme už teraz začať proces jej pestovania, čiže prípravu priesad, čo je dosť zdlhavé a trvá až 6-7 týždňov. Dobre priesady možno pripraviť napr. v pareniskách (teplých, poloteplých), ohrievaných prirodzenými, organickými látkami.

Najlepším materiálom na parenisko je konský hnoj. Keďže je ho stále menej, treba si pripraviť náhradný materiál, napr. lístie, ktorým na jeseň zahádzeme parenisko, aby nepremrzlo do hlbky. Teraz na začiatku februára väčšiu časť vyberieme a spolu so slamou, senom a trusom domáčich zvierat (ale bez svinského a husacieho) pomiešame a nahádzeme na väčšiu kopu, ale neušliapeme. Keď sa tento materiál po 5-10 dňoch zapari, nahádzeme ho do pareniska, urovnáme a čakáme, až sa pod krytom okien a rohoží opäť zapari. Na zaparený povrch dáme asi 15-20 cm hrubú vrstvu zeminy dobre premiešanej s hnojom. Keď sa pôda zahreje, môžeme do nej siat bud vysádzaf rastliny, aby sme mali dobre pripravené priesady na aprílovú výsadbu do fóliovníkov, prípadne neskôr na hriadky. Vysievame najprv šalát, zeler, kaleráb, potom skoré hlúboviny a plo dovú zeleninu. Po nich môžu prísť na rad napr. rajčiaky.

Ovocinári

majú vo februári, najmä pri konci, viac práce. Keďto počasie dovolí, treba začať s rezáním stromčekov. Robí sa výchovný, udržovací, prípadne aj zmladzovací rez. Za tuhších mrazov nerezeme, lebo rezné plochy by popraskali a hlboko zaschli. Držíme sa pravidla: čím slabší rast stromu, tým hlbší rez. Mladým stromčekom korunku len upravíme, keďže silnejšie zásahy by mohli oddiaľiť nástup rodovosti. Teraz tiež kontrolujeme na skládku vrúble narezané skôr, aby nám nevypučali alebo nezaschli. Dôležitá je aj kontrola oplotenia záhrady, aby nám stromy neohryzáli zajace, či iná zver. Ak na kmeňoch nájdeme čerstvý ohryz, treba ho hned ošetriť (bez zásahu nožom), najlepšie starým spôsobom. Čerstvé kravince pomiešame s rovnakým množstvom ľlu a rany pozatierame hrubšou vrstvou. Potom ich obtočíme kúskom plátna a zakryjeme nepriehľadnou fóliou.

Chovatelia

Vo februári bývajú časté výkyvy teploty, ktoré sú nebezpečné, preto si musíme dávať pozor. Napr. pri dlhšie trvajúcim oteplení sa u zvierat prebúdza pohlavná aktivita, ktorej prerušenie (po náhlom ochladení) sa môže prejavíť v oneskorení chovnej sezóny. V neuteplených kurínoch môže dôjsť aj k prerušeniu znášky, čo je zvlášť nežiaduce najmä v období produkcie násadových vajec. Okrem rovnomených klimatických podmienok musíme hy-

dine zabezpečiť aj plnohodnotnú výživu a mladým kurčatám, ktoré sa teraz začinajú liahnúť, najmä suché a teplé prostredie, vhodnú výživu a svetlo.

Včelári

Výkyvy teploty a časté teplejšie dni spôsobujú, že vo včelstvách sa začína prebúdzať život. Matka začína klášť vajíčka, aj keď ešte v skromnej miere. Mladé včely, ktoré už na jeseň nekŕmili plod, využili však hodne peľu a majú dobre vyvinuté hltanové žlazy. Teraz ich úlohou je nový plod ošetrovať a kŕmiť. O tri týždne po kladení vajíčok sa liahnú včely robotnice, ktoré včelstvo veľmi potrebujete. Totiž čím viac sa blíži koniec zimy, tým viac prezimovaných včiel hynie opotrebovaním a vekom. Ich rady musia zapĺňať novovyliahnuté mladé včely. Počet osadenstva však klesá, keďže hynúci včiel je vo februári i v marci viac než prírastku. Preto včelár musí včelstvám pomôcť v posilnení ich radov. Tam, kde sa už uskutočnil jarný očisťovací prelet, musí úle ešte lepšie utepliť, aby pre vývin plodu mohlo včelstvo na čo najväčších plochách plástov vyvinúť teplotu 33-36° C. Ináč sa včelár nadalej stará o to, aby včelstvá neboli vyrušované. Keď však napadne viac snehu, nemusí sa obávať o ich osud. Aj po zavariat úlov k včelstvám prenikne dostatok vzduchu. Pozor však, keď sa otepľí, ale v noci mrzne. Vtedy sneh odstráime, lebo mráz vytvorí na ňom škrupinu, ktorá bráni výmene vzduchu. Treba to však urobiť opatrné a zistíť, či letáčové otvory nie sú zapchané mŕtvolkami včiel. (jš)

ZBIERAME BYLINY

Našou dnešnou rastlinou využívanou na liečebné účely je ARCHANGELIKA LEKÁRSKA (lat. *Archangelica officinalis L.*). Je to trváca rastlina vysoká 1-2 m s drobnými zelenobielymi alebo červenkastými kvetmi vytvárajúcimi bohaté, husté okolíky. Rastie aj u nás pri potokoch, na brehoch, nivách a lúkach od podhorského až po alpínske pásma. Často sa pestuje pre farmaceutické účely. Na liečebné účely sa používa predovšetkým koreň tejto rastliny, ktorý možno vykopávať buďto na jar (marec-apríl) alebo na jeseň (september-október). Suší sa umelým teplom do 35° C. Obsahuje veľa silice s felandrénom a pinénom, okrem toho živicu, cukry, trieslovinu, organické kyseliny a pod.

Moderná medicína uznáva archangeliku ako účinnú liečivú rastlinu, najmä ako prostriedok zvyšujúci chuť do jedla a zlepšujúci trávenie, uvoľňujúci vetry, podporujúci vy-

kašliavanie a aj ako mierny potopudný a močopudný prostriedok. Uspokojuje tiež prie dušky, povzbudzuje nervovú činnosť a slúži proti kŕčom. Na liečebné účely sa používa vo forme čaju. Teda z pol lyžičky rezanej a sušenej drogy na pohár vody sa pripravuje maceračný odvar, ktorý pijeme pred jedlom niekolkokrát denne. Časté je užívanie koreňa archangeliky vo forme prášku (2-krát denne na hrot noža, 30 minút pred jedlom) alebo vo forme tinktúry (25 kvapiek pred jedlom). Keďže ide o siličnú drogu, musíme byť pri jej používaní veľmi opatrní.

Archangelikovým koreňom sa v ľudovej medicíne liečí nedostatočná činnosť žaludka, žlčníkové fažnosti, kašeľ, používa sa tiež ako vyplakovadlo pri zápaloch v ústnej dutine, ale aj zvonka ako obklad na bolestivé miesta a nakoniec ako prostriedok pridávaný do kúpeľa (100-200 g rezanej drogy). Dodajme na záver, že značné množstvo archangeliky sa spotrebuje pri výrobe likérov alebo na aromatizáciu šňupavého tabaku. (jš)

ĽUBOMÍR FELDEK

ROZPRÁVKA O SNEHULIAKOVI

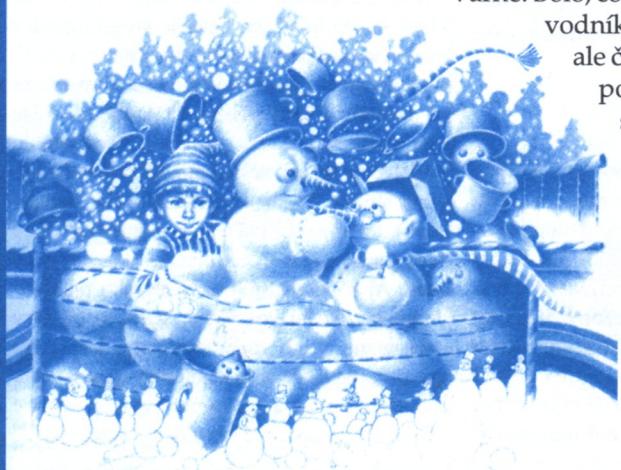
Snehuliak si povedal: - Čo budem robiť v lete? Prest'ahujem sa na dno rieky a tam sa stanem vodníkom! Vodníci chytajú pod hrnčeky duše utopených - aj ja mám hrniec, sice iba jeden, ale zato veľký. V zime mi slúži ako klobúk, ale v lete budem podeň môcť nachytať duši a duší...

Ale tu prišlo Snehuliakovu l'uto, že by mal chytať duše utopených. Prečo vlastne? Prečo sa ľudia topia? Prečo sa nenaučia poriadne plávať? A keď sa už topia - prečo vodníci chytajú ich duše pod hrnčeky?

- Nie, - povedal si. - S utopenými treba mať súcit! Našťastie je môj hrniec deravý. Všetky duše, ktoré pod ten hrniec dám, môžu dierami v nom uniknúť! Stanem sa vlastne záchrancom utopených duší! A vôbec, je duša? Ach jaj treba sa vyhnúť tejto otázke. Nestanem sa vodníkom a hotovo.

A snehuliak sa nestal vodníkom, ale sa rozhadol, že sa k vode pojde iba pozriet'. A to nie k hocijakej, ale k moru. Nasadol do mraziarskeho auta (šofér bol jeho známy) a vystúpil až na čiernomorskej pláži, v Bulharsku, vo

Varne. Bolo, čo bolo. Predsa sa len stal vodníkom - a nie hocijakým, ale čiernomorským. Lepšie povedané - čiernomorskou vodou. Ešte dlho po tragickej roztopeňi sa na Čiernom mori hojdala akási tenisová lopta. Bola to snehuliakovu duša? Ale ved' snehuliaci dušu nemajú! A vôbec je duša? Ach jaj, nevyhneš sa tej otázke.

Hora, hora, vysoká chrasť

Ho-ra, ho-ra, vy-so-ká chrasť, daj-že, bo-že,
da-čo u - krast!, le-bo ko-ne, le - bo -
vo - ly, le - bo diev-ča k mo-jej vò - li.

**2. Hora, hora, dve doliny,
čo sme my dvaja urobili?
Za tú našu vernú lásku
už nás dali na retiazku.**

**3. Bože, bože, ak to šumne,
ked' miluje potajomne:
nevie otec, nevie matka,
ani moja kamarátka.**

**4. Milá, milá, milujem ťa,
rád ťa vidím, nevezmem ťa;
ak ťa vezmem, budem ťa bit,
nebudem ťa v srdci líbit.**

TOMÁŠ JANOVIC

ROZPRÁVKA O VZORNOM KOŇOVI

Neviem ako vy, ale ja, keď som bol ešte malý, vždy som chcel počuť rozprávku o vzornom koňovi. Nebudem vzorný, hovoril som svojej mame, kým mi nerozpoovieš rozprávku o vzornom koňovi. Moja mama veľmi chcela, aby som bol vzorný, preto mi každý večer rozprávala túto rozprávku:

Žil raz jeden vzorne vychovaný kôň, ktorý nikdy neskákal cez plot, ktorý nikdy netrhal krídla, ktorý nikdy nekradol ruže, ktorý nikdy nerozbíjal okná. Bol taký vzorný, že ho dávali za vzor všetkým ostatným koňom, ktoré skákali cez plot, ktoré trhali krídla, ktoré kradli ruže, ktoré rozbíjali okná, a staré múdre kone im dohovárali, uvidíte, že skončíte na šibenici, uvidíte, že skončíte na bitinku! Prečo nie ste všetci ako náš vzorný kôň, pozrite, ako pekne kráča po nábreží, ako pekne dvíha nohy, ako kráča hore, ako kráča dolu.

A naozaj, staré múdre kone majú pravdu. Po nábreží koník beží, kráča hore, kráča dolu.

Naozaj kráča pekne ako po špagáte, ale zrazu podíde k lavičke, podíde k malej lavičke na nábreží a vzorne si na ňu sadne, sedí, sedí, ale čo to? Kto si natrel ráno lavičku! Vzorný kôň vstane z čiernej lavičky a po celom tele má čierne pruhy, ľudia sa zbierajú a kričia, policajti, policajti, náš kôň stojí ako zarezaný, a spoza kríka vybiehajú policajti, aha, zebra, kričia, aha, zebra, ktorá utiekla z väzenia, a už ju berú, už ju zatvárajú do zeleného auta.

Ludia, ktorí prišli neskor, sa vypýtujú, neviete, koho to odvážajú, neviete, koho to vezú v takej vzornej trestaneckej uniforme, a Marián, ktorý všetko videl, im vráví, že áno, vedú do väzenia koňa, ktorý nikdy neskákal cez plot, ktorý nikdy netrhal krídla, ktorý nikdy nekradol ruže, ktorý nikdy nerozbíjal okná, vedú do väzenia koňa, ktorého dávali za vzor všetkým ostatným koňom.

Milé deti, to je rozprávka o vzornom koňovi, ktorú mi každý večer rozprávala mama, moja vzorná mama, ja som počúval s otvorenými ústami a odvtedy skáčem cez plot, trhám krídla, kradnem ruže, rozbíjam okná, taký som vzorný.

(Z knihy: *Rozprávky na celý rok, Mladé letá, Bratislava 1989*)

ĽUDMILA PODJAVORINSKÁ SNEHULIAK

Kde sa vzal, tu sa vzal,
pri záhrade ráno stál,
čiapku sivú, hlavu krvík
a fajku vám v ústach mal.

V košielke, neborák!
Čože je to za panák?
Zasmiala sa mladá chasa:
„Jaj, ved' je to snehuliak!“

„Hopsasa, kamarát,
podžie sa ty s nami hrať,
hádzat sniežkom, dolu briežkom
veselo sa sánkovať!“

Ale on ani muk,
čo s ním aký robia huk.
Či sa bojí, že tak stojí
ani svätý Nepomuk?

A keď sa nahrali
do školy ho volali:
„Lepšie predsa k teplej peci,
„kráť“ sa učiť pomaly!“

ČO JE TO?

Húš'tava pred plotom,
húš'tava za plotom.
(bcoſalv ov ſeberH)

Nekonečné pole orie
za času i nečasu
a pritom sa orientuje
s citom podľa kompasu.
(d'oL)

Hádaj, ktoré stvorenie
rado plody červené?
(vreC)

ŠTEFAN KRČMÉRY

SLOVÁCI

Slováci, Slováci,
vy ste ako vtáci.
Veselo spievate,
po svete lietate,
a keď príde večer,
do hniezda sadáte.

Slováci, Slováci,
kde sú vaše hniezda?
Po strmých strminách,
po rovných rovinách,
tam sú naše hniezda
v slovenských dedinách.

A tu on napokon
uškrnul sa pod nosom,
tak si húta: bez kožucha
lepšie mne je len tu von!

Hoci aj neviem „kráť“,
dobре si viem vyrátať,
v teple školy proti vôle
čo by sa mi mohlo stat!

VESELO SO ŽIVOTOM

- Jožko, koľko vážiš?
- S okuliarmi 29 kg.
- Prečo s okuliarmi?
- Bez nich nevidím na váhu.

Pýta sa šerif kovboja:

- John, označil si včera všetky zvieratá, ako som ti predvčerom prikázał?
- Označil.
- A mal si s tým veľa roboty?
- S dobytkom ani nie, ale s tými včelami to bolo strašné.

Stretli sa dva známi pred školou:

- Tak čo, ako ide synovi učenie?
- Zle, idem na rodičovské združenie pod cudzím menom.

Pýtajú sa jedného námorníka:

- Prečo vás prepustili z ponorky?
- Ale, nepáčil sa im môj zvyk - spať pri otvorenom okne.

MAĽUJTE S NAMI

Aj tentoraz bude vašou úlohou predstavený obrázok pekne vymaľovať. Najkrajšie maľby odmeníme slovenskými knihami. Z posledných prác knihy vyžrebovali: Michal Król z Kacvín a Margita Petrášková z Krempách.

VEĽKÝ SVEN

Čitatelia iste ľahko uhádnu, že tentoraz ide o znamenitého nemeckého lyžiarskeho skokana Svena HANNA-WALDA. Ešte pred rokom sa zdalo, že sa navždy rozlúči so skokmi. Mal zdravotné problémy, niektorí otvorené hovorili o anorexii. Vlani sa nadľho pred ukončením pretekov o Svetový pohár jednoducho vzdal. Teraz však Hanni, ako ho mnohí volajú, je hrdinom. Prednedávnom ako prvý skokan na svete vyhral všetky preteky na Turnaji štyroch mostíkov, čo sa považuje za jeden z najväčších úspechov nemeckého športu.

Narodil sa 9. novembra 1974 v Erlabrunne na území bývalej NDR. Svoje športové dobrodružstvo začína v združených pretekoch (beh + skoky), kedy sa prvýkrát prejavil ako veľmi schopný športovec. Ako Sven Poehler vyhral takmer všetky preteky v detskej i mládežníckej kategórii. Priezvisko Hannawald dostal po otcovi až vtedy, keď sa jeho rodičia zosobášili. Mal vtedy vyše desať rokov a práve začal chodiť do športovej školy v Klingenthali, kde trénoval pod dozorom známeho trénera U. Schurichta. Neveľa však chýbal, aby vôbec prestal športovať. Hannawald bol totiž verysoký a veľmi chudý, preto lekár uznal, že vzhľadom na zlý zdravotný stav musí prestať trénovať. Naštastie sa Hannawaldovci čoskoro prestahovali do Schwarzwaldu a osídlili sa v Ulme, kde Sven pokračoval v združenárskej príprave. Spočiatku býval u známeho skokana D. Thomu a dostal sa pod opateru znamenitého trénera W. Steierta, ktorý si všimol Svenov talent a nahovoril ho na zmenu športovej disciplíny - skoky. Bol to vynikajúci ľah. Nie div, že už v roku 1991 získal Sven prvú medailu na juniorských majstrovstvách sveta. Samozrejme medaila na juniorskom šampionáte ešte nezaručovala miesto v senioriskom národnom družstve. Dostal sa doňho až o dva roky, ale na úspechy musel

čakať ešte veľmi dlho. Konečne 6. januára 1998 vyhral v Bishopshofene svoje prvé preteky o Svetový pohár.

Bol to akoby úvod do veľkej kariéry, v ktorej však nechýbali ani nebezpečné zákruty, o čom môže vela povedať najmä jeho matka Regine. Tento nadaný skokan bol vysoký 184 cm, ale vážil hodne pod 60 kg. Hovorilo sa, že trpí na anorexiu. Bol samá koša a koža, vraj pil len jogurt a takmer nič nejedol. To mu však neprekážalo

v získavaní medailí. Spomeňme trebárs dve zlaté medaily vybojané na majstrovstvách sveta v súťaži jednotlivcov a striebornú v družstvách, druhé miesto na Olympijských hrách v Nagane, titul majstra a vicemajstra sveta v letoch na lyžiach, striebornú medailu svetového šampionátu na veľkom mostíku atď. Po M. Schmittovi sa stal najväčšou skokanskou hviezdou v Nemecku.

Nič však nenasvedčovalo tomu, že už počas tejto sezóny sa Sven natrvalo zapíše do dejín svetového skokanstva. Len Reinhard Hess, tréner nemeckých skokanov, sa tajomne usmieval, keď sa ho pýtali, ktorý z jeho skokanov má šance vyhrať s Adamom Małyszom na Turnaji štyroch mostíkov. V jednom z rozhovorov sa však preriekol a povedal, že to bude Hannawald. A skutočne, nepomýlil sa. Jubilejný, 50. ročník tohto turnaja patril jednoznačne Hannawaldovi, ktorý vyhral všetky štyri preteky.

Nemecká televízna stanica RTL, ktorá vysielala priame prenosy z celého Turnaja štyroch mostíkov, oznámila, že posledný Hannawaldov skok si v TV pozrelo 14,89 mil nemeckých divákov, čo je rekordný počet. Sven však prekonal aj ďalší rekord - za svoje víťazstvá na turnaji zarobil vyše pol milióna euro. Dnes, keď píšeme tieto riadky (tri týždne pred začatím ZOH v Lake Placid), Hannawald je jedným z najväčších favoritov olympijských skokanských súťaží. Samozrejme, ani Małysz sa nevzdáva. Keďže vyhral posledné preteky o Svetový pohár v Zakopanom, naznačil, že aj on si trúfa zabojať o medailu. Ako to však dopadne, uvidíme až počas hier. (jš)

Hviezdy svetovej estrády NATALIE COLE

Vyrastala vo svete šoubiznisu. V jej rodnom dome hrávali na klavíri o.i. Ella Fitzgeraldová, Sammy Davis Jr. a Louis Armstrong. Ale najväčším majstrom bol pre ňu vždy jej otec - znamenitý Nat King Cole. Práve po jeho boku už ako šestročná debutovala na pláni s vianočnými piesňami. Keď dospela, vystupovala v nočných kluboch, až konečne v r. 1975 podpísala zmluvu na vydanie prvej platnej. Mala názov *Inseparable* a bola pre ňu dôležitá aj preto, že vďaka nej získala dve ceny Grammy. Skutočne nemožno ani snívať o lepšom debute. A predsa malo byť ešte lepšie, ale až o niekoľko rokov.

V tomto období sa totiž Natalie snažila zariadiť si život. Nevyšlo jej to však najlepšie. Vydať sa a z tohto zväzku má syna Robbyho, ale o niekoko rokoch sa manželstvo rozpadlo. Doplatisla na to silnou depresiu a jej následkami - narkomániou a alkoholizmom. Pochopiteľne, väzne sa to odrazilo aj na jej kariére. Musela sa podrobniť liečeniu, a to dokonca niekoľkokrát. Naštastie, podarilo sa jej to a tak sa mohla opäť venovať hudbe a nahrávaniu. Navyše objavila v sebe novú formu umeleckého výrazu - herectvo. Je sice pravdu, že v tejto oblasti neurobila veľkú kariéru, ale aj tak dosiahla značný úspech ako bosorka v brodwayovskej verzii Černokňažníka z krajiny Oz.

Z svoj najväčší úspech môže však Natalie Cole pokladať platňu *Unforgettable*, vydanú v roku 1991, na ktorej nahrala 22 pesničiek, ktoré kedysi spieval jej otec. Titulnú pesničku spievala - vďaka modernej technike - spolu s otcom. Samozrejme, napriek vysokému, niekoľkomiliónovému nákladu, sa platňa vefmi rýchlo vypredala a navyše priniesla jej až 7 cien Grammy. Natalie sa opäť ocitla na vrchole. Čoskoro vysvitlo, že nadišiel čas aj na úspechy v osobnom živote. Hoci jej druhé manželstvo sa tiež rozpadlo, Natalie neprestala veriť, že raz aj ona nájde tú pravú lásku. V októbri min. roka sa po tretíkrát vydala, tentoraz za pastora Kennetha Duprea. (jš)

Veľkosť: č. 38-40

Materiál a spotreba: 500 g bielej pletacej priadze (100 % akryl, cca 100 g = 23 m), ihlice č. 4 a 4,5, pāt' krátkych ihlic č. 4.

Vzory: I. lícový džerzej: líce hl., rub. obr.; II. rubový džerzej: líce obr., rub hl.; III. vlnkovaný: počet očiek deliteľný 14, vzor medzi značkami ** opakujeme v celom riadku.

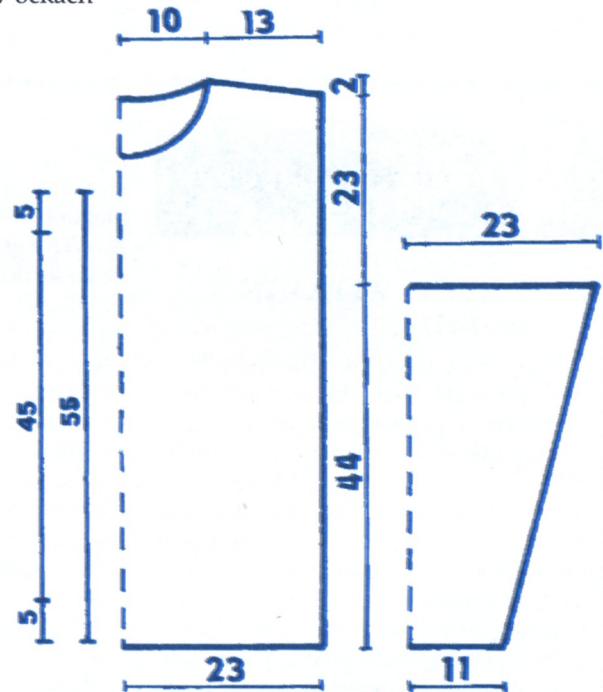
1.-4. r.: rubový džerzej; **5. r.:** *1 očko pretiahnut' (1 očko sňať, 1 hl., sňaté očko pretiahnut' cez hl. očko), 9 hl., 2 spliesť hl., 1 hl*; **6. r.:** *1 obr., 2 spliesť obr., 7

obr., 2 spliesť obr.*; **7. r.:** 1 očko pretiahnut', 2 hl., 1 nah., 3 hl., 2 spliesť hl., 1 hl.*; **8. r.:** *1 obr., 2 spliesť obr., z nahodeného očka rozpletieme 5 očiek (1 hl., 1 obr.), 1 obr., 2 spliesť obr.*; **9. r.:** *1 očko pretiahnut', 6 hl., 2 spliesť hl., 1 hl.*; **10. r.:** *1 obr., 2 spliesť obr., 6 obr.*; **11. r.:** 6x (1 hl., 1 nah.), 2 hl.*; **12. r.:** obrátené.

Vzorník: 10 x 10 cm = 19 očiek a 26 riadkov.

Postup práce. Zadný diel začneme pliesť na 98 očiek + 2 okr. očká na ihliciach č. 4. Ak pulóver zužujeme alebo rozširujeme, rátame s tým, že musíme pribrať očká na celý vzor, ktorý je deliteľný 14. S týmto pôvodným počtom očiek zopakujeme vzor do šírky 7x. Vlnkovaným vzorom pletieme do výšky

72 r. (vzor zopakujeme 6x) a pokračujeme hladkým džersejom na ihliciach č. 4,5. Vo výške 67 cm od začiatku pletenia uzavrieme na priekrčník 24 stredných očiek a postupne uberieme na obidvoch stranach ešte 1 x 5, 1 x 2 a 1 x 1 očko na zaoblenie výstrihu. Súčasne s výstrihom uberať i očká na zošikmenie pleca. Najprv uzavrieme po 3 x 7 očkách

a nakoniec vo výške 69 cm uzavrieme posledných 9 očiek naraz.

Predný diel pletieme ako zadný, ale s hlbším výstrihom. Ten začneme tvorovať vo výške 60 cm uzavretím 12 stredných očiek. Na zaoblenie výstrihu uberieme na oboch stranach ešte po 1 x 3, 3 x 2 a 6 x 1 očku. Plecné švíky začneme zošikmovat' vo výške 7 cm od uberaania na priekrčník a diel dokončíme rovnako ako predchádzajúci.

Rukáv začneme pliesť na 42 očiek + 2 okrajové očká. Takoisto ako na zadnom diele vypletieme na ihliciach č. 4 vlnkovaný okraj, ktorý však do výšky zopakujeme len 3x. Ďalej pokračujeme hladkým džersejom na ihliciach č. 4,5. Od začiatku budeme rukáv rozširovať pridaním po 1 očku na obidvoch stranach najprv v každom 4. riadku, od výšky 30 cm pridávame v každom 6. riadku. Vo výške 44 cm, keď očká uzavrieme, by sme mali mať na ihlici asi 104 očiek.

Dokončenie: Zošijeme plecné švíky. Okolo výstrihu naberieme na štyri krátkie ihlice 104 očiek a upletieme jeden motív vlnkovaného vzoru. Potom zošijeme ostatné švíky a príšijeme rukávy.

(Text, foto a kresba: Dorka č. 3/98)

Použité skratky: hl. = hladko; obr. = obrátené; nah. = nahodiť; r. = riadok.

ČO NA OBED?

HUSACÍ PERKELT. 2 polovice husacích prsí, 3 cibule, 20 g oleja, 2 lyžice sladkej mletej papriky, 500 ml mäsového vývaru (môže byť aj z kocky), 3 zelené papriky, 250 g rajčiakov, soľ, mleté čierne korenie.

Husacie prsia dobre umyjeme, osušíme a mäso s kožou pokrájame na väčšie kocky. Cibuľu ošúpeme a pokrájame na drobné kocky. Na rozpálenom oleji mäso a cibuľu oprážime do hnedá. Pridáme mletú papriku a horúci mäsový vývar a asi hodinu dusíme. Posledných 15 minút pridáme očistenú papriku pokrájanú na väčšie kusy a dusíme spolu. Rajčiaky pokrájame na štvrtky a zohrejeme v husacom perkelte, ktorý nakoniec ochutnáme soľou a mletým čiernym korením. Podávame so zemiakmi, cestovinou alebo knedľou.

RYŽOVÁ PRAŽENICA. 3/4 šálky ryže, 3 lyžice stolového oleja, 3 vajcia, 1 1/4 lyžičky soli, 2 lyžice nadrobno posekanej pažitky.

Prebratú a umytú ryžu uvaríme do mäkká v osolenej vode. Po vychladnutí ju na hodinu odložíme do chladničky. Vidličkou rozmiešame vajcia s 1/4 lyžičky soli. V širokej panvici silne ohrejeme olej. Pridáme chladnú ryžu a zláhka premiešame, aby sa rovnomerne omastila a ohriala. Potom ju zhrnieme k okraju panvice tak, aby v strede zostalo prázdro mesto, do ktorého prilejeme zvyšný olej. Keď sa olej rozpáli, vylejeme naň rozmiešané vajcia, ktoré stále rýchlo miešame, až sa zrazia na velkosť hrášku. Potom do praženice zláhka priemiešame ryžu z okrajov panvice. Nakoniec posypeme pažitkou a podávame.

SEDLIACKA POLIEVKA. 40 g masti alebo oleja, 20 g hladkej múky, 10 g cibule, 1 dl mlieka, 5 g sušených alebo 40 g čerstvých hrifov, 10 g rezancov, zelený petržlen, mleté čierne korenie.

Z masti alebo múky pripravíme bledú zápražku, pridáme postrúhanú cibuľu, spolu poprážime, zalejeme vodou a mliekom, osolíme, okoreníme a varíme. Neskôr pridáme hrify posekané nadrobno (sušené predtým namočíme) a udusené na masti, osobitne uvarené a ocedené rezance a posekaný zelený petržlen a ešte krátko povaríme.

ŠALÁTY

UHORKOVÝ ŠALÁT S JOGURTOM.

1 väčšia uhorka, 1 biely jogurt (250 ml), 3-4 strúčiky cesnaku, 1/8 lyžičky bieleho alebo čierneho korenia, 2 lyžice oleja, 1 lyžica octu, sol.

V miske s vidličkou zmiešame olej s octom a potom s roztaženým cesnakom, korením a soľou. Umytú uhorku nakrájame na malé kocky. V šalátovej misce postupne rozmiešame jogurt s cesnakovým drezingom, primiešame kúsky uhorky, prikryjeme a na hodinu odložíme do chladničky. Podávame ako prílohu alebo predkrm roztočený na opekaných čiernych chleboch.

MÚČNIKY

ZEMIAKOVÁ TORTA. 300 g varených zemiakov, 200 g práškového cukru, 3 vajcia, 30 g instantného kakaa alebo najemno postrúhané čokolády, postrúhaná citrónová kôra, šťava z polovičky citróna, trochu potlčených klinčekov, 80 g detskej krupice, 1 lyžička prášku do pečiva, zaváranina, ovsenie vločky alebo mleté oriešky, kúsok masla na ich opráženie, tuk na vymästenie a múka na posypanie tortovej formy.

NIEDOBÓR WITAMIN U DROBIU

Witaminy są to związki chemiczne niezbędne do normalnego funkcjonowania każdego żywego organizmu, oraz warunkujące odporność tegoż organizmu na różne schorzenia. Niedobór witamin w pokarmie prowadzi do tak zwanego awitaminoza, na które są wrażliwe szczególnie małe ptaki w okresie wzrostu oraz dorosłe w okresie nieśności. Dlatego też karma dla drobiu powinna być pełnowartościowa, zawierająca wszystkie witaminy. W przeciwnym razie powstają samoistnie choroby, nazywane, jak już wspomnialiśmy, awitaminozami.

Awitaminoza A - jest schorzeniem dość często spotykanym w okresie jesieni i zimy, objawiającym się zaburzeniami wzroku i układu nerwowego. Często spotyka się także nieżytych górnych dróg oddechowych. Karma podawana w okresie od grudnia do kwietnia zawiera mniej witaminy A, stąd też w tym okresie powstaje najczęściej to schorzenie.

Awitaminoza A usposabia do wielu schorzeń zakaźnych, jak ospodyfterii, białej biegunki piskląt oraz do chorób pasożytowych. Ogólne objawy choroby sprowadzają się do zahamowania wzrostu i nocnej ślepoty. U kurcząt występuje chwiejność chodu, obrzęk powiek, toteż najczęściej giną one w ciągu 3-4 dni. U kurcząt starszych choroba rozpoczyna się od zaburzeń wzroku, rozszerzeń żrenic i obrzęku powiek. Niezależnie od tego pojawia się też brak apetytu, wychudzenie oraz wysięk z jamy nosowej. Wysięk ten przeradza się w wysięk ropny, uszkadzający gałkę oczną. Często zdarzają się porażenia albo ataki epileptyczne. Największą wrażliwość na to schorzenie wykazują kury i indyki. W leczeniu należy podawać tran, zielonki, mleko odtłuszczzone, marchew oraz suszone pokrzywy.

Awitaminoza B1. Na niedobór witaminy B1 wrażliwe są małe ptaki. Pierwsze objawy występują po 3-4 tygodniowym okresie braku tej witaminy. Chorze ptaki zdradza najpierw chwiejny chód, często siadają i rozkładają skrzydła. Dochodzi do porażenia mięśni kończyn i ptaki przestają się poruszać. Tracą one zdolność polkania, wykazują objawy du-

szności, biegunki, przy której odchody zawierają domieszkę krwi. Dochodzi także do objawów nerwowych, a więc drgawek i konwulsji. Ptaki giną najdalej 10-go dnia choroby. Leczenie tej awitaminozy polega na podawaniu drożdży w ilości 2 gramów dziennie, mleka, zielonek oraz mięsa. Należy także zapewnić im bardzo obszerne wybierki.

Awitaminoza B2. Schorzenie to spotyka się dość często u kurcząt w wieku 2-4 tygodni. Brak tej witaminy hamuje wzrost młodych organizmów. Chorze ptaki mają charakterystycznie złożone palce do środka, przypominające zaciśniętą pięść. Kurczęta nie mogą stać i raczej siedzą. Przykurcze palców mogą być jedno lub dwustronne. Zwykle po dziesięciu dniach ptaki zdrowieją, tylko u niewielkiej ilości kurcząt pozostają przykurczone palce. W leczeniu podaje się mleko albo drożdże.

Awitaminoza E. Należy ona do schorzeń dość często występujących. Witaminę E, zwaną również witaminą płodności, zawierają w dużej ilości nasiona (np. lucerny) a zwłaszcza kiełki pszenicy. Niedobór tej witaminy wywołuje u zwierząt nie tylko zaburzenia w układzie

Žltky vymiešame s cukrom, pridáme najemno postrúhané studené zemiaky, citrónovú kôru, šťavu z citróna, klinčeky, instantné kaka alebo čokoládu a premiešame s časťou krupice. Zvyšok krupice zmiešame s práškom do pečiva, pridáme do cesta a stále miešame. Nakoniec zláhka vymiešame tuhý sneh z troch bielkov. Tortovú formu vymastíme tukom a posypeme polohrubou mûkou. Vlejeme do nej cesto a tortu pečieme zvoľna v rúre asi 30 minút. Vychladnutú tortu rozkrájame a potrieme zaváraninou. Povrch torty tiež potrieme zaváraninou a posypeme vločkami alebo orieškami opraženými do ružova.

MLADÝM GAZDINÁM

- Aby koreňová zelenina nezvädla, dávame ju do piesku.
- Keď začnú zemiaky kličiť, nesmieme ich variť v šupke, ani vodu z očistených uvařených použiť, lebo obsahujú jedovatú látku solanín.
- Pečené teľacie mäso dostane peknú farbu, keď na pekáč pridáme k tuku trochu cukru.
- Krehké cestá pripravujeme len z hladkej alebo polohladkej mûky. (jš)

rozrodczym, ale również doprowadza do zwyrodnienia mięśni. Zużycie witaminy E przez ptaki jest dość duże. Szczególnie wrażliwe na jej brak są ptaki młode. Ujemne działanie awitaminozy E ujawnia się różnie u młodzieży różnych gatunków ptaków. I tak u kurcząt powstaje rozmiękczenie mózgu i zaburzenia w funkcjonowaniu mięśni, zaś u indycząt martwica mięśni i żołądka.

Tego typu schorzenia może nie są tak zauważalne i drażliwe przy hodowaniu kilku sztuk drobiu na tzw. dokładkę przy gospodarstwie, ale stają się problemem bardzo istotnym w hodowli wielkostadowej. I o tym należy pamiętać.

ZAPALENIE ŻOŁĄDKA I JELIT U OWIEC

Przyczyną tego schorzenia są przede wszystkim błędy w żywieniu. Choroba ta objawia się zmniejszeniem apetytu i przeżuwaniami. Błona w jamie ustnej jest sucha, pragnienie wzmożone, ściany brzucha napięte i bolesne, występuje zaparcie, podwyższona temperatura ciała, słabe tętno i przyśpieszony oddech. Po kilku dniach choroby następuje śmierć. Leczenie może przeprowadzić tylko lekarz. (jš)

PRAWNIK

MELDOWANIE TURYSTÓW

Otrzymaliśmy na ten temat kilka pytań od czytelników, którzy od czasu do czasu wynajmują pokoje turystom. Rzeczą się ma następująco. Jeżeli ktoś przebywa pod tym samym adresem dłużej niż trzy doby, to wówczas powinien zameldować się nas pobyt czasowy lub stały, najpóźniej przed upływem czwartej doby od dnia przybycia. Jednakże na nieco innych zasadach meldowani są turyści i wczasowicze. W dodatku ten obowiązek zależy od tego, gdzie oni mieszkają.

Turyści i wczasowicze, którzy przybywają do domu wczasowego lub wypoczynkowego, pensjonatu, hotelu, motelu, pokoju gościnnego, schroniska, campingu lub na strzeżone pole biwakowe, powinni zameldować się, np. u kierownika biwaku w ciągu 24 godzin od chwili przybycia. Pozostali turyści nie muszą się meldować, jeżeli ich pobyt w tej miejscowości nie potrwa dłużej niż 30 dni. (DzU nr. 87 z 2001 r., poz. 960)

CHOROBA I ZWOLNIENIE

Jeżeli ktoś pracuje w swojej firmie co najmniej 6 miesięcy i po tym okresie ulega wypadkowi, np. łamiąc nogę, to wtedy ma prawo przebywać na zwolnieniu lekarskim do 6 miesięcy. Podczas tego zwolnienia pracodawca nie może mu wrzucić wypowiedzenia. Jeżeli jednak następują jakieś powikłania i choroba przedłuża się, to wówczas należy starać się, by na wniosek lekarza prowadzącego (sprawującego bezpośrednią opiekę nad chorym), lekarz orzecznik ZUS-u przedłużył okres zasiłkowy otrzymywany w czasie choroby.

Okres ten może być przedłużony o trzy miesiące, ale nie dłużej. Można wtedy otrzymać zasiłek jeszcze przez wspomniane trzy miesiące. I w tym czasie pracodawca nie mógłby chorego zwolnić z pracy. Jeżeli jednak upłynie okres sześciu- lub dziesięciomiesięczny a chory w dalszym ciągu nie będzie zdolny do pracy, to szef może z nim rozwiązać umowę bez wypowiedzenia i bez odprawy.

Gdy pacjent wyzdrowieje w ciągu sześciu miesięcy od zwolnienia, to ma prawo starać się o zatrudnienie w tej samej firmie. (Kodeks pracy, art. 53)

JAK TO JEST Z REWIZJĄ MIESZKANIA?

Na początku należy stwierdzić, że policja może robić rewizję na polecenie sądu lub prokuratora i dlatego nie jest na to wymagana zgoda właściciela mieszkania. A zatem jeżeli nawet nie zgodzimy się na rewizję, to i tak mieszkanie może zostać przeszukane.

Gdy funkcjonariusze policji zjawią się w naszym mieszkaniu, to jeszcze zanim przystąpią do wykonywania swoich czynności, powinni okazać nam polecenie (w formie postanowienia) sądu bądź prokuratora. Jeżeli nie mają takiego polecenia, to powinni okazać legitymacje służbowe albo nakaz przeszukania, wydany przez kierownika jednostki policji. W takim wypadku mamy prawo, jako właściciele mieszkania, żądać, by przedstawiciele policji jeszcze przed przystąpieniem do rewizji doręczyli nam jednak postanowienie uprawniające ich do przeszukania lokalu.

Rewizja mieszkania musi odbywać się między godziną 6.00 a 21.00, czyli w tzw. porze dziennej. W porze nocnej zaś można to robić tylko w wyjątkowych wypadkach. Poza tym mamy prawo być obecni przy przy przeszukiwaniu swojego mieszkania, a nawet domagać się, aby przy tym była również osoba, którą sami wskażemy. (Kodeks karny)

WARTO WIEDZIEĆ

- Jeżeli chcemy wyjechać za granicę i tam zawiążeć małżeństwo, to powinniśmy wziąć zaświadczenie z USC, które stwierdza, że zgodnie z prawem polskim możemy zawiążeć małżeństwo (DzU nr. 36 z 1988 r., poz. 180)

- Jeżeli złożyliśmy do urzędu wniosek lub podanie w sprawie administracyjnej, musimy otrzymać odpowiedź w ciągu 30 dni, a w sprawach trudnych do 2 miesiąca (Kodeks postępowania karnego, art. 35).

- Jeżeli zgubiliśmy dowód osobisty lub skradziono nam go, musimy o tym niezwłocznie zawiadomić najbliższą gminę, wójta, burmistrza lub prezydenta miasta (DzU nr. 87 z 2001 r., poz. 960).

Hviezdy o nás

VODNÁR (21.1.-18.2.)

Celú svoju energiu budeš musieť venovať práci a príprave plánov do budúcnosti. Prinesie ti to viaceré úspechy. Nájdi si čas na vážny rozhovor s partnerom, aby ste očistili ovzdušie a zbavili sa všetkých pochybností. Krátka cesta bude užitočná a príjemná.

RUBY (19.2.-20.3.)

Zamysli sa, prečo ďa opustili viacerí priatelia a kolegovia. Nie je to vina tvojej tvrdohlavosti a neschopnosti chápať iných? Nie si náhodou zahľadený len na seba a neváži si mienku iných? Pomôže ti len nezaujatý, objektívny pohľad na seba samého.

BAREN (20.3.-20.4.)

Bude to dobrý mesiac, plný osobných a pracovných úspechov. Nadriadení si všimnú tvoju iniciatívu a pracovitosť. Finančná situácia sa ti zlepší a spoločenský život rozkvitne. Konaj však rozvážne, aby si v niečom neprebral mieru.

BÝK (21.4.-20.5.)

Zmiznú prekážky, ktoré ďa doteraz trápili. Máš príležitosť pripraviť pole pre svoje plány do budúcnosti. Konaj však opatrné. V osobnom živote ďa čaká niekoľko malých prehánok, ale len na tebe bude záležať, ako sa v budúcnosti všetko vyvinie.

BLÍŽENCI (21.5.-21.6.)

Musíš sa psychicky pripraviť na nové úlohy, ktoré ďa čakajú. Nebudú príliš obľažné, ale musíš si zvyknúť na nový štýl práce. S troškou snahy a dobrej vôle ište prekonáš svoju neistotu a so všetkým si poradíš. Čažšie obdobie ti pomôže prekonať podpora blízkych.

REK (22.6.-22.7.)

Priatelia a spolupracovníci nebudú veľmi ochotní ti pomôcť. Ak sa však sám energicky pustí do práce, prekonáš všetky prekážky. Vytrvalosť a energia veľa dokážu. Vyhýbaj sa ľubostným dobrodružstvám, nebudeš mať na ne čas a ani peniaze.

ĽEV (23.7.-23.8.)

Si dieťaťom ťaťaťený, práve tento raz to bude zreteľne vidieť. Úspešne zavŕší celý rad úradných rokovania, ktoré budú mať vplyv na tvoju profesionálnu a finančnú budúcnosť. Ani drobné nedorozumenia v rodine ti nepokazia náladu. Aj ty, aj ostatní rýchlo na ne zabudnete.

PANNA (24.8.-23.9.)

Náladu ti pokazia zbytočné hádky a spory na pracovisku. Nič na to neporadíš, radšej záchovaj pokoj a rozvahu a nepleť sa do cudzích konfliktov. Len tak prečkáš búrku. Potom sa všetko vyvinie podľa tvojich prianí, bez rozporov a oslabenia tvojej autority.

VÁHY (24.9.-23.10.)

Trochu ďa znepokoja zmeny na pracovisku, ale nemusíš sa obávať o svoju budúcnosť. Pozri sa na to s odstupom a zistíš, že to nebolo také vážne, ako sa ti zdalo. Niekoľko zblízkych ti má za zlé nedostatočnú pozornosť a srdečnosť. Snaž sa to čo najrýchlejšie napraviť.

ŠKORPIÓN (24.10.-22.11.)

Priaznivé ovzdušie medzi nadriadenými a spolupracovníkmi ti pomôže k úspechu. Medziiným podarí sa ti uskutočniť dávne plány. Priatelia ti pomôžu dobrou radosť a podporou. Radosť ti prinesie aj dobré ovzdušie v rodine a úspechy tvojich detí. Máš sa naozaj čím pochváliť.

STRELEC (23.11.-21.12.)

V prvej polovici mesiaca sa nevyhneš určitým ďaťkostiam a neprijemnostiam. Mraky znad tvojej hlavy však onedlho zmiznú. Bolo by dobre nájsť si aspoň trochu času na krátke odpočinok, tým viac, že tvoje nervy nie sú celkom v poriadku a čaká ďa ešte veľa práce.

KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)

Venuj väčšiu pozornosť svojmu zdraviu, nepodceňuj ani tie najmenšie ďaťkosti. Neodkladaj návštavu u lekára na neskôr, lebo sa liečenie môže pretiahnuť. V osobnom živote sa snaž o väčšiu srdečnosť a pochopenie. Nezabúdaj, že aj ty môžeš potrebovať srdečnosť iných. (js)

NÁŠ TEST

Ste nestály v láske?

1. Čo poviete o párikoch bozkávajúcich sa na ulici?

a/ Som proti - 5; b/ Nemám nič proti tomu - 3.

2. Radi flirtujete?

a/ Áno - 0; b/ Občas - 3; c/ Nie - 5.

3. Radi vyhľadávate niečiu spoľahlivosť?

a/ Nie - 5; b/ Áno - 5; c/ Občas - 3.

4. Ako by ste najradšej strávili dovolenku?

a/ Cestovaním z miesta na miesto - 3; b/ V rušnom letovisku - 0; c/ Na tichom mieste - 5.

5. Veríte v lásku na prvý pohľad?

a/ Nie, láska sa musí vyvíjať - 5; b/ Áno - 0; c/ Občas sa to stáva - 3.

6. Vaša priateľka zistila, že jej bol manžel neverný. Čo jej poradíte?

a/ Aby sa rozvedla - 5; b/ Aby sa s ním otvorené porozprávala - 3; c/ Aby sa tvárla, že o ničom nevie - 0.

7. Na služobnej ceste ste sa zoznámili so sympatickou osobou. Strávite s ňou eroticky príjemnú noc?

a/ Nie - 5; b/ Nezávazne si zaflirtujem - 3; c/ Využijem príležitosť, ved' sa to nik nedozvie - 0.

8. Túžite po erotickom zážitku s iným partnerom(kou)?

a/ Občas áno - 3; b/ Veľmi často - 5; c/ Nie - 0.

VYHODNOTENIE

Do 13 bodov: Ste majstrom vo zvádzaní a ište tvrdíte, že ste ešte nestretli veľkú lásku. Sotva ju však stretnete, pretože vernosť vás nudí. Naša rada: Neslubujte partnerovi(ke) spoločnú budúcnosť. Ušetríte mu (jej) zbytočné sklamanie a vyhnete sa mnohým nepríjemnostiam.

14-28 bodov: Ak ste práve zaľúbený(á) alebo s partnerom(kou) dobre vychádzate, na neveru ani nepomyslíte. Keď vaše city ochabnú, túžite po zmene. Neviete sa však na ľu odhadlať a svoju bezmocnú zlosť vylievate na partnerovi(ke). Naša rada: Zamyslite sa nad príčinami krízy a odpovedzte si na otázku, či má vás vzťah budúcnosť.

29-40 bodov: Vernosť je pre vás v partnerskom vzťahu nevyhnutná. Preto ju bezpodmienečne očakávate aj od partnera(ky). Naša rada: Neviažte sa tak silne na partnera(ku) a doprajte mu (jej) viac voľnosti. Vášmu vzťahu to prospeje. (js)

MENO VEŠTÍ

ELVÍRA

- jasné, priame, hrejivé meno, u nás však takmer nestretávané. Je to najčastejšie blondína, vysoká alebo priemerne vysoká, štíhla, ale nie chudá, skrátká žena s peknou, súmernou postavou. Má veľké, obyčajne sivé alebo modré oči, zdravú, ružovú pleť ako zrelá broskyňa a široké ústa. Pohybuje sa ľahko, plynule, graciózne, ako keby sa ani zeme nedotýkala. Od malička sa zdá byť zahľadená do seba. Má veľmi bohatý vnútorný život. Miluje prírodu, pozná mnoho stromov a krov, bylinky, kvetov, zvierat a vtákov. Bezchybne odlišuje napr. jedlé huby od jedovatých. Vtáky a zvieratá ju majú veľmi rady, ani psy na ňu neútočia a včely budú osy neštípu. Elvíra sa veľmi dobre vyzná v bylinnej liečbe, vie predpovedať počasie - dažde a búrky, horúčavy, krupobitie a sneženie, ale aj dobrú alebo zlú úrodu. Vie tiež veštiť z dlane, postaviť horoskop, ktorý spravidla nachádza potvrdenie v skutočnosti. Ludia ju majú radi, keďže je im naklonená, a často ju nazývajú rusalkou alebo vilou. Elvíra nemá rada zimu a tmu. Keď spí, často pri nej horí malá nočná lampička. Miluje široké priestory, čistý vzduch, zelen a peknú, nenarušenú prírodu.

Elvíra má pevnú, vrodenú intuiciu, akoby mala šiesty zmysel. Je nežná, citlivá, usmievará, trpežlivá a zdanlivo bezbranná. Zlomyselní, úskoční a falošní ľudia sa v jej spoločnosti cítia zle a vyhýbajú sa jej. Má rada romantickú hudbu, kvety, sladkosti a jednoduché, ale vkusné oblečenie. Máva výbornú pamäť, čo je jej nápopomocné v základnej škole a v ďalšom štúdiu. Spolupracovníci ju majú veľmi radi, predstavení si ju väžia za jej svedomitosť, ale kolegyne ju nemajú príliš v láske a všetko je závidia. Vďaka svojej intuícii sa dobre vydáva. Svojim deťom dáva zriedkavé mená. Je dobrou matkou a manželkou. Zriedkavo chorlávia a dožívá sa pomerne vysokého veku. (jš)

- Myslíš si, že štvorlístok vložený do peňaženky prináša šťastie?

- Iste. Len ho treba priložiť k stodárovej bankovke.

* * *

Teší priateľ priatelia:

- Upokoj sa, starký, o niekoľko dní zabudneš, že ťa Eva opustila.

- To si nemyslím. Iba o dva roky bude splatený ten kožuch, v ktorom odišla z domu.

* * *

- Ste, pekná, inteligentná, dobrá, múdra. Prečo sa nechcete za mňa vydať?

- Sami ste si dali odpovedeť.

* * *

- To je strašné! - rozčuluje sa žena. - Vraciaš sa domov o polnoci, narobiš hrmot, zobudíš ma, a ja potom do rána nemôžem zaspáť.

- Tak mi dávaj viac peňazí, budem sa

vraťať až ráno a je po problémoch, - vrčí muž.

* * *

Karol s Ivicou idú po lese. Karol sa pytá:

- Čo by si povedala, keby som ťa chcel pripraviť o poctivost?

- Že si sa oneskoril o niekoľko rokov.

* * *

- Neviem ako ty, Soňa, ale ja neverím v lásku na prvý pohľad.

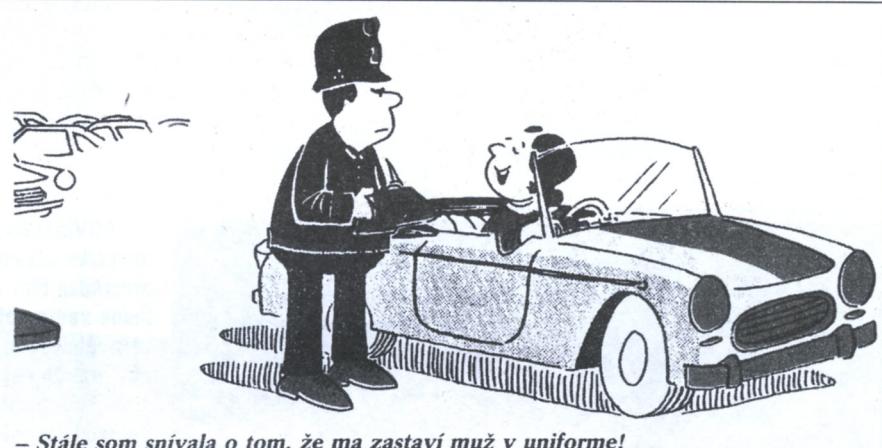
- A prečo?

- Lebo ako na prvý pohľad zistíš, kolko chlap zarába?

* * *

- To je novinka, že taký zaprisahaný starý mládenec, ako ty, sa ide nakoniec ženíť!

- Nuž prezrel som si staré deravé ponozky, obdraté košeľe, kopy neumytého, zaschnutého riadu a prišiel som na to, že nemám iné východisko.

- Stále som snívala o tom, že ma zastaví muž v uniforme!

SNÁR

Veríte snom? Nie? Ani my neveríme, ale predsa každý z nás sa niekedy pozrie do snára, aj keď to pokladá za predstavu našich babičiek. Je to predsa zábava. A čo, keď sa vám dobrý sen splní? Tak teda, keď sa vám snívalo:

Vtácie hniezdo s vajíčkami - čaká fa veľká radosť; s mladými - viac sa staraj o rodinu; vyberať z neho vajíčka - domáce ťažkosti; prázdnne - čoskoro budeš mať vlastnú domácnosť.

Vtácie vajíčko - požehnanie.

Vtáky samotné vidieť - smútok; počuť ich - potlač svoju zvedavosť; vidieť ich letief - dostaneš nejakú správu; vo vzduchu - starosti; strihať im krídla - sám sa zbabíš šťastia; chytať - príjem, zisk; mať v klietke - onedlho kohosi oklameš; s pekným perím - si príliš hrdý; zabíjať -

strata, smola; krímiť - pozveš k sebe spoločnosť; rôzne druhy pohromade - boj, zápas.

Zamat kupovať - dobré majetkové pomery; nosiť - žiješ výstredne.

Zámok, bývať v ňom - získať veľkú sumu peňazí; vidieť - splní sa tvoje želanie; vidieť horieť - dosiahneš dobré výsledky. Zelenina - blahobyt; jesť ju - dlhá chvíľa, nuda; surovú jesť - hrozí ti nebezpečenstvo požiaru; pestovať ju - tvoje príanie sa splní; variť - hákka v rodine. Zima a s ňou spojené útrapy - nutne sa postarať o zdravie; s veľkými mrazmi - čakajú ťa nepríjemnosti.

Zlatý príbor - sláva a bohatstvo.

Zlatý bažant - výhra na lotérii.

Zlaté rybičky - keď budeš rozvážny, dosiahneš šťastie.

Zlodeja vidieť - ľubostné dobrodružstvo. (jš)

GEORGE HARRISON NEŽIE. Fanúšikovia skupiny The Beatles na celom svete sa pohrúžili v smútku. Najmladší a zrejme najskromnejší člen tejto slávnej skupiny, gitarista George Harrison (na snímke), zomrel 29. novembra 2001 v Los Angeles. Mal 58 rokov a posledné štyri roky bol chorý na rakovinu. Narodil sa 25. februára 1943 v Liverpoole ako najmladší zo štyroch detí Harolda a Louise Harrisonovcov. Jeho otec bol sprevodcom v autobuse a matka domáca. Prvú gitaru dostal ako 13-ročný a neskôr vďaka svojmu kamarátovi zo školy Paulovi Mc Cartneymu spoznal Johna Lennona (zavraždený v decembri 1980), s ktorým založili hudobnú skupinu The Beatles. Neskôr k nim pristúpil aj bubeník Ringo Starr. Hoci The Beatles sa rozpadli už v roku 1970, ich pesničky dodnes obľubujú milióny fanúšikov na celom svete.

PREČO BRATISLAVA. Je známe, že s hlavným mestom Slovenska sa spájali rôzne názvy, o.i. Pressburg, Prešporok, Posonium, či Pozsony. Meno Pressburg sa týka hradnej výšiny a pochádza zo skrátenej slovanskej prísvojovacej formy - Predslavov, či Preslavovov hrad - Pressalauspurch. Takto ho rozlúštil Aventimus, ktorého dielo Annales Boiorum (tlačou vyšlo roku 1530) bolo až do polovice 19. storočia hlavným prameňom poznatkov pre slovenských bádateľov. Práve on dospel k názoru, že mesto pod hradom bola „Wratislavia,“ pomenovaná podľa dolnopanónskeho kniežaťa Bratislava. Aventinovo vysvetlenie poslúžilo aj spočiatku po česky pôsúcim štúrovcom, ktorí od roku 1836 začali mesto nazývať Vratislavou alebo Břetislavou.

FILMOVÍ BOHÁČI. V roku 2001 bol na liste najlepšie zarábajúcich hercov, ktorú uvereinil americký časopis Entertainment Weekly, prekvalifikujúco americký herc Tom Hanks (na snímke). Stalo sa tak najmä vďaka jeho poslednému filmovému hitu Mimo sveta, za ktorý dostal honorár vyše 50 miliónov dolárov. Až na druhom mieste sa ocitol slávny hollywoodsky režisér Steven Spielberg, tretí bol Tom Cruise, na štvrtom mieste skončil Mel Gibson a piatym je predstaviteľ filmového Gladiátora, herc Russel Crowe. Medzi herečkami sa na najvyššej priečke umiestnila Julia Robertsová, druhá bola autorka oblúbenej televíznej show Oprah Winfrey, na treťom mieste skončila známa speváčka Madonna, štvrtá bola herečka Nicole Kidmanová, ktorej nezaškodil ani rozvod s Tomom Cuisom a piata Drew Barrymoreová.

TRPÍ AKO KEDYSI DIANA. Svoju najnovšiu pesničku Privacy (Súkromie) venuval americký spevák Michael Jackson (na snímke) tragickej zosnulej princeznej Diana. To, o čom v nej však spieva, je pre mnohých desivé. Zdá sa, že slávny spevák sa nemôže zmieriť so stratou svojho súkromia, obrovskou popularitou a slávou, s čím si už sám nedokáže poradiť. Cíti sa byť prenasledovaný nielen novinárm, ale aj svojimi fanúšikmi. - Diana trpela presne tak, ako ja. Taký život sa nedá zniest, - hovoril so smútkom v blase Michael.

LUK A ŠÍPY. Lukostreľba má dávnu tradíciu. Pôvodne si ľuďia zaobstarávali obžívú, neskôr luk a šípy používali ako zbraň. Tulec so šípmi nosieval aj grécky boh lásky Eros (lat. Amor), no za iným účelom: zraňoval nimi smrteľníkov láskou. Kolískou športovej lukostreľby sa stalo v 16. storočí Anglicko, kde v roku 1781 vznikla v Londýne prvá lukostrelecká spoločnosť. Sútažiaci v športovej streľbe lukom strieľajú určitý počet šípov do terčov vo vzdialostiach 30, 50, 70 a 90 metrov - muži a 30, 50, 60 a 70 metrov - ženy. Donedávna sa luki vyrábali z dreva, najkvalitnejšie boli z tisu. Moderné luki sú z plastických látok a rôznych laminátov. Krížencom medzi lukom a strelnou zbraňou je kuša. Drží sa ako puška a tetiva sa uvoľňuje spúšťou. Z kuše sa vystreľujú minishípky, ktoré sú oveľa kratšie ako šípy, ich minimálna dĺžka musí byť aspoň 30 cm. Kušou strieľal aj svajčiarsky ľudový hrdina William Tell.

POVEDZ MI, AKO SEDÍŠ... Kto sedí schúlený, pravdepodobne má nízke sebavedomie. Ak sa niekoľko na stoličke ustavične hýbe, prezrádza tým svoju nervozitu. Kto sedí vzpriamene, s nohami tesne vedľa seba, je prísný, možno sa na neho spoľahnúť, ale veľa zábavy s ním neužijete. Spoločenský človek sedí uvoľneny, aby mal čo najviac pohodlia. Ten, kto rád sedáva na obrátenej stoličke a pozera sa cez operadlo, skrýva neistotu. Kto sedí na polovici sedadla, má plno komplexov. Nohy preložené cez seba a ruky skržené pred hrudou symbolizujú odmietnutie.

BRITNEY CHCE ŠOKOVAŤ. Populárna 19-ročná speváčka Britney Spearsová (na snímke) nedávno vyhlásila, že svojím novým výzorom ohromí celý svet. Mala už dosť úlohy slušnej hviezdičky, ktorá je vzorom pre dospevajúce dievčatá. Chcela ukázať, že aj ona, podobne ako jej staršie kolegyne zo speváckej scény, ako napr. Madonna, dokáže byť sexy. Britney totiž plánovala v najnovšom teledisku odhalit svoje poprsie. Keď sa však táto informácia dostala do tlače, jej menedžér zaprotestoval. Nahnevaná speváčka mu okamžite spravila výstup a dokonca pohrozila, že s ním zruší zmluvu. Jej hrozby nielenže nepriniesli žiadany efekt, ale mladá Britney sa dokonca dozvedela, že zmena menedžera by znamenala pre ňu úplný finančný úpadok. (pk)

Vystúpenie žiakov slovenskej základnej školy

Beliansky farár K. Koniorczyk požehnáva oblátky

Účastníci stretnutia sa delia oblátkami

Učitelia a čestní hostia

KRAJANSKÉ OBLÁTKOVÉ STRETNUTIE V NOVEJ BELEJ

Foto: J. Bryja

Tancuje krajansky súbor Spiš

Krajania so záujmom sledujú kultúrny program

Zhromaždeným hrá rodinná dychovka Cervásovcov

Po večeri prišiel čas na tanec

Pohľad na Repiská - Vojtičkov Potok v zime. Foto: J. Bryja

DRUKARNIA
TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW W POLSCE

*Zrealizujemy
Twoje
Pomysły i ...
nie zapłacisz wiele.*

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7
tel./fax (012) 634 11 27, 632 66 04

Oferujemy: jedno- i wielobarwne druki
wysokiej jakości do formatu A2, skład
komputerowy, kompleksowe opracowanie prac,
prace introligatorskie, wydawnictwa i inne

WYDAWNICTWO

TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW W POLSCE
poleca do nabycia następujące publikacje:

Almanach, Słowacy w Polsce cz.VI,(rocznik), Kraków 1999	10,00 zł
Almanach, Słowacy w Polsce cz.III, (rocznik), Kraków 1995	10,00 zł
J. Ciągwa, J. Szpernoga, Słowacy w Powstaniu Warszawskim, Kraków 1994	8,00 zł
Zbigniew Tobjański, Czesi w Polsce, Kraków 1994	10,00 zł
J. Ciągwa, Dzieje i współczesność Jurgowa, Kraków 1996	10,00 zł
H. Homza, St. A. Sroka, Štúdie z dejín stredovekého Spiša, Kraków 1998	11,00 zł
Miejsce w zdarzeniu – antologia współczesnych opowiadań słowackich, Kraków 1998	12,00 zł
Vlastimil Kovalčík, Klucz Świata – wybór poezji, Kraków 1998	13,00 zł
Pavol Országh Hviezdoslav, Deti Prometeusa, Kraków 1999	20,00 zł
Miasta i Miejsca, Mestá a Miesta, Kraków 2001,	
II polsko-słowackie spotkania poetów	10,00 zł

Biuro Zarządu Głównego TSP, ul. św. Filipa 7, 31-150 Kraków
tel.: 632-66-04 tel./fax: 634-11-27 NIP: 676-01-12-788
e-mail: zg@tsp.org.pl
nr konta: Bank PKO S.A.
III/O Kraków 10701193 -2017-2221-0100